

2

2006

Diakonian tutkimus

Diakonian tutkimus -aikakauskirjan toimitus

Päätoimittaja

Diakonian yliopettaja, dosentti **Kari Latvus**
kari.latvus@diak.fi, puhelin 0400-9799 21
Päätoimittaja ottaa vastaa artikkelit ja muut tekstit
kirja-arvosteluja lukuunottamatta

Toimittajat

Tutkija, TT, dosentti **Anne Birgitta Yeung**
anne.yeung@helsinki.fi, puhelin 041-544 3424

TtM **Raija Pyykkö**
raija.pyykkö@professoriliitto.fi puhelin 044-5420290
Raija Pyykkö ottaa vastaan kirja-arvostelut.

Tutkija, sosionomi **Jouko Karjalainen**
jouko.karjalainen@stakes.fi, puhelin 040-547 5723

Diakonian tutkimuksen toimitusneuvosto

Yksikönjohtaja, dosentti Mikko Malkavaara, Diak, HY
Prof. Paavo Kettunen, Joensuun yliopisto
Johtaja Heikki Hiilamo, KDY
Prof. Sakari Hänninen, Stakes
Yliassistentti Irene Roivainen, Tampereen yliopisto
Pastori Kai Henttonen, Berliini
Yhteinen diakoniasihteri Anne Maria Maunuksela, Espoon seurakuntayhtymä
Prof. Heikki Kotila, Helsingin yliopisto
Neuvotteleva virkamies Juho Saari, STM
Yliopettaja Lea Rättyä, Diak
Lehtori Antti Elenius, Diak

Ulkoasu ja taitto: Seija Puro

ISSN 1795-5270

SISÄLLYS

Kirjoittajat	90
<hr/>	
Pääkirjoitus	
Raija Pyykkö , Diakonian tutkimuksella edellytykset monipuolistua....	91
<hr/>	
Artikkelit	
Päivi Thitz , Yhteisöllisyys diakoniatyössä.....	93
Jari Jolkkonen , Onko köyhyyskohtalo vai valinta? Diakonian teologisia perusteita	112
<hr/>	
Kirjoitukset	
Kari Kopperi , Ekumeeninen näkökulma diakoniaan: Porto Allegre, Brasilia 14-23.2.2006	133
Kari Latvus , Diakonian maisterit.....	141
Heikki Kotila , Maistereita Diakonia-ammattikorkeakoulusta	143
Esko Ryökäs , Mitä olisivat diakonian syventävät ammattiopinnot....	149
Margit Nyman , Lupa näkyä. Kontekstuaalisuus vaikeimmin kehitysvammaisten rippikoulussa	154
<hr/>	
Kolumni	
Jarmo Kökkö , Paikka, jossa kukaan ei halua asua.....	163
<hr/>	
Kirjallisuus	
M. Kautto (toim.): Suomalaisten hyvinvointi 2006. (Heikki Hiilamo)..	165
J. David Pleins : The Social Visions of the Hebrew Bible. A Theological Introduction. (Kari Latvus).....	169
Sakari Hänninen & Jouko Karjalainen & Tuukka Lahti (toim.): Toinen tieto. Kirjoituksia huono-osaisuuden tunnistamisesta. (Mikko Niemelä).....	171

Diakonian tutkimus 2 / 2006 kirjoittajat

Heikki Hiilamo
VTT, Johtaja
Kirkon diakonia ja yhteiskuntatyö
heikki.hiilamo@evl.fi

Jari Jolkkonen
TT, Systemaattisen teologian lehtori
(2006–2007)
Joensuun yliopisto
jari.jolkkonen@evl.fi

Kari Kopperi
TT, Johtaja
Kirkon koulutuskeskus
kari.kopperi@evl.fi

Heikki Kotila
Käytännöllisen teologian professori
Helsingin yliopisto
heikki.kotila@helsinki.fi

Kari Latvus
Dos, yliopettaja
Diakonia-ammattikorkeakoulu
kari.latus@diak.fi

Mikko Malkavaara
Dos, yksikönjohtaja
Diakonia-ammattikorkeakoulu
mikko.malkavaara@diak.fi

Mikko Niemelä
VTT, yliassistentti
Sosiaalipolitiikan laitos
Turun yliopisto
mikko.niemela@utu.fi

Margit Nyman
TM, Pirkanmaan alueen seurakuntien
kehitysvammaistyön pastori
margit.nyman@evl.fi

Esko Ryökäs
Käytännöllisen teologian professori
Joensuun yliopisto
ryokas@joyx.joensuu.fi

Päivi Thitz
Projektityöntekijä, YTM, diakoni
Diakonia-ammattikorkeakoulu
paivi.thitz@diak.fi

Anne Birgitta Yeung
Dos, tutkija
Helsingin yliopiston tutkijakollegium
anne.yeung@helsinki.fi

Diakonian tutkimuksella edellytykset monipuolistua

Korkeakoulujärjestelmä on saanut viime kuukausina runsaasi palstamillimetrejä maamme lehdistössä. Lehdissä on vaadittu korkeakoulujen työnjaon selvittämistä (Helsingin Sanomat 27.8.), ehdotettu korkeakoulujärjestelmän remonttia (Helsingin Sanomat 28.8.), erilaisia uusia malleja korkeakoulutukseen (Karjalainen 31.8.), kerrottu erilaisista korkeakoulujen yhteistyöhankkeista (Etelä-Suomen Sanomat 29.8., Turun Sanomat 1.9., Ilkka 24.8., Kauppalehti 11.8., Nokian uutiset 16.8.) ja ehdotettu joidenkin tutkintojen siirtämistä yliopistoista ammattikorkeakouluihin (Helsingin Sanomat 20.8.). Onpa jopa kysytty, kannattaisiko yliopistojen nielaista ammattikorkeakoulut (Karjalainen 3.9.). Taustalla on opetusministeriön keväällä julkaisema muistio korkeakoulujen rakenteellisesta kehittämisestä.

Tässä numerossa esittelemme uuden, Diakonia-ammattikorkeakoulussa aloitettavan ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon, joka painottuu diakoniaan ja kristilliseen kasvatukseen. Kari Latvus arvelee kirjoituksessaan, että tutkinnolla tulee olemaan merkittävä vaikutus diakonian ja kristillisen kasvatuksen työkäytäntöjen kehittämistyöhön. Esko Ryökäs ja Heikki Kotila arvioivat kirjoituksissaan uuden koulutuksen opetussuunnitelmaa. Ryökäs kysyy, vastaako tutkinnon suorittaneiden koulutus työelämän tarpeita. Heikki Kotila taas omassa kirjoituksessaan jää odotamaan, millaiseen koulutuspoliittiseen ja kirkolliseen kontekstiin tutkinto lopulta asettuu. Diakonian tutkimuksen kannalta on mielenkiintoista, millaisia opinnäyteitä uusi koulutus tulee tuottamaan. Suomen korkeakoulujärjestelmä rakentuu ns. duaalimalliin pohjalle, jossa yliopistoilla ja ammattikorkeakouluilla on molemmilla oma paikkansa ja tehtävänsä. Tutkimuksen osalta yliopistojen tehtäviin kuuluu tiedepohjainen perustutkimus, kun taas ammattikorkeakoulujen tehtävänä on harjoittaa työelämää ja aluekehitystä tukevaa soveltavaa tutkimus- ja kehitystyötä.

Millaista tutkimusta diakonian saralla on tähän mennessä tehty? Missä ovat suurimmat tutkimukselliset aukot? Diakoniaa käsittelevä vanhin tutkimus painottui

vahvasti diakonian historian tutkimukseen, ja ennen kaikkea diakonisojen työhön ja koulutukseen sekä diakonissalaitosten toimintaan. Diakoniatyöntekijän rooli ja erilaiset näkemykset diakoniatyöntekijän roolista suhteessa kunnan / kaupungin työntekijöihin on myös kiinnostanut tutkimuksen tekijöitä eri aikoina. Elina Haavio-Mannila ja Sirkka Sinkkonen selvittivät jo 60-luvulla tutkimuksissaan diakonisojen työn sisältöä ja työnjaollista paikkaa suhteessa kotisairaanhoidajiin. 90-luvulla tehtiin joukko tutkimuksia, jotka käsitelivät diakoniatyön roolia ja diakoniatyöntekijöiden työnäkyä lama-ajan Suomessa. Uusinta diakonian tutkimusta edustaa tässä numerossa julkaistu Päivi Thitz tutkimusartikkeli diakonian yhteisöllisyydestä.

Diakonian tutkimus on perinteisesti ollut teologiien käsissä, ennen kaikkea kirkkohistorioitsijoiden ja kirkkososiologiien. Diakoniatyöntekijöiden yliopisto-opintojen myötä hoitotieteellinen ja sosiaalitieteellinen lähestymistapa on lisääntynyt diakonian tutkimuksen kentässä. Uusinta, tuoreinta näkökulmaa edustaa naistutkimuksellinen näkökulma, joka on nähtävissä mm. diakonisojen historiaa käsittelevässä Ulla Maija Kauppinen-Perttulan (2004) väitöskirjassa.

Millaisia tutkimuksellisia haasteita diakoniaan ja kristillisen kasvatukseen painottuvan ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittajiin nyt kohdistuu? Ammattikorkeakoulujen tehtävän mukaisesti tutkimusten tulisi olla työelämälähtöisiä. Kaipaisiko diakonian suunnittelu, painopisteiden asettaminen ja tulevaisuuden ennakointi seurakuntatasolla uusia välineitä? Ehkä jossakin seurakunnassa haluttaisiin selkiinnyttää diakonian johtamista tai vaikkapa diakoniapapin roolia. Diakonian yksilötyön painoutuessa enenevässä määrin vastaanotoille kotikäyntityö saattaisi tarvita uusia tavoitteenasettamisia ja suunnitelmallisuutta. Entä millaista on meidän seurakunnassamme palvelujen laatu? Erilaisia tutkimus- ja kehittämisalueita varmasti seurakunnista löytyy.

Työelämälähtöinen tutkimus vaatii ensinnäkin tutkijoita, joilla on yhteys työelämään. Tämä toteutunee uudessa koulutuksessa, sillä koulutuksen aloittavilta edellytetään kolmen vuoden työkokemus. Toiseksi tarvitaan seurakuntia ja diakoniatyöntekijöitä, joilla on motivaatiota kehittää diakoniatyötä ja omaa työtään. Mielenkiintoista on jäädä seuraamaan, millaiset tutkimukselliset valmiudet ja suuntauksukset diakonian ja kristillisen kasvatuksen uudet tutkijat tulevat koulutuksessaan saamaan. Tuleeko diakonian tutkimus monipuolistumaan?

PS. Tutkimusideat ovat lähtöisin ihan oikeilta diakoniatyöntekijöiltä. Kiitokset Ouluun!

Yhteisöllisyys diakoniatyössä

Johdanto

Yhteisöllisyys on perinteisesti nähty yhdeksi ihmiseksi kasvamisen ja hyvän elämän rakennuselementiksi. 1900-lukua leimannut yksilöllisyyden ihannoiminen ja perinteisten yhteisöllisten elämänmuotojen rapautuminen ei ole voinut muuttaa mm. Michel Maffesolin (1995, 123) korostamaa tosiasiaa, että ihmisellä on tarve liittyä toisiin ihmisiin ja olla osana yhteisöä. Vaikka ihminen haluaisi selviytyä omillaan, kaipaa hän silti yhteisön antamaa suojaa ja turvaa epävarman maailman keskellä. Yhteisöllisyys voidaankin nähdä toisaalta katsomisena taaksepäin ja sellaisen menneen etsimisenä, jonka nykyaika on tuhonnut. Toisaalta yhteisöllisyys katsoo eteenpäin korostaessaan modernien arvojen ja sellaisten elämäkokemusten etsintää, joiden avulla liitytään yhteisöihin epävarmassa maailmassa. (Delanty 2003, 186–188.) Myös sosiologi Zygmunt Bauman (2002, 204) näkee epävarmuuden ja turvattomuuden keskeiseksi tässä ajassa ahdistusta tuottavaksi tekijäksi ja yhteisöllisyyden tavoittelun liittyvän yhteisön tarjoamaan lupaukseen ”turvasatamasta elämän myrskyävällä merellä”. Yhteisö tarjoaa ihmiselle ankkuripaikan, johon hän voi kiinnittää identiteettinsä ja luoda perusluottamuksen, jonka varassa ihmisten välisiä suhteita luodaan (Giddens 1995, 115).

Suomalaisessa yhteiskunnan perusrakenteessa yhteisöllisyys näyttäytyy 1960-luvulta alkaen kehitettynä hyvinvointivaltiomallina, joka perustuu ihmisten välisen hyvinvoinnin tasaamiseen ja heikoimmista huolehtimiseen. Viime vuosina on kuitenkin jouduttu toteamaan, ettei yhteiskunnan järjestämällä huolenpidolla kyetä vastaamaan yksilöllisiin paikallisen tason kysymyksiin, vaan tarvitaan myös paikallisia yhteisöjä läheisyyttä korostavina turvasaarekkeina, joiden avulla ihmiset tekevät elämästään hallittavan ja ymmärrettävän. (Soine-Rajanummi & Saastamoinen 2002.) Toisaalta on myös nähty, että yhteiskunnan järjestämistä huolenpidon

rakenteista huolimatta yhteisöllisyyteen liittyvät sosiaalisen pääoman resurssit eivät välttämättä ole hävinneet, vaikka nykyinen elämäntyyli ei erityisesti tue niiden säilymistä. Kuitenkin sosiaaliseen pääomaan sisältyviä luottamuksellisia suhteita täytyy jatkuvasti huoltaa ja ylläpitää, sillä käyttämättömänä sosiaalinen pääoma heikkenee ja menettää arvonsa. (Hyryläinen & Rannikko 2002, 173.)

Kristillinen kirkko on olemassaolonsa ajan toiminut yhtenä yhteisöllisyyttä vahvistavana rakenteena yhteiskunnassa. Yhteisöllisyys ja kollektiivinen elämäntapa kuvataan seurakunnan ominaisuudeksi jo varhaiskirkon ajasta alkaen. Kirkon olemus rakkauden yhteisönä näkyi erityisesti diakoniatyössä apua tarvitsevista huolehtimisena, vieraanvaraisuutena ja keskinäisen avustusjärjestelmän kehittymisenä (Mannermaa 1991, 42–43). Viimeaikaisessa kansainvälisessä diakonia-keskustelussa on karitatiivisen auttamisen rinnalle nostettu diakonian sosiaalista ja yhteiskunnallista roolia korostavat näkemykset. Diakonian tehtäväksi on nostettu erityisesti yhteyksien luominen ja sellaisen yhteisön rakentaminen, joka vastaa seurakuntalaisten tarpeisiin ja ehkäisee syrjäytymistä. (Collins 2002, 121–132.)

Myös Suomen evankelis-luterilaisen kirkon vuosituhannen vaihteen visioissa rakennetaan linjauksia yhteisöllisyyden vahvistamisen suuntaan. Kirkon vuoden 2010 visiona on olla ”läsnäolon kirkko”, Jumalan läsnäolon yhteisö suomalaisen todellisuuden keskellä. Avoimena yhteisönä kirkko kutsuu mukaan kaikkia ja liittää ihmiset sekä Kristukseen että toinen toisiinsa. (Läsnäolon kirkko 2002, 2.) Vielä painokkaammin yhteisöllisyyden teemaa alleviivataan kirkon diakonia- ja yhteiskuntatyössä, joka linjaa tavoitteekseen olla ”vastuun ja osallisuuden yhteisö”. Tavoitteena on, että ”diakonia- ja yhteiskuntatyönsä kautta kirkko pyrkii kasvamaan vastuun ja osallisuuden yhteisöksi, mutta toisaalta se myös pyrkii vaikuttamaan yhteiskuntaan siten, että sitä ohjaisivat vastuun ja osallisuuden periaatteet ja siinä kehittyisi erilaisia vastuun ja osallisuuden yhteisöjä.” Diakonian strateginen suunnanmäärittely tavoittelee kirkon kasvua yhteisöksi, jossa ihmiset löytävät toisensa ja Jumalan ja jossa ihmisten keskinäinen solidaarisuus ja osallisuus voivat toteutua. ”Kirkko on lähetettyä maailmaan ja ihmisiä varten. Siksi sen on oltava siellä, missä ihmiset ovat ja mahdollistettava ihmisten osallisuus Jumalan lahjoista, saatettava heidät toistensa yhteyteen, autettava heitä näkemään elämänsä merkitys ja elämään vastuullista elämää yhdessä toisten kanssa.” (Vastuun ja osallisuuden yhteisö 2003, 41.)

Kirkon olemus läsnä olevana yhteisönä suomalaisessa todellisuudessa, diakonia vastuun ja osallisuuden edistäjänä sekä yhteisöllisyyden mahdollisuuksiin liitetyt odotukset nostavat yhteisöllisyyden keskeiseksi teemaksi kuvattaessa kirkon ja diakoniatyön roolia tämän päivän todellisuudessa. Diakonia- ja yhteiskuntatyön linjaus lähtee siitä, että diakonia- ja yhteiskuntatyö seurakunnassa on nimenomaan yhteisöllisyyden vahvistamisen väline, joka mahdollistaa ihmisten kiinnittymistä seurakuntayhteisöön ja on mukana luomassa verkostoja yhteisöllisen toiminnan rakenteiksi myös yhteiskunnassa. Virallisten linjausten lisäksi yhteisöllisyys on yhtenä toimintaan sisäänrakennettuna periaatteena diakoniatyössä (Hakala 2002, 261–262). Yhteisöllisyys on läsnä sekä työntekijän ja seurakuntalaisen välisessä kohtaamisessa, joka ovat luonteeltaan yhteisöön kutsuvaa, että erilaisessa ryhmätoiminnassa. Maaseudulla perinteisiä diakoniatyön ryhmiä ovat olleet diakoniatyöpiirit sekä vanhusten, eri vammaisryhmien, mielenterveyskuntoutujien, riippuvuusongelmista kärsivien ja omaisensa menettäneiden ryhmät. Viimeisten vuosikymmenten aikana ryhmätoimintaa on kehitetty esimerkiksi työttömien, maahanmuuttajien, omaishoitajien sekä syrjäytyneiden lasten ja nuorten parissa. Lisäksi maalaisseurakuntiin ovat levinneet erilaiset avointen ovien toimintamuodot, joissa seurakuntalaisten osallisuuden vahvistaminen, vapaaehtoistyö ja linkittyminen paikallisiin verkostoihin ovat keskeisiä työn elementtejä.

Tässä artikkelissa on tavoitteena selvittää, millaista on diakoniatoinnin kautta rakentuva yhteisöllisyys. Yhteisöllisyyttä tarkastellaan erityisesti diakonian parissa työskentelevien ja diakoniatointaan osallistuvien seurakuntalaisten näkökulmasta. Keskeisiä kysymyksiä ovat, miten diakoniatoinnassa mukana olevat yhteisöllisyyden kokevat ja millaisena kirkon toiminnan tavoitteissa esille tuotu yhteisöllisyys seurakunnan diakoniatoinnassa näyttäytyy. Artikkelissa tarkastellaan ensin yhteisöllisyyttä sosiaalitieteiden käsitteenä ja kirkon näkökulmasta nousevaa yhteisöllisyyden teoreettista jäsentelyä. Maalaisseurakunnassa tehtyihin haastatteluihin perustuvaa tutkimusaineistoa käsitellään sisällönanalyysin avulla nostamalla esille niitä tulkintoja, joista diakoniatoinnassa mukana olevat ovat yhteisöllisyydelle antaneet. Artikkelin lopuksi tarkastellaan diakoniatyön yhteisöllisyydestä rakentunutta kuvaa rinnakkain kirkon diakonia- ja yhteiskuntatyön yhteisöllisyyden vahvistamiseen liittyvien tavoitteiden kanssa.

Yhteisöllisyys sosiaalitieteiden käsitteenä

Yhteisöllisyyden käsite nousee esille erityisesti sosiaalipsykologisessa ja sosiologisessa keskustelussa, jossa tarkastellaan yksilön suhdetta sosiaaliseen maailmaan ja yhteiskuntaan kussakin ajassa. Sosiaalitieteissä yhteisöä on yleensä määritelty viitaten kolmeen elementtiin: maantieteelliseen alueeseen, ihmisiä yhdistäviin suhteisiin ja ihmisten välisen vuorovaikutuksen jatkuvuuteen. Tämän lisäksi korostetaan yhteisön symbolisina merkkeinä yhteenkuuluvuuden ja samankaltaisuuden tunteita. (Saastamoinen 2000, 166.) Yhteisöllisyys on nähty ensinnäkin ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa kehittyvänä ilmiönä, joka muotoutuu konkreettisen toiminnan seurauksena. Toiseksi yhteisyys vahvistuu ihmisten tietoisuudessa yhteenkuuluvuuden tunteena, jolloin tuloksena kehittyi symbolista yhteyttä. Yhteisö voidaan siis nähdä sosiaalisena ilmiönä, joka perustuu toisaalta säännölliseen kohtaamiseen ja toisaalta yhteisiin kulttuurisiin perusteisiin. (Lehtonen 1990, 23–36.)

Yhteisöllisyyden käsite on jossain määrin ambivalentti sisältäen samanaikaisesti sekä paikallisuuden ja osallisuuden ajatuksen että universaalin yhteisöllisyyden. Paikallinen yhteisö on nähty tärkeänä välittäjänä tasapainon saavuttamisessa persoonallisen identiteetin ja yhä moniäänisemmän sosiaalisen maailman välillä. Yhteisö antaa mahdollisuuden löytää oman äänen ja rakentaa identiteetin suhteissa toisiin. Koska ympäröivä maailma ei tarjoa kiinnekohtaa minuuden rakentumiselle, ovat paikalliset yhteisöt yhä merkittävämpiä etsittäessä vastauksia kysymykseen, kuka minä olen. Sen sijaan yhteisöllisyyden universaali ulottuvuus tarjoaa mahdollisuuden kollektiivisen identiteetin omaksumiseen. (Delanty 2003, 12–14, 70–71, 133–135.)

Sosiaalitieteissä yhteisöllisyys on nähty vastavoimana ja lääkkeenä postmodernin maailman ja individualistisen elämäntyylin aikaansaamalle kärsimykselle. Suomalaisten keskeisimpiä kärsimyksen aiheuttajia ovat kontaktien puute ja pitkäaikainen yksinäisyys sekä niihin liittyvä arvottomuuden kokemus (Hänninen & Timonen 2004, 213–214). Tunne, etten kuulu oikein mihinkään tai millään tavoin liity toisten joukkoon, saattaa sysätä ihmisen hyvin syvälle yksinäisyyteen ja ulkopuolisuuteen. Nykypäivän traditioista irrallinen ihminen saadakseen otteen elämästään tarvitsee yhteisön, joka ottaa hänet vastaan ja pitää hänestä kiinni (Utriainen, 2004, 242–243). Tämän ”ystävyyden käden” tarjoamisen ja omista tunteista ja elämäntilanteesta avautumisen kautta voi rakentua yhteisössä keskinäinen luottamus ja solidaarisuus (Giddens 1995, 149).

Yhteisöllisyyteen liitetään usein nostalgisia ja romantisoivia oletuksia, mutta välttämättä yhteisöelämä ei ole historiankaan valossa aina ollut pelkästään harmonista yhdessä elämistä. Yhteisöihin liittyy myös monentasoisia vallankäyttöä ja normittamista. (Lehtonen 1990, 186.) Erityisesti maaseutuyhteisöjä ovat perinteisesti leimanneet voimakas sosiaalinen kontrolli ja keskenään ristiriidassa olevat sosiaaliset roolit sekä niihin liittyneet kompleksiset kommunikointisäännöt (Holmila 2001, 142–146). Uuden yhteisöllisyyden haasteena taas on nähty yhteisöjen rakentuminen pelkkien tunteiden ja hetkellisten elämysten varaan, jolloin yksilön kannalta uhkana voi olla pelkkää yhteenkuuluvuuden tunnetta tarjoava sisällöltään tyhjä yhteisöllisyys (Delanty 2003, 195).

Koinonia ja yhteisöllisyys kirkossa

Diakonia- ja yhteiskuntatyön visiossa ajatus vastuun ja osallisuuden yhteisöstä perustuu uustestamentilliseen koinonian käsitteeseen, jolla tarkoitetaan yhteyttä, osallisuutta ja jakamista. Sen mukaan olemme kaikki osallisia yhteisöstä, joka perustuu meitä itseämme suurempaan lahjaan ja merkitykseen. Kuulumme yhteen toistemme kanssa, mikä merkitsee sekä yhteisvastuullista heikompien kuormien jakamista että jokaisen vetämistä yhteisten lahjojen ja yhteisen ihmisarvon osallisuuteen. Kirkon palvelutyön ja yhteiskuntavastuun lähtökohta korostaa siis osallisuutta Jumalan rakkaudesta ja samalla osallisuutta toisistamme. (Vastuun ja osallisuuden yhteisö 2003, 15–16.) Koinonia diakonian perusmallina korostaa elämistä yhteisönä, jossa ihmiset otetaan täysivaltaisina, omaehtoisina ja itsenäisinä yhteisön jäseninä eikä auttamisen kohteina. Todesta otettuna ”koinoninen diakonia” kyseenalaistaa jyrkän erottelun auttajiin ja autettaviin, viranhaltijoihin ja asiakkaisiin ja lähestyy yhdiskuntatyön malleja, jossa yhdessä ihmisten kanssa etsitään sellaisia yhteisöllisiä elämänmuotoja, joissa myös vaikeuksiensa kanssa kamppailevien osallisuus toteutuu. (Veikkola 1997, 83–84.)

Tarkastellessa diakonian toimintatapaa ihmisen kokonaisvaltaisessa auttamisessa korostetaan, että ”seurakunnassa tapahtuvan ihmisen kohtaamisen erityisvavuutena on se, että seurakunta voi parhaimmillaan tarjota ihmiselle yhteisön, johon kuulua” (Hakala 2002, 261). Seurakuntayhteisö koetaan turvapiirinä, jossa hengellinen sanoma sekä toisten läsnäolo ovat konkreettisesti antamassa elämälle merkitystä ja suojaa yksinäisyyttä ja omien asioiden ympärille kätymistä vastaan.

Yhteisössä rakentuu suojaavia ja merkityksiä luovia kehyksiä, joiden kautta ihminen mieltää maailmassa olemistaan. On nähty, että mm. uskonto voi toimia tällaisena sosiaalisia tilanteita jäsentävä kehyksenä ja auttaa elämän mielen ymmärtämisessä. (Utriainen 2004, 230–231.) Diakoniatoiminnassa rakentuva yhteisen uskon kehys ohjaa sitä tapaa, jolla ihminen määrittää paikkansa sekä seurakuntayhteisössä että yhteiskunnassa yleensä. Uskontososiologisessa tutkimuksessa kuvataan uskontoa mm. ihmisiä yhdistävänä käsitejärjestelmänä, joka tarjoaa sellaisen yhtenäisen tiedostamisen ja arvostamisen mallin, jonka avulla he voivat yhdessä kohdata uhkaa ja turhautumia (Allardt 1992, 44).

Koinonian teemat tulevat esille erityisesti niissä diakoniatyön muodoissa, joissa seurakuntalainen on toiminnan subjekti ja joissa rakentuu toisista huolta pitävää yhteyttä seurakuntalaisten välille. Osallistuminen erilaisiin keskinäisen avun ryhmiin ja mahdollisuus toimia myös itse toisen tukena vahvistavat osallisuutta yhteisön jäsenyydestä. Kirkon vapaaehtoistyötä tarkastelevat tutkimukset korostavat seurakuntaa ja sen vapaaehtoistyötä kontekstina, jossa ihmiset voivat toteuttaa itseään yksilöinä ja elää todeksi sosiaalisuuttaan (Yeung 2003, 2005). Diakonian vapaaehtoistyön on nähty vahvistavan kansalaisyhteiskuntaa ja yhteisöllisyyttä eri tavoin kuin mitä työntekijän ja asiakkaan välisillä kohtaamisilla pystytään saavuttamaan. Vapaaehtoistyössä on mahdollisuus tavata samoin ajattelevia ihmisiä ja jaettu uskonnollisuus vahvistaa keskinäistä yhteenkuuluvuutta, luottamusta ja sosiaalisia siteitä. Erityisesti maaseudulla seurakuntien vapaaehtoistyö näyttää tarjoavan edelleen luontevan sosiaalisen toiminnan mahdollisuuden, jonka kautta jaettu altruismi, välittäminen ja jakaminen vahvistuvat. (Yeung 2005, 53–56.)

Seurakunnan merkitystä maaseudulla laajemmin tutkineet yhdysvaltalaiset sosiologit Liu, Ryan, Aurbach ja Besser (1998) nostavat esille yhteisöllisen kiinnittymisen (community attachment) käsitteen, joka kuvaa yksilön sitoutumista asuinpaikkaan osallistumisen, ihmisten välille rakentuvien suhteiden ja tunneolotuvuuden kautta. Heidän tutkimustensa mukaan paikallisella kirkolla on tärkeä merkitys sosiaalisen integraation lisäämisessä, koska sen jäsenyys tarjoaa mahdollisuuksia tutustumiseen ja ystävyyssuhteiden luomiseen. Kohtaamisen mahdollisuuksia voidaan lisätä esimerkiksi tarjoamalla julkisia tiloja ja tuottamalla paikallisia tapahtumia. Henkilökohtainen sitoutuminen yleensä laajenee pelkästä jäsenyydestä aktiivisempiin muotoihin kuten osallistumiseen erilaisiin ryhmiin tai kirkon luottamustoimiin. Paikallinen kirkko tarjoaa tärkeän mekanismin ystävyyssuhteiden kehittämisessä sekä paikkoja, joissa luodaan yhteyksiä myös muihin paikallisiin organisaatioihin.

Kirkon rooli korostuu nimenomaan pienissä maaseutuyhteisöissä, joissa on vähän muita yhteisöllistä liittymistä edistäviä paikallisia instituutioita.

Samantapaisiin tuloksiin on päädytty myös suomalaisissa seurakunnan roolia maaseudulla tarkastelevissa tutkimuksissa, jotka korostavat diakoniatoimintaa yhteisöllistä kiinnittymistä vahvistavana elementtinä. Aktiivinen jäsenyys seurakunnassa mahdollistaa ihmisten välisten siteiden luomisen samoin ajattelevien ihmisten välille. Näiden siteiden vahvistumisen kautta rakentuva yhteisöllisyys laajenee muihinkin seurakuntayhteisön ulkopuolisiin sosiaalisiin verkostoihin. Seurakunnassa syntyvät epäviralliset verkostot ja ystävyysuhteet vahvistavat näin sosiaalista pääomaa ja paikalliseen yhteisöön kiinnittymistä. (Pesonen & Vesala 2006a, 12–14, 2006b.)

Diakonian yhteisöllisyyden tutkiminen

Tässä artikkelissa käytetty tutkimusaineisto on kerätty vuonna 2004 Kuopion hiippakunnan yhdestä maalaisseurakunnasta osana Kuopion yliopistossa tehtyä sosiaalipsykologian pro gradu tutkielmaa (Thitz 2005). Aineisto koostuu kolmen seurakunnan työntekijän ja 12 eri tavoin diakoniatoiminnassa mukana olevan seurakuntalaisen haastatteluista (n=15). Tavoitteena on ollut valita haastateltaviksi sellaisia avaininformantteja, joilla on omia kokemuksia osallistumisesta diakoniatyöhön tai diakoniatyön järjestämään toimintaan. Haastatellut seurakuntalaiset toimivat mm. luottamushenkilöinä, vapaaehtoistyöntekijöinä Ystävän kamarilla, talkoissa, Yhteisvastuu-kerääjinä, ryhmien vetäjinä tai osallistuivat diakoniatyön järjestämään ryhmätoimintaan. Henkilökohtaisten haastattelujen lisäksi vierailin kahdessa diakoniatyön ryhmässä, joista toisessa tekemääni ryhmähaastattelua (n=10) käytän myös aineistonani. Haastateltavien ikä vaihteli 40–88 vuoteen ja mukana oli 16 naista ja 9 miestä. Haastattelujen pääteemoina olivat seurakuntayhteisöön osallistumisen kokemukset sekä yhteisöllisyydelle annetut merkitykset.

Haastatteluaineistoa on käsitelty sisällönanalyysin avulla. Haastateltavien puhetta kuvaavat sitaatit¹ tekstissä toimivat analyysin tukena ja tehtyjen tulkin-tojen perusteluina. Yhteisöllisyyttä tarkastellaan niiden merkitysten kautta, joita diakoniatoiminnassa mukana olevat ihmiset antavat seurakunnassa kokemalleen vuorovaikutukselle, yhteiselle toiminnalle ja yhteenkuuluvuudentunteelle. Vaikka tutkimuskohteena on diakonian yhteisöllisyys, ei sitä voi irrottaa erilliseksi osaksi

seurakuntayhteisön kokonaisuudesta. Myöskään haastatellut seurakuntalaiset eivätkä kaikin osin työntekijäkään erotelleet diakoniatyön kautta rakentuvaa yhteisöllisyyttä yleensä seurakunnassa rakentuvasta yhteisöllisyydestä. Kuitenkin sekä haastatteluihissa että aineiston analyysissa näkökulma seurakuntayhteisöön on erityisesti keskinäistä vastuuta ja osallisuutta korostava diakoninen seurakuntayhteisö.

Diakoniatyön yhteisöllisyyden ulottuvuudet

Diakoniatoiminta kiinnittää yhteisöön kohtaamisten kautta

Seurakunta voi tarjota ihmiselle yhteisön, johon hän voi liittyä ja kiinnittyä. Diakonia seurakunnan työmuotona rakentuu eri muodoissaan ihmisten välisistä kohtaamisista, jotka toimivat porttina sisälle yhteisöön. Diakoniatoiminta on luonteeltaan yhteisöön kutsuvaa, jossa työntekijän tai toisen seurakuntalaisen esittämällä henkilökohtaisella kutsulla on tärkeä merkitys. Tästä vapaaehtoistyöntekijäksi mukaan tullut seurakuntalainen kertoo: *Se oli niin, kun -- [työntekijä] pyys minua siihen.* Työntekijän lisäksi tärkeinä kutsujina toimivat toiset seurakuntalaiset, kuten työntekijä seuraavassa kuvaa: *Ja varmaan kerhoonkin tulemiseen on, että vaikka minä aina syntymäpäiväkäynnillä kerron, jos on semmonen ihminen, joka ei oo käynyt, että meillä tämmönenkin kerho on seurakunnalla, mutta harva ehkä sitä sillä [kutsulla] tulee. Mutta jos joku tuttu sanoo, että läheppä minun mukkaan, niin sitä sillein tulee lähettyä.*

Kasvokkainen kohtaaminen ja ihmisen rinnalle pysähtyminen toimivat kutsuna ja kiinnitysalustana yhteisön jäsenyyteen, mistä työntekijä kertoo: *Niin joskus kun kysytään ihmisiltä, että mitä [kerhotoiminnan] pitäis olla, niin ne sanoo, että tämä on hyvä, että se on tärkeä, että kun minä oon ovelta tullu vastaanottamaan ja käestä pittäin toivotan tervetulleeks. Että tänne on niin mukava tulla. Että ne odotukset on hirveän pienet, että se, että huomataan siinä ovelta.* Henkilökohtainen vastaanottaminen merkityksellinen asia, joka välittää seurakuntalaiselle tunteen siitä, että hän on tärkeä ja hänet hyväksytään tässä yhteisössä. Hyvän seurakuntayhteisön keskeistä tehtävää taas eräs seurakuntalainen kuvaa seuraavasti: *Että niinkun seurakunnan tehtävä on olla se, kuunnella ja olla läsnä. Että mahdollisimman vähän tulis sellasta tunnetta ihmisille, että on torjuttu. Että siinä just on se oleellisin, että voi tulla ja saa olla semmosena kuin on.* Pelkkä seurakunnan työntekijän tapaaminen

ei välttämättä rakenna yhteyttä, vaan se vaatii kokemuksia välittämisestä, aidosta kiinnostuksesta ja ajan antamisesta. Se sidos tai suhde, mikä syntyy seurakuntalaisen ja työntekijän tai vapaaehtoistyöntekijän välille näissä kohtaamisissa, ei ole vain kahden ihmisen välinen suhde. Samalla siinä syntyy suhde seurakuntalaisen ja koko työntekijän edustaman yhteisön ja yhteisössä tärkeiden asioiden välille. Näin ihmisten välille rakentuvat suhteet ja niiden kautta saatu sosiaalinen tuki ovat merkittäviä seurakuntayhteisöön kiinnittäviä sidoksia.

Toisaalta kaikille seurakunnan jäsenille ei yhteisöön kiinnittyminen ja sieltä oman paikan löytäminen ole välttämättä helppoa, joskaan kaikki eivät välttämättä kovin tiivistä yhteyttä kaipaakaan. Työntekijän mukaan osa seurakuntalaisista kokee epävarmuutta siitä, kuuluvatko he seurakuntayhteisöön vai ovatko sen ulkopuolella: *Aina jotkut ryhmätilanteet, että kenenkä ne on ja voiko sinne tulla. Että ne on ne kysymykset, jotka alakaa, että kuulunkos minä siihen joukkoon.* Epäröinti voi liittyä pohdintaan, että olenko sopivan ikäinen vanhusten kerhoon tai onko minulla ”oikea diagnoosi” johonkin vertaisryhmään, mutta taustalla voivat olla myös kysymykset siitä, olenko riittävän kristitty tai onko minulla oikeanlainen usko tai osaanko käyttäytyä yhteisön normien mukaisesti, jotta voisin osallistua. Erityisen tärkeä yhteisöön mukaan tulemisen kokemus on niille, jotka tuntevat elävänsä yhteiskunnan tai yleisen hyväksynnän reuna-alueilla. Työntekijä kertoo kokemuksensa siitä, kuinka päihdeleiriläisten osallistuminen yhteisen jumalanpalveluksen toteuttamiseen madalsi osallistumisen kynnyistä ja vahvisti yhteisön jäsenyyttä: *Tai sitten jossakin seurakunnassa on ihan sunnuntain jumalanpalvelukseen menty ja on oltu siellä [päihdeleiriläiset] ja -- moni on sanonu, että on tosi tärkeä, että me osallistuttiin sinne ja laulettiin kuorona ja luettiin tekstiä. Ja ne ehkä nostaa itsetuntoa ja sitä että kuulutaan, että minäkii kuulun, mullakin on oikeus kuulua tähän seurakuntayhteisöön.*

Vuorovaikutus ja yhteistoiminta sosiaalisen elämän ylläpitäjänä

Osallistuminen diakoniatoimintaan tarjoaa mahdollisuuden sosiaalisten suhteiden luomiseen ja ylläpitämiseen. Seurakuntayhteisön merkitys sosiaalisten kontaktien syntymisessä ja ihmisten välisten suhteiden rakentumisessa tulee esille seuraavassa seurakuntalaisen puheesta lainatussa sitaatissa: *Tätä niinkun oottaa tätä tappaamista. Tätä on joku kohokohta. Saa jonkunlaisen kosketuksen toisiin ihmisiin.* Erityisen tärkeitä järjestetyt mahdollisuudet sosiaalisten suhteiden luomiseen ovat niille, joilla on vähäinen sosiaalinen verkosto sekä toisaalta elämän muutosvai-

heissa, jolloin sosiaalisia suhteita joudutaan usein järjestämään uudelleen. Haastateltavat kertoivat seurakuntayhteyden merkinneen paljon esimerkiksi eläkkeelle jäädessä, puolison kuoltua tai asuinpaikkaa muutettaessa.

Kirkon tutkimuskeskuksen mukaan diakoniatyössä kohdattujen asiakkaiden ongelmia tarkasteltaessa seurakuntien työntekijät kertovat vuosien 2000–2003 aikana mielenterveyteen, toimeentuloon, yksinäisyyteen sekä perheeseen ja parisuhteeseen liittyvien ongelmien lisääntyneen (Kirkko muutosten keskellä 2004). Tutkimusseurakunnassa ihmisten yksinäisyys tuli esille keskeisenä diakoniatyön kohtamana sosiaalisena ongelmana. Maaseudulla kylien autoituminen ja väestön ikääntyminen vähentävät mahdollisuuksia sosiaaliseen kanssakäymiseen ja yhteistoimintaan. Tällöin seurakunnan toimintojen säilyttämisellä on merkittävä rooli sosiaalisten kontaktien ylläpitämisessä, kuten työntekijä seuraavassa kertoo: *Että se voi olla se seurakunnan kokoontuminen siellä [kylällä] ainoita kokoontumisia, mitä yleensä ihmisten välillä on todella.* Yksinäisyyttä koetaan kuitenkin myös kirkonkylällä, jossa esimerkiksi sivukylältä muuttaneen ikääntyneen ihmisen voi olla vaikea luoda uusia sosiaalisia suhteita. Myös näissä tilanteissa seurakunnan järjestämät ryhmätoiminnot luovat mahdollisuuksia ihmisten väliseen vuorovaikutukseen, mikä käy ilmi seuraavasta sitaatista, jossa vapaaehtoistyöntekijä kuvaa Ystävän kamarille kokoontuneita ihmisiä: *Ne vaan kerta toisensa jälkeeseen sinne tulleet, ja tiällä on paljon yksinäisiä ihmisiä. Jotka ei sitten välttämättä, jos ne ei lähe minnekkään, niin ei kellekkään, että suattaa mennä kaks päivää ja kolomekkiin, eikä kellekkään tarte sannoo huomenta eikä tällai.* Seurakunta näyttäytyy paikkana, johon voi tulla tapaamaan toisia ja kokemaan osallisuutta toisen ihmisen läsnäolosta. Rakennetut yhdessäolon muodot ovat näin tulleet korvaamaan aiempia sukulaisuuteen tai naapuruuteen liittyviä kanssakäymisen muotoja.

Diakoniatyön keskeinen olemus on toisen ihmisen kuuntelemista ja sosiaalisen tuen keskinäistä jakamista. Diakoniatyön ryhmät ja toiminnot tarjoavat ihmiselle mahdollisuuden löytää ymmärättäviä kuuntelijoita ja saada siten helpotusta oman elämän ahdistaviin kysymyksiin. Omien asioiden jakamisen mahdollisuuden merkityksestä diakoniatyön ryhmään osallistuva kertoo: *Se antaa uutta pontta jaksamiseen ja siihen arkielämään. Se on sillä lailla merkittävää, että voi vaihtaa ajatuksia ja kertoo mitä sinulle kuuluu, vaikeistakin asioista voi joskus kertoa, kun ne ei oo aina näitä hyviä asioita. Että tämä on tässä aika tärkeä, että voi luottamuksellisesti puhua.* Se, että joku kuuntelee ja on kiinnostunut ajatuksistani, koetaan yleensä terapeutisena. Avautumisen kautta voidaan murtaa yksinäisyyttä ja hakea toisten

ymmärrystä omaan elämäntilanteeseen kuten myös Hänninen ja Timonen (2004, 218) ovat tutkimuksessaan todenneet.

Yhteisön vuorovaikutukseen ja toimintaan liitettiin haastatteluissa myös negatiivisia piirteitä. Seurakuntalainen kuvaa osallistumisen kynnystä seuraavassa: *Kun ei tämä seurakuntayhteisökkään heleppo oo kaikkien tulla mukkaan. Sillai kynnys on korkea, niin mä aattelin, että enemmän varsinkin näitten päihdeongelmaisten kanssa, että ne ei taho uskaltaa tulla jumalanpalvelukseen sunnuntaina, että se on se kynnys niin korkee, että niitten ihmisten saaminen on. Että kun ne saattaa vaikka sannookkii, että mitäs se tuo tänne tulloo.* Jos ei koe täyttävänsä yhteisössä vallalla olevia käyttäytymiskriteerejä tai tunnistavansa yhteisössä käytettyä puhe- tapoja, voi mukaan lähteminen olla vaikeaa. Myös yhteisössä jo mukana olevat voivat vahvistaa näitä raja-aitoja omalla käyttäytymisellään.

Toisaalta diakonian kohtaamisiin ja ryhmätoimintaan liittyvä omien asioiden jakaminen sisältää myös riskejä. Kuvatessaan seurakuntayhteisössä rakentuvaa läheisyyttä seurakuntalainen pohtii: *Ei tästä sitä täydellistä hyvää varmasti, tai niitä tulee sellasia juttuja, mitä ei osaa ennakoida, niinkun ihmisten kanssakäymisessä tulee. Onko se toisaalta niin, että mitä läheisempi suhde, sitä herkemmin niitä tulee. Että olisko se hyvä pitää sitten jonkinlainen etäisyys. Jos aatellaa, niin sitä on aika haavoittuva sellasessa läheisessä.* Rakentaessaan läheisiä suhteita ja jakaessaan sisimpiä tuntojaan ihmiset asettuvat alttiiksi haavoittumiselle ja luottamuksen väärinkäyttäminen voi koskea kipeästi. Yhteisön kaikilla jäsenillä ei ole välttämättä samanlaista vastuuntunnetta tai vaikka yhteisistä pelisäännöistä olisikin sovittu, aina kaikki eivät näitä sopimuksia kykene pitämään. Kaj Ilmosen (2004) mukaan sosiaalisen pääoman elementtinä kasvavaan luottamukseen liittyy, että annamme toisten haltuun jotakin meille arvokasta ja se tekee meistä haavoittuvia. Luottamussuhteeseen liittyy tällöin vallankäytön mahdollisuus. Positiivinen vallankäyttö näkyy siten, että tuemme luottamuksen osoittajaa hänen haavoittuvassa tilanteessaan kun taas negatiivista vallankäyttöä on toisen haavoittuvan aseman hyväksikäyttäminen.

Yhteisössä jaettu merkitysmaailma yhteenkuuluvuuden vahvistajana

Seurakuntalaisten haastattelujen perusteella näyttää siltä, että diakoniatoininnan kautta rakentuvassa vuorovaikutuksessa ihmisille muodostuu jossain määrin yhteinen tapa ymmärtää elämäänsä. Nämä kirkon sanomaan ja arvomaailmaan

pohjautuvat yhteiset merkityskehykset vahvistuvat diakoniatoinnassa yhteenkuuluvuuden tunteen, elämäkokemusten jakamisen ja yhteisen toiminnan kautta. Erityisesti kylillä toimivissa piireissä ja kerhoissa osallistujien ydinjoukko muodostuu yleensä samoista ihmisistä, jotka jakavat mahdollisesti vuosikymmeniä jatkuneen tuttuuden ja yhteenkuuluvuuden. Seurakuntalainen kuvaa yhdessäolosta rakentuvaa läheistä yhteyttä perheyhteytenä. *Siis minulla on ainakii täällä käväseminen, se on niinkun kottiin tulis. Oon kokena sen, kaikki on tasa-arvosia ja me ollaan sammaa Jumalan perhettä.* Yhdessäolon jatkuvuus ja yhteinen arvomaailma luovat turvallisuuden tunteen yhteisön sisälle.

Erilaisissa diakoniatyön ryhmissä käydyissä keskusteluissa rakennetaan mieltä oman elämän menneille tapahtumille yhdessä toisten kanssa, kuten seurakuntalainen seuraavassa kuvaa: *Kyllähän se tuli sitten ilimi puheissa, aina sitten näissä, mitä on kokenut, näissä muisteluksissa, tää Jumalan johatus ja sitten ne oli tosi mukavia nää keskustelut, kun joku kerto, että se ei ollu sattumaa, kun näin piti tapahtua.* Samankaltaiset elämäkokemukset toimivat ikään kuin yhteisenä polkuna elämän mielen ymmärtämiselle. Kertomalla omia kokemuksia ja eläytymällä toisten tunteisiin etsitään myös syvempää kosketusta ihmisten välillä. Mahdollisuus omien tunteiden ja kokemusten esille tuomiseen ja niiden yhteinen käsittely auttaa ihmistä jäsentämään elämäänsä ja rakentamaan siitä mielekästä kokonaisuutta.

Elämän merkityksellisyys vahvistuu myös yhdessä toimimisen myötä erilaisissa vapaaehtoistyön tehtävissä. Kokemus siitä, että olen tarpeellinen ja voin tehdä jotakin hyödyllistä ja merkittävää yhteisön hyväksi, antaa monelle vapaaehtoistyöntekijälle elämän sisältöä, kuten seuraavasta sitaatista käy ilmi: *Ja sitten kun minä jäin eläkkeelle, niin minä olin vähän semmonen, niinkun vakammastikin oli semmonen tunne, että minua ei kukkaan tartte. Yhteiskunta ei tartte minua enää, kun minä oon eläkeläinen, lapset oli jo aikuisii ja omissa perheissään ja kukkaan ei tartte. -- Niin se jotennii tiällä sitten kun tulloo tänne talakoiisiin ja tiällä on, niin tuntuu, että no voin minä vähäsen, voin minä tiällä vähäsen vielä olla.* Elämän tarkoituksellisuus rakentuu osaksi tunteesta, että elämällä, ihmisen olemassaololla ja toiminnalla, on merkitystä toisille ihmisille. Diakoniatoinninta tarjoaa mielekkäitä tehtäviä, joiden kautta voi olla palvelemassa ja toimimassa yhteisön hyväksi. *On semmonen, että tulloo lähetty ja saapi sisältöä elämälleen. Kyllä semmonen tärkeä ainakin on.*

Hengellisyys näyttäytyy seurakuntatoiminnassa keskeisenä pohjavireenä, joka on läsnä ihmisten välisissä kohtaamisissa elämää jäsentävänä ja sille merkitystä

antavana tekijänä. Hengellisyys on keskeinen tekijä, joka erottaa seurakunnan järjestämisen toiminnan muiden yhteisöjen toiminnasta, kuten seurakuntalainen kertoo: *Kyllähän se on se sanoma, joka on mejän iankaikkisuuden näkökulman kannalta hyvin tärkeä. Kristuksen pelastus- ja sovitus työ, tätähän ei julista muut. Se on se, joka on oltava ydintä siinä.*

Hengellisyys diakoniatöinnässä mukana olevien yhteisenä merkitykskehyksenä vahvistaa yhteenkuuluvuutta. Yhteisössä syntyvä kokemus kulkemisesta kohti yhteistä päämäärää liittyy ihmiset toisiinsa ja vahvistaa seurakuntayhteisön jäsenten yhteistä ”matkalaisuuden” kokemusta. Seurakuntalainen kuvaa jumalanpalveluksessa tapaamiaan ihmisiä: *Minä kyllä ajattelen sen, että nuijen ihmisten kanssa minä voisin olla taivaassa joskus. Että se on sitä samaa joukkoa.*

Vastuu laajenee yhteisössä

Yhteenkuuluvuuden tunne ja halu kantaa vastuuta yhteisössä ovat vastavuoroisessa suhteessa. Kun seurakuntalainen kokee läheisyyttä toisten kanssa, yhteisöllinen side vahvistuu ja halutaan myös toimia yhteisön hyväksi. Diakoniatyöhön liittyvistä talkoista seurakuntalainen kertoo: *Niin ne halluu osallistua. -- Musta tuntuu että täällä on jotenkin erittäin lähheinen tuo seurakunta monille ihmisille tai talakooväelle.* Yhteisöllinen vastuu näkyy toisen ihmisen huomioivana elämänsenteena, mitä seurakuntalainen kuvaa: *Toisaalta sitten se seurakunnan retki on sillä tavalla mukava, kun siellä on niin mukava yhteishenki ja loppujen lopuksi se ei oo mikään kallis ja siellä huolehitaan toisistaan jos missään. Että siellä saa jokainen, joka lähtöö, niin ihan kyllä mennä sillä mielellä, että minusta kannetaan huolta siellä.* Seurakuntayhteisössä solidaarisuuden tunteen rakentuminen liittyy erityisesti jo aiemmin esille tulleeseen ihmisten väliseen läheiseen kosketukseen. Tällöin yhteinen toiminta ennen kaikkea vahvistaa yhteisön sisäistä yhteenkuuluvuuden tunnetta.

Useat vapaaehtoistyöntekijät kokevat, että työskentely yhteisten asioiden hyväksi antaa enemmän kuin mitä se vaatii, kuten vapaaehtoistyöntekijä kertoo: *No minullehan se antaahii, sehän hirveän paljon enempi antaa, kun mitä minä pystyn antamaan seurakunnalle. Se on erittäin rauhottavaa ja se tuopi semmoisen hyvänolon tunteen.* Vapaaehtoistyössä toiminnasta itselle saatu tyydytys ja palaute sekä mahdollisuus olla mukana toisten auttamisessa motivoivat toimimaan yhteisössä. Toisaalta toimintaa ohjaa myös velvollisuuden tunne ja vastuu yhteisön toiminnasta. Seurakuntalainen kuvailee: *Niillä on oikeen semmonen hengen palo*

siihen, että sinne mennään. Eikä oo koskaan kuulemma täällä, että talakoista puuttus väkkee. Tieto siitä, ettei toiminta pyöri, ellei tarvittavia tehtäviä hoideta, herättää sisäisen tarpeen toimia.

Diakoniatyössä tapahtuu yhteisön jäsenten kasvua lähimmäisenrakkauteen sekä persoonakohtaisella että yhteisöllisellä tasolla. Diakoniatyön rooli seurakuntayhteisön kasvun tukemisessa on toisaalta olla vaikuttamassa ihmisten asenteisiin siten, että suvaitsevaisuus ja tasa-arvo lisääntyisivät ja lisäksi auttaa ihmisiä tiedostamaan toisten tarpeita ja tarjota mahdollisuuksia toimia yhteisen vastuun kantamisessa. Työntekijä määrittelee seurakunnan roolia: *Jos kenellä niin seurakunnalla on tärkeä rooli siinä asenteitten muokkaamisessa, että osattais vieraisiin ja muukalaisiin suhtautua.*

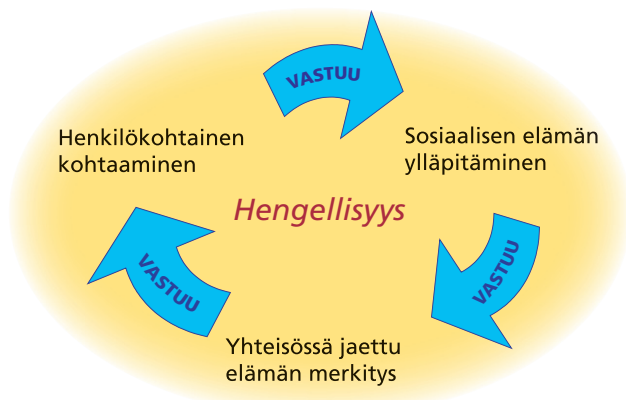
Seurakunta julistuksellaan ja toiminnallaan tukee lähimmäisyyteen kasvamista tuomalla esille sitä, mitä yhteisvastuu ja lähimmäisyys käytännössä tarkoittavat. Olemalla mukana yhteisössä, jonka toimintaperiaatteena on lähimmäisenrakkaus ja jossa korostetaan yhteisöllisiä arvoja, sisäistetään vastuullisuus ja huolenpito osaksi omaa merkitysmaailmaa. Osallistuminen seurakunnan toimintaan ja sen kautta rakentuva sosiaalinen hyvinvointi ei koske vain osallistuvaa ihmistä, vaan myönteiset vaikutukset laajenevat myös lähipiiriin, kuten työntekijä seuraavassa kuvaa: *Kyllä mä luulen, että useissa tapauksissa se vastuu laajenee, että ne kyllä auttavat ja rakastavat naapureitaan ja perheen jäseniään ja koittavat auttaa niitä, käyvät sairaiden luona ja auttavat perhepiirissä siellä alkoholiongelmissa olevia.*

Toisaalta diakoniatoiminnan kautta liitytään myös osaksi maailmanlaajuista Jumalan lasten joukkoa, jolloin vastuun kantaminen laajenee myös lähiyhteisön ulkopuolelle. Seurakunnassa luontevia yhteyksiä globaaliin kanssakäymiseen tarjoavat esimerkiksi ystävyysseurakuntatoiminta, kansainvälinen diakoniatyö ja lähetystyö. Toiminnan kautta sekä välitetään tietoa ihmisistä eri puolilta maailmaa että tarjotaan mahdollisuuksia ja kanavia toimintaan. Tästä työntekijä kertoo: *Mä luulen et seurakunta tekee siinä tärkeän työn, että se niinkun antaa kanavan ja mahdollisuuden tähän laajempaan vastuuseen auttaa kehitysmaiden köyhiä ja tukea lähetystyötä.* Tietoa maailman hädänalaisista ihmisistä tulee nykyään paljon myös yleisten tiedotusvälineiden kautta, mutta yhteisön sisällä välittyvällä tiedolla on erityinen merkitys, koska se sitoutuu samalla myös yhteiseen merkityskehykseen.

Yhteenveto ja pohdinta

Millaista siis on se yhteisöllisyys, joka diakoniatoiminnan kautta seurakunnassa rakentuu? Yhteenvetona diakonian yhteisöllisyyden voi kuvata rakentuvaksi seuraavista elementeistä, jotka liittyvät toisiinsa ja ovat vuorovaikutuksessa keskenään: 1) Henkilökohtaisissa kohtaamisissa rakentuva läheisyys, 2) vuorovaikutuksen ja yhteistoiminnan sosiaalista elämää ylläpitävä luonne, 3) yhteisössä jaettu elämän merkityksellisyyden kokemus sekä 4) halu kantaa vastuuta, joka yhteisöllisyyden tunteen kasvamisen myötä lisääntyy ja laajenee myös seurakuntayhteisön ulkopuolelle. Omaleimaista diakonian yhteisöllisyydelle on yhteisössä ja sen toiminnan taustalla vaikuttava hengellinen ulottuvuus. Edellä esitetyt diakonian yhteisöllisyyden elementit voisivat olla mitä tahansa yhteisöä kuvaavia piirteitä, mutta seurakunnassa ja diakoniassa ne kytkeytyvät yhteisössä sisimpänä olevaan hengelliseen perustaan (kuvio 1).

Keskinäisen huolenpidon rakentuminen seurakuntayhteisössä edellyttää mahdollisuutta kiinnittyä ja liittyä sekä yhteisössä eläviin ihmisiin että yhteiseen merkityskehykseen. Kasvaminen vastuun ja osallisuuden yhteiseksi tapahtuu yhteisössä koetun hyväksynnän ja lähimmäisenrakkauden sanoman sisäistämisen kautta. Diakoniatoiminnassa mukana olemisen ja osallisuuden kautta rakentuu ihmiselle diakoninen merkityskehys, josta käsin tarkasteltuna myös yhteisön ulkopuolelle laajentuva diakoninen elämäntapa ja toiminta on perusteltua. Diakonisen merkityskehysten voidaan nähdä sisältävän sekä yhteisen ymmärryksen elämän

KUVIO 1. Diakonian yhteisöllisyyden rakentumisen elementit.

tarkoituksesta että elämän mielekkyyden rakentumisen toisten hyväksi toimimisen kautta. Yhteisössä sisäistetty vastuullinen elämänasenne laajenee seurakuntayhteisön sisältä kohti ympäröivää maailmaa.

Tarkasteltaessa seurakunnan diakoniatyössä yhteisöllisyydelle annettuja merkityksiä rinnakkain kirkon diakonia- ja yhteiskuntatyölle asetettujen tavoitteiden kanssa näyttävät peruslinjaukset olevan yhteneväiset. Diakoniastrategia osoittaa sen yhteisöllisen toiminnan suunnan, johon diakoniatyön arjessa pyritään, mutta myös kehittämisen haasteita ja mahdollisuuksia voidaan nähdä.

Yhtenä kehittämishaasteena on se, miten seurakunnan jäsenten osallisuus yhteisöstä (Vastuun ja osallisuuden yhteisö 2003, 43) todella mahdollistuu. Vaikka maalaisseurakunnissa sitoutuminen seurakuntaan ja osallistuminen toimintaan voi olla aktiivisempaa kuin kaupungeissa, on sielläkin ihmisiä, joille seurakunta ei näyttäyty arkipäivän tasolle ulottuvana huolenpidon yhteisönä tai jotka kokevat seurakunnan vieraana suhteessa omaan elämänpiiriinsä. Yhteisön rajoja ja kynnyksiä pitäisi kyetä madaltamaan panostamalla yhä edelleen suvaitsevaisuutta ja erilaisuuden hyväksymistä korostavan asenneilmapiirin laajentamiseksi, jotta erityisesti yhteiselämästä syrjäytyneet voisivat löytää paikkansa seurakuntayhteisöstä. Merkittävä seurakuntayhteisöön kutsuva tekijä on yhteisössä aktiivisesti mukana olevien kyky välittää sellaista rakkauden ja avoimuuden ilmapiiriä, johon itsensä ulkopuoliseksi tai erilaiseksi kokeva rohkenee liittyä.

Elämän yksilöllistyminen sekä yhteiskunnassa koettu epävarmuus ja irrallisuuden tunteet nostavat esille tarpeen uudenlaisten yhteisöön kiinnittymisen muotojen kehittämiseen perinteisten toimintamuotojen rinnalle. Maffesolin (1995, 93–94) mukaan postmodernin maailman yhteisöllisessä toiminnassa korostuu erityisesti tarve olla kosketuksissa toisiin ihmisiin. Tällöin yhteisöllisyys rakentuu jaetuista tunteista ja läheisistä siteistä, jotka myös vahvistavat ihmisten välistä solidaarisuutta. Esimerkiksi Ystävän kamarit ja muut matalan kynnyksen kohtaustilat tarjoavat mahdollisuuden jaettujen emootioiden kokemiseen ja läheisten suhteiden luomiseen. Ne tarjoavat myös perinteisen ryhmään osallistumisen sijaan mahdollisuuden toimia itse, kantaa vastuuta ja siten olla rakentamassa yhteisöä.

Toisaalta yhteiskunnan rakenteellisten muutosten myötä yhteisöllisyyttä ja ihmisten osallisuuden mahdollisuuksia uhkaa se, että erityisesti pienissä maalaisseurakunnissa taloudellisten paineiden alla voidaan joutua supistamaan niissä toimintoissa, jotka ovat ylläpitäneet yhteisen merkityksen ja solidaarisuuden rakenteita. Vaikka yhteisöllisyys ei ensisijaisesti perustu taloudellisiin resursseihin,

tarvitsevat ihmiset säilyttääkseen yhteenkuuluvuuden kuitenkin mahdollisuuksia säännölliseen toistensa kohtaamiseen ja yhteyden rakentamiseen. Tällöin toiminnan vähentäminen sieltä, missä se saattaa olla ainoa syrjäytymistä estävä ”turvasaareke”, sotii diakonian periaatteita vastaan.

Toinen kehittämishaaste on *diakoniatyön oman roolin ja tehtävän selkeyttäminen* turvallisuutta rakentavissa huolenpidon verkostoissa (Vastuun ja osallisuuden yhteisö 2003, 43–44). 1990-luvun rakennemuutoksen ja yhteiskunnan sosiaalisen vastuun voimakkaan verkostoitumisen myötä diakonia on mukana hyvin monenlaisessa yhteistyössä yhteiskunnan ja kolmannen sektorin palvelujärjestelmien kanssa. Sen sijaan, että diakonia nähdään työntekijävetoisena seurakunnan työalana, voitaisiinko se yhä enemmän nähdä seurakuntayhteisöstä yhteiskuntaan laajentuvana lähimmäisvastuuna, jossa jokainen seurakunnan jäsen omalla paikallaan ja omissa tehtävissään elää diakonisesti. Tällöin seurakunnan roolina olisi ensisijaisesti varustaa seurakuntalaisia niin, että heille voisi rakentua sellainen sisäinen merkitysmaailma, joka edesauttaa ihmisten keskinäisen vastuun ja osallisuuden vahvistumista. Tämä varustaminen tapahtuu kohtaamalla seurakuntalaiset henkilökohtaisella tasolla ja vastaamalla ensin heidän omiin sosiaalisiin ja hengellisiin tarpeisiinsa. Löytäessään kiinnipitävän ja turvallisuutta tuottavan yhteisön (Utraiainen 2004, 242) rakentuu ihmiselle sellainen identiteetti, josta käsin hänellä on vahvuutta ja rohkeutta toimia vastuullisesti ja solidaarisesti omalla paikallaan yhteiskunnassa.

Itselleni tämän tutkimuksen myötä merkittävimmäksi on noussut ajatus diakonian ydinsisällöstä. Diakoniatyössä toimiessani olen kokenut, että diakonian rikkautena oleva monialaisuus ja joustavuus erilaisten haasteiden edessä saattaa johtaa sen perustehtävän hämärtymiseen sekä seurakunnan sisällä että yhteistyökumppaneiden taholla. Vaarana on tällöin diakonian ytimen sulautuminen sinänsä tärkeisiin sosiaalisen ja hoidollisen tuen moninaiisiin muotoihin, jolloin se menettää sen keskeisen merkityksen, jonka varassa diakonia ja diakoninen yhteisö elää. Diakoniatoiminnan perustana olevan kristillisen sanoman pitäminen myös toiminnan keskeisenä punaisena lankana auttaa välttämään uhkaa sisällöltään tyhjistä yhteisöllisyydestä, joka houkuttaa ihmistä kiinnittymään, muttei lopulta tarjoa mitään todellista (Delanty 2003, 195). Se diakonian ydin, mitä toiminnassa välitetään, on Jumalalta lähtöisin oleva rakkaus. Tälle perustalle rakentuva toiminta antaa diakonialle sen oman erityisen leimansa muiden yhteisöjen ja sosiaalisen elämän toimijoiden rinnalla.

VIITE

¹ Haastatteluvien puhetta kuvatut sitaatit ovat merkitty tekstissä kursivilla.

KIRJALLISUUS

- Allardt Erik (1992). Uskontososiologia. Teoksessa Juha Pentikäinen (toim.) Uskonto, kulttuuri ja yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus.
- Bauman Zygmunt (2002). Notkea moderni. Tampere: Vastapaino.
- Collins John (2002). Deacons and the Church. Making connections between old and new. Harrisburg: Morehouse Publishing.
- Delanty Gerard (2003). Community. New York: Routledge.
- Giddens Anthony (1995). Elämää jälkitraditionaalissa yhteiskunnassa. Teoksessa Ulrich Beck, Anthony Giddens & Scott Lash (toim.) Nykyajan jäljillä. Tampere: Vastapaino.
- Hakala Pirjo (2002). Ihmisen kokonaisvaltainen auttaminen. Teoksessa Riitta Helosvuori, Esko Koskenvesa, Pauli Niemelä & Juhani Veikkola (toim.) Diakonian käsikirja. Helsinki: Kirjapaja.
- Holmila Marja (2001). Kylä kaupungistuvassa yhteiskunnassa. Yhteisöelämän muutos ja jatkuvuus. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura.
- Hyryläinen Torsti & Rannikko Pertti (2002). Sosiaalinen pääoma ja paikallinen kehittäminen. Teoksessa Seppo Sivonen (toim.) Yhteisö kehittämisen kentällä. Joensuun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja, Sarja B, n:o 20. Joensuu.
- Hänninen Vilma & Timonen Senni (2004). "Huoli" ja "masennus". Kärsimyksiä ennen ja nyt. Teoksessa Marja-Liisa Honkasalo, Terhi Utriainen & Anna Leppo (toim.) Arki satuttaa. Kärsimyksiä suomalaisessa

AINEISTO

Haastatteluaineisto, joka on kerätty Kuopion hiippakunnan yhdestä maalaisseurakunnasta 11.-22.10.2004. Nauhoitteet ja litteraatiot ovat tekijän hallussa.

- nykypäivässä. Tampere: Vastapaino.
- Ilmonen Kaj (2004). Sosiaalinen pääoma: uusi ihmekäsite vai käyttökelpoinen hypoteesi? Teoksessa Keijo Rahkonen (toim.) Sosiologisia nykykeskusteluja. Helsinki: Gaudeamus.
- Kirkko muutosten keskellä. Suomen evankelisluterilainen kirkko vuosina 2000–2003. (2004) Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 89. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. Viitattu 19.5.2005 <http://www.evl.fi/kkh/ktk/89.htm>.
- Lehtonen Heikki (1990). Yhteisö. Tampere: Vastapaino.
- Liu Amy, Ryan Vernon, Auchbach Herbert & Besser Terry (1998). The Influence of the Local Church Participation on Rural Community Attachment. Rural Sociology 63(3), 432–450.
- Läsnäolon kirkko (2002). Suomen evankelisluterilaisen kirkon missio, visio ja strategia 2010. Kirkon keskusrahaston rahoittaman toiminnan painopisteet. Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto. Sarja C 2002:5. Helsinki.
- Maffesoli Michel (1995). Maailman mieli. Yhteisöllisen tyylin muodoista. Tampere: Gaudeamus.
- Mannermaa Tuomo (1991). Diakonian teologiaa vanhasta kirkosta reformaatioon. Teoksessa Kerttu Inkala (toim.) Hoivatkaa toinen toistanne. Diakonian teologian käsikirja. Pieksämäki: Kirjaneliö.
- Pesonen Heikki & Vesala Kari Mikko (2006a). Seurakunnat yhteistyökumppaneina

- maaseudun kehittämisessä. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 1/2006.
- Pesonen Heikki & Vesala Kari Mikko (2006b). Congregations and rural development. The case of the Evangelical Lutheran Church of Finland. *Agricultural Economics Review* 1/2006 (painossa). Thessaloniki: Greek Association of Agricultural Economists.
- Saastamoinen Mikko (2000). Elämäntapa-yhteisöt ja yhteisöllistämisen teknologiat – identiteetti, ekspressiivisyys ja hallinnointi. Teoksessa Pekka Kuusela & Mikko Saastamoinen (toim.) *Ruumis, minä ja yhteisö*. Kuopion yliopiston selvityksiä E. Yhteiskuntatieteet 21.
- Soine-Rajanummi Seppo & Saastamoinen Mikko (2002). Uusi paikallisuus, uusi vastuullisuus, uusi kontrolli – episodeja yhteisöllisyyden Suomesta. Teoksessa Pekka Kuusela & Mikko Saastamoinen (toim.) *Polis ja kosmos*. Jyväskylä: SoPhi.
- Suomen evankelisluterilainen kirkko (1993). *Kirkkolainsäädäntö*. Kirkkojärjestys 1055/1993. Viitattu 30.6.2006 <http://www.evl.fi/avain/lait.html>.
- Thitz Päivi (2005). Diakonian yhteisölliset merkitykset. *Sosiaalipsykologian pro gradu – tutkielma*. Kuopion yliopisto.
- Utriainen Terhi (2004). Suojaavat kehykset ja alaston kärsimys. Teoksessa Marja-Liisa Honkasalo, Terhi Utriainen & Anna Leppo (toim.) *Arki satuttaa*. Kärsimyksiä suomalaisessa nykypäivässä. Tampere: Vastapaino.
- Vastuun ja osallisuuden yhteisö (2003). *Diakonia- ja yhteiskuntatyön linja 2010*. Juhani Veikkola (toim.) Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto. Sarja C 2003:9. Helsinki.
- Veikkola Juhani (1997). Yhteisönä eletävä elämä. Teoksessa Päivi Petrelius (toim.) *Diakonia muutosvoimana*. Diakonian vuosikirja 1996–1997. Helsinki: Diakonia ry & Kirkon diakonia- ja yhteiskuntatyön keskus.
- Yeung Anne Birgitta (2003). *Kirkko, vapaaehtoistoiminta ja sosiaalinen pääoma*. Teoksessa Eila Helander (toim.) *Muutoksen tulkkinä*. Kirkot ja yhteiskunnallinen elämä osana yhteiskuntaa. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Yeung Anne Birgitta (2005). *Seurakuntien vapaaehtoistoiminta – rakennuselementtejä kohtaamiseen ja yhteisöllisyyteen*. Teoksessa Mikko Lahtinen & Tuulikki Toikkanen (toim.) *Anno Domini 2005: Diakoniatieteen vuosikirja*. Lahti: Lahden Diakoniasäätiö, Lahden diakonian instituutti.

Onko köyhyys kohtalo vai valinta? Diakonian teologisia perusteita

Diakonia on alusta lähtien kohdistunut erityisesti köyhien auttamiseen. Vaikka kristillisen laupeudentyön piiriin on vuosisatojen ajan kuulut kaikenlaisen hädän ja kärsimyksen lievittäminen, köyhyys ja sen synnyttämät syrjäytymisen muodot ovat olleet diakonian suurimpia haasteita. Yksi syy tähän on ehkä itse ongelman universaalisuus: köyhyys näyttää olevan kaikkia aikoja ja paikkoja yhdistävä ilmiö, suoranainen luonnonlaki. ”Köyhät teillä on luonanne aina” (Matt. 26:11). Mutta miksi köyhiä oikeastaan pitäisi auttaa?

Auttamisen aate on tietysti itsestään selvä arvo diakoniatyötä tekevien ja tutkivien piirissä: kaikkia yhdistävänä lähtökohtana on pyrkimys samaistua myötätuntoisesti köyhiin ja heidän asiaansa. Vaikka toteutustavoista olisikin erilaisia näkemyksiä, itsestään selvänä pidetään sitä, että vähäosaisia, sairaita ja syrjäytyneitä tulee pyrkiä auttamaan moniammatillisesti kaikin käytettävissä olevin varoin ja keinoin. Optimistisimpien arvioiden mukaan altruismi on suorastaan biologinen luonnonlaki: kiinnostus muidenkin kuin omasta ja läheisten hyvinvoinnista on ”evolutiivisen kulttuurivalinnan tulos” ja se istuu ”syvällä inhimillisessä kulttuurissa” ja jopa ”aivojemme rakenteessa”.¹ Uskontojen ja poliittisten ideologioiden maailmassa auttamisen aate ei kuitenkaan ole ollenkaan niin itsestään selvä kuin helposti luullaan.

Sekä historiassa että nykypäivänä esiintyy ajattelumuotoja, joissa köyhyys nähdään enemmän tai vähemmän kohtalona, siis eräänlaisena ikuisena luonnonlakina, jota ei voi eikä oikeastaan edes kannata yrittää muuttaa. Joidenkin tutkijoiden mielestä tällainen kohtalonomainen, fatalistinen suhtautuminen köyhyyteen on historiallisesti jopa hallitseva tendenssi, perusuoma. Nykyaikana tällainen köyhyys-fatalismi ei kulje tarkkarajaisesti niin sanottujen hyvä- ja huonosoisten välillä,

vaan sen kannattajia löytyy sekä kauppakorkeakoulun valmennuskursseilta että seurakuntien ruokajonosta. Jos köyhyys-fatalismi on historiallisesti *main stream* ja auttamisen aate pikemminkin kontingentti sivu-uoma, silloin herää väkisin kysymys, voisiko diakonian piirissä köyhien auttamista pitää ohimenevänä ilmiönä.

Yritän tässä artikkelissa etsiä vastausta siihen yksinkertaiseen kysymykseen, mihin diakonian identiteetti lopulta perustuu. Diakonialla tarkoitetaan tässä laajasti *kirkon piirissä tapahtuvaa karitatiivis-sosiaalista palvelua köyhien ja kärsivien auttamiseksi*, eikä tutkimustehtävä edellytä tämän yksityiskohtaisempaa diakonia-termin määrittelyä. Identiteetillä tarkoitetaan niitä katsomuksellisia lähtökohtia, jotka pysyvät ajasta ja paikasta riippumatta samoina (lat. *idem*, sama) ja jotka siten sekä perustelevat ”diakoniaksi” kutsutun toiminnan että erottavat sen jostakin muusta, esimerkiksi YK:n, partioliikkeen tai urheiluseuran toiminnasta.²

Aluksi analysoidaan auttamisen aatteeseen liittyviä maailmankatsomuksellisia edellytyksiä vertailemalla eri uskontojen ja aatevirtausten suhtautumista köyhyyteen. Tämän jälkeen selvitetään systemaattisen analyysin avulla, millaisia teologisia perusteluja kristilliselle diakonialle on esitetty erityisesti viimeaikaisessa suomenkielisessä kirjallisuudessa. Nojaavatko diakonian perustelut esimerkiksi ajatukseen kaikille ihmisille yhteisestä luonnollisesta järjestä vai liittyvätkö ne pohjimmiltaan erityisiin kristillisiin uskontotuuksiin, siis sen piiriin, jota kutsutaan erityiseksi ilmoitukseksi (*revelatio specialis*)?

Köyhyys hindulaisuudessa ja antiikin Kreikassa

Sosiologian klassikko Max Weber käyttää maailmanuskontojen talousetiikkaa käsittelevässä kirjasarjassaan *Die Wirtschaftsethik der Weltreligionen* hindulaista kastijärjestelmää esimerkkinä ajattelusta, joissa köyhyyttä pidetään kohtalona.³ Weberin mukaan hindulaiseen kastijärjestelmään on sisäänrakennettu ajatus, jonka mukaan sosiaaliset erot ovat normaali ja luonnollinen osa ikuista järjestystä. Alimmat kastit ja kastittomat ovat historian ikuisessa kiertokulussa joutuneet karmansa määräämälle oikealle paikalle. Koska jumalat ja entiset elämät ovat määränneet jonkun köyhäksi, hänen oloaan voi ehkä hetkellisesti helpottaa, mutta hänen asemaansa ei voi muuttaa eikä häntä tarvitse erityisesti sääliä.⁴

Samantyyppinen suhtautuminen tunnetaan myös omassa Euroopassamme, antiikin Kreikan ja Rooman kirjallisuudessa ja mytologioissa. Ranskalaisen antro-

pologin Rene Girardin mukaan antiikin maailmassa ihannoitiin monia hyveitä, kuten kunniaa, viisautta, voimaa ja rohkeutta, mutta näihin ei juuri kuulunut samaistuminen köyhiin ja kärsiviin. Kreikkalaisen mytologian jumalat eivät ole erityisen kiinnostuneita ihmisistä, eivät varsinkaan heikoista. Apolloninen ihminen pyrkii olemaan arvokas, kyvykäs, kaukokatseinen ja itsensä hallitseva ("cool"), dionyysinen hamuaa puolestaan kokemuksia ja nautintoja ("hot"), mutta kumpikaan ei ole kiinnostunut heikkojen auttamisesta tai kärsimyksen lievittämisestä ("evvk"). Vapaa ja itseään kunnioittava aristokraatti saattoi ehkä osoittaa satunnaista suosiota alempiarvoiselle, mutta varsinainen myötäkärsiminen, sympatia, ei kuulunut asiaan. Siinä ei yksinkertaisesti ollut mitään järkeä tai heroista, olihan kohtalo määrännyt jokaiselle osansa, yhdelle paremman, toiselle traagisemman.⁵

Myös antiikin gnostilaisuudessa suhtauduttiin välinpitämättömästi köyhyyteen. Kun juutalaisuudessa, kristillisessä ja pääosin kreikkalaisessakin teologiassa Jumalan luomaa maailmaa pidettiin lähtökohtaisesti hyvänä, gnostilaisuudessa lähdettiin päinvastoin siitä, että korkeimmalla jumaluudella ja näkyvällä maailmalla ei ole toistensa kanssa mitään tekemistä. Gnostilaisuuden mukaan näkyvä maailma ja siten myös ihmisen ruumis sen osana ovat seurausta alemman ja huonomman luojajumalan (demiurgin) toiminnasta. Fyysis-ruumiillinen todellisuus on siten vähempiarvoista, suorastaan pahan vallassa. Ihminen voi päästä pimeydestä valoon, kun hänen näkymätön, ikuinen ja hyvä sielunsa vapautuu oikean tiedon (gnoosis) avulla näkyvän, katoavan ja pahan ruumiin kahleista. Kun aikojen lopulla kaikki jumalallinen aines on vapautunut näkyvän maailman kahleista, ihmisruumiiden kohtalona on tuhoutua kaikkien muiden pahan valtojen kanssa. Tämä oppi tulee esille myös gnostilaisissa evankeliumeissa, joissa Juudas, Magdalan Maria tai Tuomas auttavat vuorollaan Jeesusta vapautumaan katoavaisen ruumiinsa vankeudesta.⁶

Joidenkin tutkijoiden mielestä näin jyrkän Jumalan ja maailman vastakkainasetteluun perustuvan kosmisen dualismin tarkoituksena oli ratkaista se ikuisuusongelma, miksi hyvän Jumalan luomassa maailmassa on pahaa ja kärsimystä. Kun gnostilaisuus irrotti maailman Jumalasta ja teki siitä pimeyden valtakunnan, se pystyi kyllä täydellisesti vapauttamaan korkeimman Jumalan kärsimystä koskevasta vastuusta, mutta itse kärsimykseen ja hätään se ei tuonut helpotusta, pikemminkin päinvastoin. Kosminen dualismi ja sielun vapautumista pahasta ruumiista korostanut pelastuskäsitys merkitsivät käytännössä sosiaalieettistä välinpitämättömyyttä.

Suomessa gnostilaisuutta tutkineen Antti Marjasen mukaan ”gnostilaisuudessa tunnettiin vähän, jos ylipäänsä ollenkaan, mielenkiintoa sellaiseen toimintaan, joka tähtäsi maailman tai ihmisen konkreettisten elinolosuhteitten parantamiseen.”⁷

Aatehistoriallisesti juuri gnostilaisuus edusti selväpiirteisimminkin sellaista todellisuuspakoista eskapismia, jossa köyhyys, ruumiin tarpeet ja aineellinen hätä sivuutettiin keskittymällä tuonpuoleiseen pelastukseen ja josta Karl Marx syytti oma juutalais-kristillistä perinnettään väittämällä uskontoa köyhän kansan oopiumiksi.

Suomalaisessa teologiassa on viime aikoina korostettu auttamisen aatteen luonnollisuutta ja järkevyyttä: jokainen ihminen pystyy uskosta tai sen puutteesta riippumatta asettumaan köyhien osaan ja ymmärtämään siten pelkän luonnollisen järkensä kautta auttamisen imperatiivin. Suomessa Girardin ajatuksia tunnetuksi tehnyt professori Risto Saarinen tulee kuitenkin päivastaiseen johtopäätökseen: ”Antropologinen, historiallinen ja pitkälti myös uskonnollinen aineisto tukee maailmanlaajuisesti pikemminkin sellaista näkemystä, että uhrin ja köyhät ovat itse syy-päitä taikka jumalten ikuisesti määräämiä kurjaan kohtaloonsa, ja että hyväosaiset ovat itse ansainneet osansa tai tulleet jumalten siunaamiksi.”⁸

Miten kohtaan juutalais-kristillinen perinne asettuu tässä kentässä? Eikö sillekin ole tyypillistä alistuva suhtautuminen ilmiöön nimeltä köyhyys? Sanotaanhan Mooseksen laissa synkästi: ”Köyhiä tulee maassanne olemaan aina” (Deut. 15:11). Raamattunsa tunteva Jeesuskin siteeraa lausetta lähes sanatarkasti: ”Köyhät teillä on luonanne aina” (Matt. 26:11 par.).

Jos edellä kuvattu ajatus auttamisen aatteen uhanalaisuudesta ja epätyypillisyydestä historiassa on totta, silloin on pakko kysyä, onko kirkon diakoniatyölle mitään puhtaasti järkeen perustuvia, yhteiskunnallisia perusteita. Jos myös Raamattu, jota kirkko kunnioittaa Jumalan pyhänä sana, näyttää heijastavan köyhyys-fatalismia, onko diakonialle teologisikaan perusteita? Eikö kirkon tulisi keskittää vähät varansa hädänalaisten auttamisen sijasta evankeliumin julistamiseen ja opettamiseen – näinhän on jatkuvasti kyselty sekä omassa kirkossamme että kansainvälisissä ekumeenisissa järjestöissä.

Suhtautuminen köyhyyteen juutalais-kristillisessä perinteessä

Max Weberin mukaan antiikin juutalaisuus eroaa edellä kuvatusta fatalistisesta ajattelusta. Weber kiinnittää huomiota siihen, että monista muista ajan maailmanuskonnoista poiketen Vanhassa testamentissa suhtaudutaan myötätuntoisesti köyhiin ja muihin heikossa asemassa oleviin, erityisesti orpoihin, leskiin ja muukalaisiin. Israelin profeetat tunsivat sääliä köyhiä kohtaan, arvostelivat kitkerästi oman aikansa maanomistussuhteita ja vaativat sekä lempeällä suostuttelulla että ankarilla uhkavaatimuksilla parantamaan vähäosaisten asemaa (esim. Jes. 1:17, Sak. 7:10, Aam. 2:16, Jer. 5:28-29). Olemassa oleva asiointi, *status quo*, ei ole automaattisesti paras mahdollinen.

Profeettojen julistuksen lisäksi myös Toorassa ja viisauksikirjallisuudessa heijastuu käsitys, jonka mukaan köyhyys ei kuulu Jumalan ikuiseen suunnitelmaan, vaan on pikemminkin siinä oleva häiriö, anomalia, jopa vääristymä (esim. Ex. 22:20; 23:6; Deut. 10:18; 14:28). Köyhyys ei ole jumalallisen lain mukainen, vaan Jumalan tahdon vastainen tila. Puute ja hätä eivät ole merkkejä jumalten epäsuosiosta, vaan ihmisten vääristä teoista, eteenkin suuromistajien ja päättäjien itsekkyydestä. Vastuu kuuluu siis ensisijassa ihmiselle, erityisesti poliittisen ja taloudellisen elämän eliitille, mutta viime kädessä koko yhteisölle. Äärimmäisenä esimerkkinä köyhille myötämielisestä asenteesta on se, että sosiaalinen oikeudenmukaisuus on oikean kultin välttämätön ehto, *conditio sine qua non*. Jos köyhiä sorretaan, Jahve ei kuule käskemiään rukouksia, ei hyväksy paastoa eikä ota vastaan asettamiaan uhreja, vaan suorastaan ”inhoa” ja ”vihaa” niitä: ”Vie pois minun luotani virsiesi pauhu!” (Aam. 5:21-24, vrt. Jes 58:68).⁹

Weberiä täydentäen voidaan sanoa, että sama köyhille myötämielinen linja jatkuu kristinuskon lähteissä, Uudessa testamentissa, Jeesuksen opetuksissa ja apostolisissa kirjeissä, kuten tiedämme. Nykyajan vallankumouslaulut ovat kevyttä kauraa Marian kiitosvirren (Magnificat) rinnalla: ”Minun sielun ylistää Herran suuruutta, hän on syössyt vallanpitäjät istuimiltaan ja korottanut alhaiset. Nälkäiset hän on ruokkinut runsain määrin, mutta rikkaat hän on lähettänyt tyhjin käsin pois” (Luuk. 1:46-55).¹⁰

Edelleen sama linja on löydettävissä myös kirkon merkkihenkilöiden, uudistusliikkeiden ja kanonisen oikeuden historiasta. Alkukirkosta nykypäivään asti löytyy esimerkkejä siitä, että köyhien auttaminen on pyritty turvaamaan erityi-

sillä hallinnollisilla toimilla ja säädöksillä. Erityisen diakonian viran kehittyminen alkukirkossa, naisten ja miesten sääntökuntien tekemä laupeudentyö, Bysantin hospitaalilaitoksen kehittyminen, kanonisen lain köyhiä suojelevat säädökset, luterilaisen uskonpuhdistuksen sosiaalireformi ja saksalaisen pietismin kehittämä Diakonissalaitos-järjestelmä ja nykyaikaiset kirkon humanitaarisen avun organisaatiot ovat yksittäisiä esimerkkejä ikivanhasta juutalais-kristillisestä auttamisen perinteestä. Varhaisen kirkon diakoni Laurentius, Myran piispa Nikolaos, Fransiskus Assisilainen, Elisabeth Thüringeniläinen, pyhä Birgitta, Martti Luther sekä uudemmalla ajalla A. H. Francke, N. L. von Zinzendorf, J. H. Wichern, T. Fliedner, W. Löwe, A. Karamzin ja äiti Teresa ovat lunastaneet pysyvän paikkansa kristillisen auttamistyön innoittajina ja esikuvina.¹¹

Selvää on, että suhteessa köyhiin kristillisen kirkon historia ei ole ongelmaton, vaan siihen kuuluu myös lukemattomia virheitä ja laiminlyöntejä. Auttamisen aatteestaan huolimatta kirkko ei useinkaan ole kyennyt vaikuttamaan köyhyyden rakenteisiin. Vaikka esimerkiksi keskiajalla medikanttiliike toi kiistattomasti helpotusta köyhien elämään, sen piirissä toisaalta köyhyyttä ihannoitiin tavalla, joka paradoksaalisesti esti puuttumisen köyhyyden syihin. Pyhittäviä tekoja painottavat vanhurskauttamisopin tulkinnat tukivat köyhyyttä ruokkivaa järjestelmää, jossa sekä kerjäämistä että almujen antamista tarvittiin iankaikkisen pelastuksen saavuttamiseksi.¹²

Pahimmat laiminlyönnit on tehty ehkä siellä, missä kirkko on suostunut valtiokirkoksi ja menettänyt kriittisen etäisyytensä hallitusvaltaan. Tällöin kirkon päättäjillä on ollut usein kiusaus samaistua enemmän hyväosaisiin ja vallitseviin oloihin kuin huono-osaisiin ja sosiaalisiin uudistuksiin. Ranskan vallankumouksen on sanottu saneen niin kirkolle vihamielisen luonteen juuri siksi, että alempisäätyiset kokivat kirkon (tai ainakin sen johdon) liittoutuneen korruptoituneen ja yltäkylläisyydessä elävän kuninkaan kanssa köyhiä vastaan.¹³

Silti on muistettava, että auttamisen aate ei ole Ranskan vallankumouksen tai modernin työväenliikkeen keksintö, kuten jo edellä on käynyt ilmi. Aamos ja Jeesus elivät aiemmin kuin Karl Marx ja Hella Vuolijoki. Aatehistoriallisesti vaikutteita on omaksuttu ristiin, ajoittaisesta taistelusetelmasta huolimatta oppia on otettu puolin ja toisin.

Suomessa diakonian teologian perusteita on tutkittu kansainvälisestikin arvioiden suhteellisen paljon. Otto Aarnisalo, Eino Sormunen, Erkki Kansanaho, Tuomo Mannermaa, Matti Järveläinen, Rajja Sollamo, Kai Henttonen, Antti Raunio, Kari

Latvus, Risto Ahonen, Esko Ryökäs ja monet muut ovat tutkimustensa avulla pyrkineet selvittämään, mihin kirkon sosiaalis-karitatiivinen palvelu perustuu ja millaisia käytäntöjä niistä seuraa tai ei seuraa.¹⁴ Keskustelun painopiste ei ehkä niinkään ole siinä, mistä yksilö, siis yksittäinen karitatiivisen tai humanitaarisen työn tekijä saa työelleen motivaation, vaan siinä mihin kirkon yhteisönä järjestämä diakonia, siis organisoitu laupeudentyö, perustuu. Pitkään käsillä ollut diakonaattiuudistus on vielä oma lukunsa, mutta siihen ei nyt puututa tässä.

Edellä mainitussa kirjallisuudessa kirkon karitatiiviselle palvelulle on esitetty ainakin seuraavia perusteluja. Diakonia perustuu

- Jumalan olemukseen itsensä lahjoittavana rakkautena,
- Jumalan erityiseen käskyyn,
- Jeesuksen kirkolle antamaan tehtävään,
- Jeesuksen omaan esimerkkiin,
- Jumalan valtakunnan merkkiin ja esimakuun,
- Kirkon todistustehtävään, joka tarvitsee palvelun ollakseen uskollinen, sekä
- Luonnolliseen moraalitajuun.

Palvelu Jumalan rakkauden ilmauksena

Ensimmäisen perustelun mukaan kaikki kristillinen lähimmäisen rakkaus – ja siten myös kirkon diakonia rakkauden organisoituna muotona – perustuu viime kädessä Jumalan olemukseen itsensä lahjoittavana rakkautena. Jumala ei vain rakasta, vaan hän itse on Rakkaus ja sellaisena kaiken aidon rakkauden lähde (vrt. esim. Gen. 1; 1. Joh. 3-4). Jumalan olemuksellinen rakkaus ilmenee jo luomisessa ja sen syvin muoto on Kristuksen persoonassa, joka on itse lihaksi tullut Rakkaus.

Ensimmäisessä Johanneksen kirjeessä sanotaan: ”Juuri siinä Jumalan rakkaus (kreik. *agape*) ilmestyi meidän keskuuteemme, että hän lähetti ainoan Poikansa maailmaan, antamaan meille elämän. Siinä on rakkaus -- ei siinä, että me olemme rakastaneet Jumalaa, vaan siinä, että hän on rakastanut meitä ja lähettänyt Poikansa meidän syntiemme sovituksiksi. Rakkaat ystävät! Kun Jumala on meitä näin rakastanut, tulee meidänkin rakastaa toisiamme” (Joh. 4:9-11). Tämän pohjalta kristillinen diakonia on siis jumalallisen rakkauden vastaanottamista, kierrättämistä ja jakamista.

Tällainen Jumalan olemukseen perustuva korostus tulee esille esimerkiksi

Tuomo Mannermaan Luther-tulkinnassa ja suomalaisessa Luther-tutkimuksessa. Kun ihmisen rakkautta luonnehtii itselle haluava *eros*, joka syntyy kohteen kauneudesta ja arvosta, Jumalan rakkautta luonnehtii sitä vastoin toisia palveleva *agape*, joka kohdistuu kurjiin, heikkoihin ja halveksittuihin. Tällainen rakkaus ei kysy sitä, mitä hyvää saan itselleni, vaan sitä, mitä hyvää voin tehdä toiselle – ja siten se on kaiken diakonian malli ja edellytys.¹⁵

Myös uusi paavi Benedictus XIV edustaa hyvin samanlaista ajattelua keväällä 2006 ilmestyneessä ensimmäisessä ensyklikassaan *Deus caritas est*. Kun ensimmäisessä pääluvussa puhutaan kolmiyhteisestä Jumalasta olemuksellisenä rakkautena, toinen pääluku perustuu ajatukselle, että kirkon karitatiivinen palvelu (*caritatis ministerio*) on ”trinitaarisen rakkauden ilmaus” (*amoris trinitarii patefactio*). Lähimmäisen rakkaus on kirkolle *exercitatio essentialibus* eli sanan julistuksen ja sakramenttien hoitamisen rinnalla yksi välttämättömistä tehtävistä, joka perustuu viime kädessä Jumalan olemukseen Rakkautena. Tämä rakkauden palvelu ei koske vain yksilöitä, vaan koko kirkkoa yhteisönä. Siksi diakonia haluttiin jo alku-seurakunnassa organisoida järkevästi ja tehokkaasti. Diakonia ei ole siten mahdollisuuksien mukaan järjestettävä toimintamuoto, vaan välttämätön osa kristillisen kirkon identiteettiä ajasta ja paikasta riippumatta.¹⁶

Palvelu Jumalan erityisenä käskynä

Toiseksi kirkon diakoniaa on perusteltu yksinkertaisesti jumalallisella käskyllä. Kirkko tekee diakoniatyötä, *koska Jumala itse on käskenyt niin*. Käsky rakastaa lähimmäistä ja auttaa kärsivää on kirjoitettu kahteen paikkaan, yhtäältä luomisessa jokaisen ihmisen sydämeen, toisaalta pyhään Raamattuun Jumalan kirjoitettuna sanana. Tämä näkemys tulee esille esimerkiksi Timo Veijolan kirjoituksessa. Jo Vanhassa itsensä ilmaiseva Jumala on käskenyt pitämään huolta ja kantamaan vastuuta heikommassa asemassa olevista, kuten köyhistä, leskistä, orvoista, muukalaisista, ylivelkaantuneista, sairaista, vanhuksista ja jopa luonnosta.¹⁷

Heikko-osaisista tulee huolehtia ensiksikin siksi, että Jahve ”rakastaa” ja ”ruokkii” heitä ja koska israelilaiset ovat itse olleet samassa asemassa: ”Hän (Jumala) huolehtii leskien ja orpojen oikeuksista, hän rakastaa muukalaista ja ruokkii ja vaatettaa hänet. Samoin tulee myös teidän rakastaa muukalaista: olettehan itsekkin olleet muukalaisina Egyptissä” (Deut. 10:18). Jumalan suojelus johtaa erityiseen

käskyyn: ”Älä tee vääryyttä köyhälle päivätyöläiselle, olipa hän maanmiehesi tai maassa asuva muukalainen” (Deut. 24:14). Lopulta käskyä tehostetaan kirouksen uhalla: ”Kirottu on jokainen, joka riistää muukalaiselta, orvolta tai leskeltä hänen oikeutensa” (Deut. 27:19).

Tarkemmin katsottuna edellä mainittu Mooseksin lain kohta ”köyhiä tulee maassanne olemaan aina” ei ole peruste köyhän hyljeksimiselle, vaan johtaa päinvastoin auttamista koskevaan Jumalan käskyyn:

Jos jollakin paikkakunnalla siinä maassa, jonka Herra, teidän Jumalanne, teille antaa, asuu joku köyhä israelilainen, älkää olko niin kovasydämissiä, että kieltäytyisitte auttamasta häntä. Olkaa anteliaita ja lainatkaa hänelle se, minkä hän tarvitsee. Te ette saa kohdella tylysti köyhää maanmiestänne kieltämällä häneltä halpamaisesti apunne vain sen vuoksi, että tiedätte seitsemännen vuoden, velkojen anteeksiantovuoden, olevan lähellä. Jos kiellätte apunne, hän huutaa avukseen Herraa, ja te joudutte synnalaisiksi. Antakaa hänelle auliisti ja iloisin mielin. Silloin Herra, teidän Jumalanne, siunaa teitä kaikissa töissänne ja kaikissa hankkeissanne. Köyhiä tulee maassanne olemaan aina.

Siksi minä käsken teitä osoittamaan anteliaisuutta osattomille ja varattomille maanmiehillenne. 5. Moos. 15:7-11

Vaikka edellä oleva käsky koskee vielä omia ”maanmiehiä” eli israelilaisia, silti Vanhassa testamentissa on jo idullaan myöhemmin Uudessa testamentissa esille tuleva ajatus, että auttamisen imperatiivi ulottuu kaikkiin ihmisiin. Esimerkiksi vertaus Laupiaasta samarialaisesta osoittaa, että ihmisellä on velvollisuus auttaa maanmiesten ohella myös vierasmaalaisia ja toisuskoisia.

Eikö Jumalan käskyyn perustuva velvollisuus kuulostaa ankaralta kantilaiselta velvollisuusetiikalta tai ahdistavalta lakiuskonnollisuudelta? Eikö luterilaisen opin mukaan ole niin, että asian määrittelemisen Jumalan tahdoksi tai käskyksi ei vielä anna voimaa käskyn toteuttamiseen?

Toisaalta ajatus diakoniasta Jumalan käskynä voi antaa jatkuvuutta ja luoda mielekkyyttä. Jos jonkin asian uskotaan perustuvan itse Jumalan tahtoon, tuota käskyä on seurattava aina ja kaikkialla, tuntuipa se mukavalta tai ei. Syrjäytyneiden kannalta tämä pysyvyys on hyvä asia, koska puutetta kärsivät ovat Jumalan erityisessä suojeluksessa aina, ajasta ja paikasta riippumatta.

Jos jonkin asian uskotaan perustuvan Jumalan käskyyn, sitä on myös pidettävä hyvänä ja mielekkäänä – olisi vaikeaa ajatella Jumalan käskävän jotakin, jota hän ei tahdo tai joka ei ole hyvää. Auttajan kannalta tämä tietoisuus voi tuoda

mielekkyyttä työhön myös silloin, kun voimat ovat vähissä ja työ tuntuu tarkoituksettomalta. Juuri tällä tavalla Luther perusteli rukouksen mielekkyyttä Isossa Katekismuksessaan: silloin, kun maailma ja oma mieli pitävät rukousta turhana ja tarkoituksettomana ajanhukkana, voin taistella epätoivoa ja kyynistymistä vastaan muistuttamalla itselleni, että rukous on Jumalan erityinen käsky – ja juuri se antaa rukoukselle mielekkyyden.

Palvelu Kristuksen kirkolle antamana tehtävänä

Diakoniaa on perusteltu myös Kristuksen *sanoilla*, siis hänen opetuksellaan ja käskyillään. Diakoniaa tulee tehdä, koska *Kristus on antanut palvelun tehtäväksi kirkolleen käskemällä rakastaa lähimmäisiä ja huolehtia köyhistä*. Jeesuksen mukaan rakkauden kaksoiskäsky on nimenomaan ”suurin käsky”, josta riippuvat laki ja profeetat, eli Vanhan testamentin tärkeimmät osat. Samalla se on ”uusi” käsky: ”Minä annan teille uuden käskyn: rakastakaa toisianne! (Joh. 13:34). Tähän uuteen käskyyn kuuluu myös sairaista ja vähäosaisista huolehtiminen (vrt. Mark. 6:7-11, Matt. 10:1,5-15; Luuk. 9:1-6, Matt. 3:2; Mark 14:7). Matteuksen evankeliumin 25. luvussa Jeesus samaistuu nälkäisiin, janoisiin, alastomiin, sairaisiin ja vangittuihin jopa niin pitkälle, että kaikki mikä tehdään näille, tehdään itse Kristukselle. Vertaus Laupiaasta Samarialaisesta ei ole vain opetuspuhe, vaan myös toimintaohje, joka huipentuu kehotukseen: ”Mene ja tee sinä samoin” (Luuk. 10:37).

Kuten tiedämme, alkuseurakunta toteutti tätä mandaattia valitsemalla seitsemän hyvämaineista, Hengen ja viisauden täyttämää miestä huolehtimaan hädänalaisten toimeentulosta (Ap. t. 6:1-6). Diakoniaa kuului monin tavoin ensimmäisten seurakuntien elämään (vrt. esim. Room. 12:8 ja 16:1; Apt. 11:29 ja 2:45). Se kohdistui ennen kaikkea omiin seurakunnan jäseniin, mutta oli samalla myös avointa kaikille ihmisille.

Kristuksen käskyllä perustelevat diakoniaa esimerkiksi Kansanahon ja Hissan paljon käytetyssä käsikirjassaan: ”Kristillisellä diakonialla tarkoitetaan Uuden testamentin rakkaudenkäskyyn perustuvaa palvelutoimintaa kaikkien hädässä olevien auttamiseksi.”¹⁸

Palvelu Kristuksen esimerkkinä

Diakoniaa on perusteltu Jeesuksen sanojen ohella myös hänen *teoillaan*. . *Kirkon diakonia perustuu parantajana, auttajana ja vapauttajana toimineen Kristuksen esimerkkiin*. Evankeliumeissa Jeesus näyttää itsekkin kehottavan seuraamaan hänen tekojaan: ”Ellette muuten usko, uskokaa minun tekojeni tähden” (Joh. 14:11). Hän ymmärsi itsensä nimenomaan palvelijaksi, diakoniksi: Ihmisen Poika ei tullut palveltavaksi, vaan ”palvelemaan ja antamaan henkensä lunnaksi kaikkien puolesta” (Matt: 20:28). Niinpä Uudessa testamentissa kehoitetaan: ”Älkäämme rakastako sanoja ja puheessa, vaan teoin ja totuudessa” (1. Joh. 3:18).

Jeesus paransi sairaita, ruokki nälkäisiä, pesi opetuslastensa jalat ja antoi syrjäytyneille ihmisarvon kohtelemalla heitä kunniallisesti ja palauttamalla heidän takaisin yhteisön jäseniksi. Evankeliumien mukaan hän ei vain puhutellut heitä kunnioittavasti eikä vain tehnyt ihmetekoja heidän hyväkseen, vaan myös samaistui heihin, eli heidän kanssaan ja siten jakoi heidän koko elämänkohtalonsa. Näin hän osoitti, että jumalallinen rakkaus on toisenlaista kuin inhimillinen. Ihmisen rakkaus syntyy kohteen arvosta, ihmisen rakkaus kohdistuu siihen, mikä on kaunista, arvokasta, pyhää ja ylevää. Sen sijaan Jumalan rakkaus kohdistuu siihen, mikä on ihmisen silmissä ei-mitään, rumaa, heikkoa ja syntistä. Diakoniassa juuri tämä rakkaus saa konkreettisen hahmon.¹⁹

Kristuksen esimerkillä diakoniaa perustellaan esimerkiksi Euroopan diakoniakonferenssin niin sanotussa Bratislavan julistuksessa (1994), jonka mukaan diakonian perusta on ”Kristuksen pappeudessa”. Myös Saksassa vaikuttanut romanialaistaustainen Paul Philippi ja häntä Suomessa tutkinut Matti Järveläinen korostavat niin sanottua ”Kristus-keskeistä diakoniaa” (christozentrische Diakonie), jossa diakonia perustellaan Kristuksen persoonalla, sanoilla ja teoilla, ja erityisesti juuri teoilla. Jeesus on *Kyrios*, Herra, nimenomaan olemalla *Diakonos*, palvelija. Juuri Jeesuksen palveleva elämäntapa on malli, esikuva ja ohjeellinen normi sekä yksityiselle kristitylle että koko kirkolle. Kirkko on siten ”rakkaudessa elävä yhteisö”, jonka olemukseen ja määritelmään diakonia kuuluu erottamattomana osana.²⁰

Työyhteisön kannalta ajatus diakoniasta, joka perustuu sekä Kristuksen kirkolle antamaan käskyyn että hänen esimerkkiinsä palvelijana, voi (tai ainakin sen pitäisi) vapauttaa voimia turhista kinasteluista olennaisiin asioihin. Paikallisseurakunnassa on turha edes keskustella siitä, kuuluuko diakonia seurakunnan välttämättömiin

tehtäviin vai ei. Se asia päätettiin viimeistään silloin, kun Kristus pesi opetuslasten jalat tai kun hän lausui: ”Minä annan teille uuden käskyn: rakastakaa toisianne!” (Joh. 13:34). Seurakunnalla on valta keskustella vain siitä, miten diakonia järjestetään ja toteutetaan järkevästi.

Edellinen merkitsee, että diakonia on ajasta ja paikasta riippumatta välttämätön osa kristillisen kirkon identiteettiä. Diakonia (diakonia), todistus (martyria) ja jumalanpalvelus (leitourgia) ovat alusta lähtien olleet kirkon välttämättömät toiminnot. Pysyäkseen kristillisenä kirkko voi luopua diakoniasta yhtä vähän kuin se voi luopua Jumalan sanan julistamisesta (martyria) ja sakramenttien hoitamisesta (leitourgia). Kirkko joka luopuu diakoniasta, ei ole Herran käskylle uskollinen eikä siis enää ole kristillinen kirkko, vaan jokin uususkonnollinen yhdyskunta.²¹

Palvelu Jumalan valtakunnan merkinä ja esimakuna

Ekumeenisten järjestöjen piirissä, erityisesti missiologisen keskustelun yhteydessä tuli 1960-lähtien suosituksi Jumalan valtakunnan teologia. Sen kehittäjien mukaan ajatus Jumalan valtakunnasta kuului Jeesuksen julistukseen vahvemmin kuin kirkkojen nykyiseen julistukseen. Jumalan valtakunnalla ei ymmärretty alun perin vain tuonpuoleista todellisuutta, vaan termin sisältö oli paljon tämän puoleisempi, poliittisempi ja sosiaalieettisempi kuin oli haluttu ymmärtää. Jumalan valtakunnassa ensisijaista on oikeudenmukaisuus ja rauha ihmisten välillä. Jumala itse toimii maailmassa valtakuntansa toteuttamiseksi, ja kirkon tehtävänä on osallistua tähän jumalalliseen tapahtumiseen. Kuten Jumala on kastamisen ja ehtoollisen varsinainen subjekt, hän on myös kaiken lähetyksen ja palvelun varsinainen toimija, kirkon tehtäväksi jää olla ikään kuin välineenä mukana tässä tapahtumassa.

Koska Jumalan valtakuntaan kuuluu niin ruumista, sielua kuin henkeäkin koskeva tasapaino, kirkon tulee toimia tämän luomisjärjestykseen perustuvan ”holistisen eheyden” toteuttamiseksi maailmassa. Siten köyhyyden, nälän, puutteen ja sairauksien poistaminen tai ainakin vähentäminen on merkki toteutumassa olevasta Jumalan valtakunnasta.

Jumalan valtakunnan teologiaan on liittynyt myös ruumiin ja sielun tarpeiden yhteyttä korostava ”holistinen” ihmiskäsitys. Onko korostettu, että juutalais-kristillisen ihmiskäsityksen valossa ruumiin tarpeet eivät ole sielun tarpeita alhaisempia tai

vähempiarvoisempia, kuten monet antiikin Kreikan filosofit ja ideologiat edellyttivät. Jumala on luonut ihmisen omaksi kuvakseen ja kaltaisekseen, jossa ruumiillinen, sosiaalinen, henkinen ja hengellinen ulottuvuus kuuluvat erottamattomasti yhteen. Ihmisen Luoja pitää huolen niin ajallisesta kuin ikuisestakin hyvästä – mistä ei luonnollisesti seuraa, että ihminen osaisi käyttää ruumista koskevia lahjoja oikein.²²

Edellä kuvattu painotus on johtanut myös kirkon lähetystehtävän ”holistiseen” tulkintaan, johon palvelu kuuluu ei vain tarpeellisena, vaan välttämättömänä osana. On haluttu julistaa ”koko evankeliumi koko ihmiselle”. Ei riitä, että viidakossa julistetaan evankeliumia, jossa vieressä lapsia kuolee nälkään tai tauteihin. Tämän pohjalta on sanottu, että kirkon lähetystehtävään kuuluu erottamattomasti kolme pylvästä, julistus (proclamation), palvelu (service) ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen syrjäytyneiden puolesta (advocacy) – joskus tähän listaan lisätään myös uskontodialogi (inter-faith dialogue). Julistuksen ja palvelun yhteen kuuluvutta korostaa Suomessa esimerkiksi Lähetystyön neuvottelukunnan huhtikuussa 2004 julkaisema loppumietintö:

”Kuten usko ja rakkaus ovat erottamattomat, myös julistus ja palvelu kuuluvat yhteen. Molemmat kuuluvat erottamattomasti siihen lähetystehtävään, jonka kirkko on Herraltaan saanut: kirkon tulee aina ja kaikkialla sekä julistaa Jumalan valtakuntaa ja pelastusta että palvella avun tarpeessa olevia. Kristityn elämä on liikettä, joka lähtee sanan ja sakramenttien synnyttämästä uskosta ja johtaa maailmaan lähimmäisten palvelemiseen rakkaudessa.”²³

Sielun ja ruumiin yhteyttä korostavan ”holistisuuden” ohella malliin on kuulunut myös köyhän etelän ja rikkaan pohjoisen yhteyttä korostava ”globaalisuus”. Sekä luomisteologian, lunastusopin että myös kirkon universaalisuuden näkökulmasta ihmiset ovat ajasta ja paikasta riippumatta perustavalla tavalla sidoksissa toisiinsa. Siten palvelu ei voi kohdistua vain omaan perheeseen, heimoon tai kansaan, vaan sen tulee ylittää kaikki etniset ja maantieteelliset rajat. Lähetys ja kansainvälinen diakonia eivät saa eriytyä puhumattakaan, että ne ymmärrettäisiin kilpaileviksi tai toisilleen alisteisiksi kirkon funktioksi. Kysymys on pikemminkin yhden kirkon lähetystehtävän (missio Dei) erilaisista, mutta keskenään samanarvoisista ja yhteenkuuluvista dimensioista.

Kansainvälisen lähetys-keskustelun ohella Jumalan valtakunnan diakoniaa on kehitellyt esimerkiksi saksalainen Jürgen Moltmann. Suomessa samantyyppisiä painotuksia on esitellyt KUA:n edesmennyt johtaja Tapio Saraneva synodaalikirjassaan sekä Herran rukouksen selitysteoksessaan.²⁴ Suomessa lähetysten

ja kansainvälisen diakonian yhteenkuuluvuutta on puolestaan käsitelty muun muassa Risto Ahonen, joka osallistui asiantuntijana myös LML:n vuoden 2004 lähetyksiäkirjan valmisteluun.²⁵

Jumalan valtakunta -teologialla on yhtymäkohtia sekä Latinalaisen Amerikan vapautuksen teologiaan että reformoituun Kristuksen herruus -ajatteluun. Erityisesti jälkimmäisessä unelmoidaan Kristuksen ottavan hallintavaltaansa uskonnollisen elämän lisäksi myös poliittisen elämän. Mallin riskinä on lankeaminen teokraattisiin utopioihin, joissa kielletään luonnollisen järjen merkitys maallisessa elämässä. Toisaalta Jumalan valtakunnan teologia voidaan ymmärtää myös ilman lankeamista teokraattisiin visioihin. Jumalan valtakunnalla on joka tapauksessa vahva raamatullinen perusta Jeesuksen omassa julistuksessa, myös Isä meidän -rukouksessa. Jumalan valtakunta -ajattelu on osaltaan vahvistanut diakonian poliittista ulottuvuutta: diakonia ei ole vain nöyrää ja hiljaista auttamista, vaan siihen kuuluu myös julkinen ja aktiivinen poliittinen vaikuttaminen köyhyyttä ylläpitävien vääristyneiden rakenteiden muuttamiseksi.

Palvelu kirkon todistuksen ja julistuksen uskottavuuden takaajana

Diakoniaa on voitu perustella myös – ehkä hieman yllättäen – osana kirkon todistustehtävää, siis ikään kuin julistuksen uskottavuuden takaajana. Kristittyjen tulee harjoittaa laupeudentyötä, jotta evankeliumin julistus olisi uskottava. Tälle ajattelulle voidaan löytää ainakin epäsuoria perusteluita Jeesuksen opetuksista: ”Kaikki tuntevat teidät minun opetuslapsikseni, jos te rakastatte toisianne” (Joh. 13:35). Rooman pakannallista uskontoa elvyttäneen keisari Julius Apostatan kerrotaan katkerana kadehtineen kristinuskon menestystä ja leviämistä, joka hänen mukaansa perustui juuri kristittyjen harjoittamaan uhrautuvaan laupeudentyöhön ja kaikkien kärsivien auttamiseen. ”Jumalattomat galilealaiset huolehtivat omista köyhistään, mutta myös meidän köyhistämme.” Heikki Räisänen on omassa artikkelissaan varsin uskottavasti esittänyt, että juuri diakonian vahva asema oli yksi ratkaisevia tekijöitä kristinuskon menestykseen Rooman valtakunnassa.²⁶

Ajatus diakoniasta osana todistusta heijastuu jo Otta Aarnisaloon määritelmissä, jonka mukaan diakonia on seurakunnan viranomaisesti järjestetty, sananjulistuksen ”rinnalla käyvä ja sitä tukeva” laupeuden toimi. Tässä diakonia ei ole määritelty

saarnaan nähden toisarvoiseksi, vaan sen ”rinnalla käyväksi” toimeksi, jolla on kyllä yhteys sananjulistukseen, mutta jolla on myös siihen nähden tietty itsenäisyys.

Edellä sanotusta herää kysymys, eikö palvelun alistaminen julistuksen uskottavuuden takaajaksi johda diakonian välineellistymiseen? Ajautuuko diakonia käännättämisen välineeksi?

Raamatusta on vaikea saada tukea ajatukselle diakoniasta välinearvona. Kärsivän auttaminen on itseisarvo eikä sitä saa käyttää välineenä käännättämisen tai muiden päämäärien edistämiseksi. Kirkon humanitaarista työtä tekevän Kirkon ulkomaanavun toiminta on hyvä esimerkki edellytyksettömästä rakkaudesta, joka palvelee ihoon, väriin, uskontoon katsomatta, hyötyä kysymättä ja palkkiota pyytämättä.

Tästä huolimatta evankeliumit näyttävät vähintään epäsuorasti hyväksyvän sen, että palvelu (diakonia) on osa kristillistä todistusta (martyria). ”Kaikki tuntevat teidät minun opetuslapsikseni, jos te rakastatte toisianne.” Iltalehdessä kolumnisti arvosteli keväällä 2006 kirkkoa siitä, että se antaa verorahoille vastinetta vain parin saarnan verran viikossa. Kun hänelle aiheellisesti vyörytettiin kirkon lapsi-, nuoriso- ja diakoniatyön valtavasta volyyymista kertovia lukuja, vastaus oli, että hyvä juttu, mutta miksi ette pidä näin hyvästä jutusta enemmän ääntä. Tämä on ihan hyvä kysymys. Jos auttaminen on *yhteisön* julkista todistusta, kuinka hyvin siihen sopii nöyrä salassa auttamisen periaate, jonka mukaan diakonian kuuluu paeta julkisuutta?

Luonnollisen moraalilain argumentti

Diakonialla tarkoitetaan perinteisesti nimenomaan *kirkon* piirissä järjestettyä ja toteutettua auttamistyötä kärsivien hyväksi.²⁷ Siksi edelliset ”uskonsisäiset” perusteet ovat kirkon elämässä riittäviä. Silti sekularisoituvassa kulttuurissa voi olla hyvä yrittää perustella auttamistyötä – olipa sen motiivi mikä tahansa – pelkästään rationaalisin argumentein. Keskeisimpiä näistä on ns. kultainen sääntö, jonka mukaan jokaista tulisi kohdella, niin kuin toivoisi toisen kohtelevan itseä. *Auttaa pitää, koska jokainen toivoo toisilta apua.* Tämän tyyppinen luonnolliseen moraaliiin liittyvä perustelu esiintyy esimerkiksi Jorma Laulajalla, jonka ”diakonia on kultaisen säännön etiikan konkretisoimista”.²⁸

Jeesuksen opetuksen lisäksi Kultainen sääntö esiintyy eri muodoissaan lähes

kaikissa uskonnoissa ja ideologioissa. Luterilaisen kirkon piirissä sen onkin katsottu ilmaisevan tiivistä koko moraalisen toiminnan ytimen. Kultainen sääntö on sellainen periaate, joka on ihmisessä luonnostaan, jonka hän ymmärtää rationaaliseksi ja jota ei siksi tarvitse oikeastaan edes perustella. Avannossa kukaan ei ole individualisti eikä kuuluta, että ”moraali on jokaisen oma yksityisasia”, vaan huutaa ja toivoo apua toiselta ihmiseltä.

Luonnollisen lain argumentin hyvä puoli on universaalisuus ja avoimuus: sen pohjalta voidaan etsiä kaikkia ihmisiä yhdistäviä moraalisia periaatteita ja rakentaa yhteyttä muihin aatesuuntiin ja uskontoihin sekä niiden kannattajiin. Edellä esitetyn uskonnonhistoriallisen aineiston valossa pelkkään luonnolliseen lakiin perustuva diakoniakäsitys ei näytä kuitenkaan riittävän.

Tämän argumentin yksi ongelma voi olla se, mitä moraalifilosofiassa kutsutaan akrasian eli ihmisen heikkotahtoisuuden ongelmaksi ja teologiassa synniksi. Vaikka ihminen tietää, mikä on oikein, hän ei välttämättä toimi sen mukaisesti. Mistä ihmisen tahto saa voimaa toteuttaa sen, minkä järki tietää oikeaksi? Toinen ongelma on ihmisen rakkauden valikoivuus: ihminen määrittää lähimmäisen mielellään hyväksi, miellyttäväksi ja kauniiksi, siis sellaiseksi, jota on helppo rakastaa. Entä köyhät, arvottomat, vaikea, rumat ja hyödyttömät? Aiheen kannalta on kiinnostavaa, että esimerkiksi SPR:n puheenjohtaja Kalevi Kivistö esittää humanitaarisen työn perusteet Raamatun, nimittäin Jeesuksen viimeistä tuomiota kuvaavan opetuspuheen avulla (Matt. 25:31-46). Kivistön mukaan ”tässä Matteuksen kirjaamassa Jeesuksen puheessa on lausuttuna kaiken humanitaarisen työn lähtökohta, auttamisen imperatiivi”.²⁹

Yhteenveto

Edellä esitetystä rohkenen tehdä seuraavia johtopäätöksiä.

1. Aatehistoriallisesti auttamisen arvo ei näytä olevan itsestään selvä luonnollisen järjen periaate. Hindulainen kastilaitos, kreikkalais-roomalaiset mytologiat ja gnostilaisuus ovat esimerkkejä ajattelusta, jossa köyhyyttä on pidetty enemmän tai vähemmän kohtalona: köyhien osaa ei juurikaan voi muuttaa eikä heitä tarvitse erityisesti sääliä. Juutalais-kristillisessä perinteessä köyhyyttä on sitä vastoin pidetty Jumalan luomistarkoituksen vastaisena tilana, josta on vastuussa ihminen, viime kädessä ihmiset yhdessä.

2. Köyhiin samaistumista ja heidän auttamistaan näyttää olevan vaikeaa perustella ainakaan pelkästään kaikille ihmisille yhteisellä luonnollisella moraalilla. Ihminen ei ole niin hyväntahtoinen kuin toivomme. Ihmisen rakkaus näyttää usein kohdistuvan valikoivasti niihin, joilla on kauneutta, rahaa tai valtaa – juuri heihin iltapäivälehtienkin kiinnostus kohdistuu. Tästä seuraa, että kirkon diakoniatyötä on vaikeaa perustella ilman niin sanottuja uskonsisäisiä perusteita. Pelkkä järki ei riitä, tarvitaan myös sellaisia asioita, kuten Raamattu, usko, Jumala, Jeesus, rukous ja kirkon perinne.
3. Edellisen pohjalta voidaan sanoa, että organisoituna lähimmäisen rakkauden muotona kristillisen kirkon diakonia perustuu
- Jumalan olemukseen itsensä lahjoittavana rakkautena
 - Jumalan erityiseen käskyyn sekä ihmisen sydämessä että kirjoitetussa sanassa,
 - Jeesuksen kirkolle antamaan tehtävään,
 - Jeesuksen omaan esimerkkiin,
 - Jumalan valtakunnan arvoihin ja todellisuuteen, sekä
 - Kirkon todistus- ja lähetystehtävään, jossa julistus tarvitsee palvelun ollakseen uskottava.
4. Edellisestä seuraa, että diakonia on kirkon yksi välttämätön funktio. Ilman diakoniaa se ei ole uskollinen Herransa antamalle tehtävälle eikä se siten voi luopua karitatiivisesta palvelusta koskaan eikä missään.
5. Edellisestä seuraa käänteisesti, että diakoniaa ei voi erottaa liturgisesta palvelusta, siis sanan julistuksesta ja sakramenttien hoitamisesta. Valtioiden humanitaarisella avustustoiminnalla on omat lähtökohtansa ja jokaisella ammattiauttajalla on ja saa olla omat henkilökohtaiset motiivit ammatinvalinnalleen. Mutta kirkko-yhteisön perustelut diakonialle nojaavat uskon sisäiseen maailmaan. Diakonia on siten peruuttamattomasti sidoksissa Jumalan itseilmoitukseen Jeesuksessa Kristuksessa, pyhässä Raamatussa ja evankeliumin elävässä julistuksessa nykyaikana. Jos diakonian työntekijöiden koulutuksessa keskitytään yksinomaan sosiaaliaineisiin ja sivutetaan kirkon yhteistä uskoa ja sen harjoittamista koskevat kysymykset, diakonian identiteetti uhkaa jäädä epäselväksi.

Tarkkanäköinen kuulija on jo aivan oikein huomannut, että edellä kuvatut diakonian teologiset perusteet eivät vielä anna kovin tarkkaa ja lukkoon lyötyä muotoa konkreettiselle työlle, siis diakonian käytännön toteutukselle. Mutta eikö toimintamuotojen vapaus ole tyylillistä agape-rakkaudelle, joka on kekseliäs etsiessään lähimmäisen parasta tässä ja nyt? Ja eikö tietty ”muuttuvuus” kuuluu

yhtenä osana itse diakonian määritelmään: jos diakonian tehtävään kuuluu auttaa erityisesti niitä kärsiviä, joiden luo muu apu ei yllä, silloinhan diakonia on lupa ja vapaus etsiä rohkeasti ja ennakkoluulottomasti yhä uusia auttamismuotoja kärsivien ja hädänalaisten parhaaksi.

VIITTEET

- ¹ Anne Birgitta Yeung, Vieraskynä, HS 8.9.2006.
- ² Suomessa jo Otto Aarnisalo piti diakonian subjektina nimenomaan kirkkoa määritellössään, että diakonia on ”kristillisen seurakunnan viranomaisesti järjestetty” laupeuden toimi. Tarkemmin diakonian käsitteestä nykyaikana, ks. esim. Blennberger 2002, 165-178, joka esittelee seitsenkoh-taisen, suppeasta (diakonia = diakonaatin toiminnot) laajaan (diakonia = kaikki hyvä teot maailmassa) etenevän ”konsentrisen” diakonian määrittelyn. Diakonia-käsitteestä antiikissa ja UT:ssa ks. esim. Sollamo 1991b, 25-35; Collins 1990 ja tämän (osit-tain kriittiset) arviot, Kopperi 1999, 43-44, Dunnerberg 2005, 5-14 ja Latvus, 2005, 16-33. Diakonian rajaamista *kirkon* piirissä tapahtuvaksi on kritisoinut esim. Ryökäs (2006, 21-25), joka määrittelee diakonian ”rakkaudentäyteiseksi kristilliseksi teoksi”.
- ³ Weberin teos *Die Wirtschaftsethik der Weltreligionen* ilmestyi 11-osaisena vuosina 1915-1919 ja osin korjattuna vuosina 1920-1921. Ensimmäinen nide käsittelee konfutealaisuutta ja taolaisuutta, toinen buddhalaisuutta ja hindulaisuutta ja kolmas antiikin juutalaisuutta. Tässä artikkelissa on käytetty Bayerin tiedeakatemian piirissä toimitettua Weberin teosten uusinta laitosta *Max Weber Gesamtausgabe* (Mohr Siebeck Verlag), jossa hindulaisuutta käsittelevä osa (Band 20) ilmestyi 1996 ja antiikin juutalaisuutta käsittelevä osa (Band 21/I-II) kahdessa niteessä 2005. – Olen prof. Risto Saariselle kiitollinen aihepiiriin johdattaneista ajatuksista ja kirjallisuusvinkeistä.
- ⁴ Ks. MWG 20, 88-221.
- ⁵ Suomessa Girardin ajattelua on esitelty monipuolisesti Saarinen 2001 ja 2004.
- ⁶ Opillisesta kirjavuudesta huolimatta eri gnostilaisia liikkeitä voidaan katsoa yhdis-tävän ainakin 1) kosmologinen dualismi, 2) ajatus sielun jumalallisuudesta ruumiiseen nähden sekä 3) soteriologinen oppi salai-sesta tiedosta pelastuksen välineenä. Näin esim. Annala 1993. Gnostilaisuudesta, ks. esim. Dunnerberg & Marjanen 2006.
- ⁷ Marjanen 1991, 58.
- ⁸ Saarinen 2004, 85.
- ⁹ MWG 21/I, 234-399 sekä MWG 21/2, 607-692. – Uudempia tutkimuksia Raamatun suhteesta köyhyyteen, ks. esim. Hoppe 2004, Sollamo 1991a, 11-24 sekä Veijola 2002, 13-34, jotka tukevat Weberin tulkin-taa, vaikka tuovatkin siihen lisää sävyjä.
- ¹⁰ Uuden testamentin suhteesta köyhyyteen ja diakoniaan, ks. esim. Uro 2002, 22-41 ja Sollamo 1991b, 25-38.
- ¹¹ Diakoniatyön merkikhenkilöistä Jeesuk-sesta äiti Teresaan ks. Pentti I. Hissan liian vähälle huomiolle jäänyt postimerkki-kokoelman esittely *Diakonian tiennäyttäjii* (Hissa 1994), joka on kaikessa yksin-kertaisuudessaan paras suomenkielellä saatava diakonian oppikirja. Diakonian pyhimysgalleria esitetään pönäköitten öljyvärimaalausten sijasta aiheeseen sopivasti – postimerkkeinä. Hengellisten liikkeiden ja kanonisen lain merkityksestä köyhien auttamiseen lähemmin, ks. esim. Philippi 1981, 621-641 sekä Virpi Mäkisen toimittama *Lasaruksesta leipäjonoihin* (sekä sen kirjallisuus).
- ¹² Tästä lähemmin, ks. esim. Hanska 2002, 87-109. – Medikanttiliikkeen merkitystä

- arvioitaessa on toisaalta syytä muistaa, että esim. 1200-luvun jälkipuoliskolla noin kolmannes eurooppalaisista oli köyhiä, joten olisi aika kohtuutonta edellyttää medikanttien yksin korjanneen tilanteen.
- ¹³ Näin esim. McGrath 2004, 25-75.
- ¹⁴ Suomalaisesta diakonian teologiaa koskevasta keskustelusta ja kirjallisuudesta, ks. esim. Järveläinen 1989, 159-160; Henttonen 1997, 13-30; Malkavaara 2000, 17-57. Osa suomalaisesta keskustelusta (esim. Ahonen 2003, 91-99) on syntynyt varsin vaikeaksi osoittautuneen diakonaattiuudistuksen ja siihen liittyvän virkateologian pohjalta. Tätä kirjoitettaessa uusin esitys on Ryökäs 2006, jossa pyritään hahmottelemaan sekä toiminnan että opin kattava ”johdonmukainen diakoniakäsitys”. Diakoniatyöntekijöiden diakoniakäsityksistä ks. Ryökäs 1991 ja 2006.
- ¹⁵ Ks. esim. Mannermaa 1983 sekä 1992, 9-25; 81-116; Ks. myös Raunio 1991, 48-67.
- ¹⁶ Deus Caritas est § 19.
- ¹⁷ Ks. esim. Veijola 2002, 13-33. Osoittain myös Hissa 1994, 15-16. Diakonian juurista VT:ssa, ks. myös Sollamo 1991a, 11-24.
- ¹⁸ Kansanaho & Hissa 1979, 16-17. Ks. myös Hissa 1994, 20-21. Diakoniasta UT:ssa lähemmin, ks. Sollamo 1991b, 25-35.
- ¹⁹ Esimerkiksi Roomasta alkunsa saanut karitatiivista työtä harjoittava St. Egidio-yhteisö korostaa, että kerjäläisen luo pysähtyminen ja hänen kuunteleminen on jopa tärkeämpää kuin nopeasti ohi kulkien ojennettu almu. Elämä köyhien kanssa on ensin, vasta sitten tulee kysymys rahallisesta avustamisesta. Edellinen kuuluu ensisijaisesti kirkolle ja kolmannelle sektorille, jälkimmäinen puolestaan koko yhteiskunnan vastuulle. Mainittu käsitys perustuu yhteisön internet-sivuilla (www.santegidio.org) esittämiin näkökohtiin sekä yhteisön johtajan tohtori Leonardo Ember-tin kanssa käytyihin keskusteluihin.
- ²⁰ Philipin diakonian teologiasta ks. Järveläisen 1988 ja Henttonen 1997, 82-86.
- ²¹ Suomen evankelisluterilaisen kirkon kirkolaissa (KL) ja -järjestyksessä (KJ) lähim-

- mäisen rakkauteen perustuvaa palvelua pidetään selvästi kirkon konstituutioon ja identiteettiin välttämättä kuuluvana osana. Ks. esim. KL 1:2: ”Tunnustuksensa mukaisesti kirkko julistaa Jumalan sanaa ja jakaa sakramentteja sekä toimii muutenkin kristillisen sanoman levittämiseksi ja lähimmäisen rakkauden toteuttamiseksi.” Samoin KJ 4:3: ”Seurakunnan ja sen jäsenen tulee harjoittaa diakoniaa, jonka tarkoituksena on kristilliseen rakkauteen perustuva avun antaminen niille, joiden hätä on suurin ja joita ei muulla tavoin auteta.”
- ²² Diakonian pohjana oleva kokonaisvaltainen ihmiskäsitys on esitely kirjallisuusviitteinen hyvin esimerkiksi Pauli Niemelän artikkelissa (Niemelä 2002).
- ²³ Ks. esim. www.evl.fi. Luterilaisen maailmanliiton piirissä kokonaisvaltainen näkemys kirkon lähetystehtävästä oli jo idullaan esillä 1988 julkaistussa LML:n lähetysasiakirjassa Together in God’s mission: An LWF Contribution to the Understanding of Mission. Näkemyksen kehittäminen, syventäminen ja vahvistaminen on jatkunut myöhemmissä LML:n yleiskokouksissa Curitibassa (1990), Hongkongissa (1997) ja Winnipegissä (2003). Samoin Nairobisissa 1998 pidetty konsultaatio The LWF Consultation on Churches in Mission painotti holistista näkemystä ja siihen perustuvia käytäntöjä osana luterilaista identiteettiä. Varsinaisesti sananjulistuksen ja diakonian erottamattomuutta osana kirkon lähetystehtävää (missio Dei) korostava holistinen malli löi itsensä läpi LML:n syyskuussa 2004 hyväksytyssä lähetysteologisessa asiakirjassa Mission: Transformation, Reconciliation, Empowerment. – Kirkkojen maailmanneuvosto on julkaisut kaksi merkittävää lähetysdokumenttia, teologiaan keskittyvä Lähetys ja evankelioiminen – ekumeeninen julklausema (1982) sekä nykyisiin ja tuleviin haasteisiin painottuva Lähetys ja evankelioiminen ykseydessä tänään (1999). Molemmissa lähetystehtävään kuuluu proclamation, service ja advocacy, jälkimmäiseen myös inter-faith dialogue.

- ²⁴ Moltmannin diakonian teologiasta ks. Henttonen. Vapautuksen teologiasta ks. Saraneva 1991 ja 1998.
- ²⁵ Ks. esim. Ahonen 1991 ja 2003.
- ²⁶ Räisänen 2002, 98-116. Tosin Räisäsen osalta on kysyttävä, kuinka oma esiyttäminen vaikuttaa historian tulkintaan. Jo sosiologian näkökulmasta on selvää, että diakoniana ilmenevän *eettisen* ehdottomuuden ohella kristittyjen identiteettiin kuului myös opillisena työskentelynä ilmenevä *katsomuksellinen* ehdottomuus ja että molemmat olivat välttämättömiä paitsi yhteisön menestyksen myös sen

säilymisen kannalta. Räisänen näyttää myöntävän tämän, mutta piirtää jälkimmäisestä varsin negatiivisen kuvan kutsumalla opillista työskentelyä ”totuuden omistamiseksi” ja ”suvaitsemattomuudeksi”, joka merkitsi ”kaikenlaisen toisinajattelun tukahduttamista”.

- ²⁷ Tämä määritelmä ei ulosta, vaan pikemminkin sisällyttää hengellisten järjestöjen ja maallikkojen kirkon jäsenenä tekemän laupeudentyön.

²⁸ Ks. esim. Laulaja 2002 ja 1994.

²⁹ Kivistö 2004, 204.

KIRJALLISUUS

- Ahonen, Risto (1991). Diakonia ja lähetys uskon ilmauksina. – Hoivatkaa toinen toistanne. Toim. Kerttu Inkala. Pieksämäki. S. 112-128. (2003). Lähetys rajojen ylittäjänä. Kokonaisvaltaisen lähetyskäsitteksen vaikutus lähetystyön rakenteeseen. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 84. Tampere / Jyväskylä.
- Bratislavan julistus (1994). Kohti eurooppalaista diakonianäkyä. Kutsu toimintaan ja pohdintaan. Euroopan kirkkojen konfessionin Bratislavan julistus. Kirkkohallitus 1995.
- Dunderberg, Ismo (2005). Nöyrä auttaja vai välikäsi? Varhaiskristillisen diakonia-käsitteen uudelleen arviointia. – Diakonian tutkimus 2/2005, 5-15.
- Dunderberg, Ismo & Marjanen, Antti (2006). Nag Hammadin kätketty viisaus. Gnostilaisia ja muita varhaiskristillisiä tekstejä. 3. p. Helsinki.
- Collins, John. N. (1990). Diakonia: Re-interpreting the Ancient Sources. Oxford University Press. Oxford.
- Henttonen, Kai (1997) Voiko sen tehdä toisinkin? Diakoniatieteen lähtökohdat ja valinnat. Lahden ammattikorkeakoulun julkaisusarja C 1997:1. Lahti.
- Hissa, Pentti I., (1994). Diakonian tiennäyttäjät. Helsinki.
- Hoppe, Leslie J., (2004). There Shall Be No

Poor Among You. Poverty in the Bible. Nashville 2004.

- Järveläinen, Matti (1977). Miltä usko näyttää? Diakonia – uskon demonstraatio. Synodaalikirja 1997. (1988). Rakkaudessa elävä yhteisö. STKS 161. Vammala. (1989). Diakonian teologian merkitys kirkolle. – Usko ja rakkaus. Luterilaisen teologian mahdollisuudet tänään. STKS:n vuosikirja 1989. Jyväskylä. S. 157-164.

Kansanaho, Erkki – Hissa, Pentti I., (1972). Palvelva kirkko. Diakonian oppikirja. Pieksämäki.

Kirkon lähetystehtävä. Kirkon lähetystyön neuvottelukunnan päätösasiakirja 2004. Julkaistu esim. www.evl.fi.

Kivistö, Kalevi (2004). Auttamisen etiikka. – Näky suomalaisesta hyvästä. Piispa Eero Huovisen juhlakirja. Toim. Jari Jolkonen & Kari Kopperi & Simo Peura. Helsinki. S. 204-215.

Kopperi, Kari (1999). Pitäisikö diakonian käsitteestä luopua? John Collinsin kirjan arvostelu. – Diakonia 4/99, 43-44.

Latvus, Kari (2005). Diakonian viran alkuperän uudelleen arviointi. – Diakonian tutkimus 2/2005, 16-33.

Laulaja, Jorma (1994). Elämän oikea ja väärä. Eettiset valinnat tänään. Helsinki. (2002). Diakonia uskon ja rakkauden risteyksessä. – Diakonian käsikirja.

- Toim. Riitta Helosvuori (et al.). Helsinki. S. 59-70.
- Lähetys ja evankelioiminen – ekumeeninen julkilausuma. KMN:n lähetysdokumentti 1982.
- Lähetys ja evankelioiminen ykseydessä tänään. KMN:n lähetysasiakirja 1999.
- Malkavaara, Mikko (2000). Diakonian, teologian ja diakonian teologian murrokset. – Kirkonkirjat köyhyydestä. Toim. Matti Heikkilä & Jouko Karjalainen & Mikko Malkavaara. Pieksämäki. S. 17-57.
- Mannermaa, Tuomo (1983). Kaksi rakkautta. Johdatus Lutherin uskonmaailmaan. Helsinki. (1992). Paralleleja. Lutherin teologia ja sen soveltaminen. STKSJ 182. Helsinki.
- Marjanen, Antti (1991). Piirteitä gnostilaisesta jumalakuvasta. – Jumalakuvakirja. Toim. Risto Saarinen & Risto Uro. Pieksämäki
- McGrath, Alister (2004). *The Twilight of Atheism. The Rise and Fall of Disbelief in the Modern World.* Doubleday. USA.
- Mission: Transformation, Reconciliation, Empowerment. LML:n lähetysasiakirja 2004. Julkaistu esim. www.lutheranworld.org.
- Mäkinen, Virpi (toim.) (2002). Lasaruksesta leipäjonoihin. Köyhyys kirkon kysymyksenä. Toim. Virpi Mäkinen. Jyväskylä.
- Philippi, Paul (1982). 'Diakonie'. I: *Geschichte der Diakonie.* TRE 8, 621-641. Berlin.
- Raunio, Antti (1991). Kristityn elämä Jumalassa ja lähimmäisessä. Usko ja rakkaus Lutherin mukaan. – Hoivatkaa toinen toistanne. Toim. Kerttu Inkala. Pieksämäki. S. 48-67.
- Ryökäs, Esko (1990). Diakonianäkemyksemme. Kirkon tutkimuskeskus, sarja B, nro 62. Tampere. (1991). Kohti johdonmukaista diakonianäkemystä. – Hoivatkaa toinen toistanne. Diakonian teologian käsikirja. Toim. Kerttu Inkala. Pieksämäki. S. 175-190. (2006). Kokonaisdiakonia. Diakoniakäsityksien opilliset liittymät. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja A. Tutkimuksia 14. Tampere.
- Räsänen, Heikki (2002). Diakonia ja varhaisen kristinuskon leviäminen. – *Anno Domini 2002. Diakoniatieteen vuosikirja.* S. 98-116
- Saarinen, Risto (2001). Rene Girardin uskontoteologia. – *Teologinen Aikakauskirja* 4/2001, 302-316. (2004). Auttamisen aate – uhanalainen perusarvo? – *Kanava* 2/2004, 84-88.
- Saraneva, Tapio Saraneva (1991). Oikeudenmukaisuuden nälkä. Vapautuksen teologian haaste meille. Helsinki. (1998). Isä meidän. Helsinki.
- Sollamo, Raija, (1991a). Luotu lähimmäisyyteen. Diakonian juuret Vanhassa testamentissa. – Hoivatkaa toinen toistanne. Diakonian teologian käsikirja. Toim. Kerttu Inkala. Pieksämäki. S. 11-24. (1991b). Lunastettu lähimmäisyyteen. Diakonia Uudessa testamentissa. – Hoivatkaa toinen toistanne. Diakonian teologian käsikirja. Toim. Kerttu Inkala. Pieksämäki. S. 25-38.
- Together in God's mission An LWF Contribution to the Understanding of Mission. LML-dokumentation. Julkaistu esim. www.lutheranworld.org.
- Uro, Risto (2002). Köyhät ja syrjäytyneet Uuden testamentin maailmassa. – Lasaruksesta leipäjonoihin. Toim. Virpi Mäkinen. Jyväskylä.
- Veijola, Timo (2002). Diakonian juuret Raamatussa. – Diakonian käsikirja. Riitta Helosvuori (et al.). Helsinki. S. 13-34.
- Weber, Max (1996). *Die Wirtschaftsethik der Weltreligionen.* Max Weber Gesamtausgabe (MWG). Abteilung I: Schriften und Reden. Band 20: Hinduismus und Buddhismus. Hrsg von Eckart Otto. Mohr Siebeck Verlag. Tübingen. (2005). *Die Wirtschaftsethik der Weltreligionen.* Max Weber Gesamtausgabe (MWG). Abteilung I: Schriften und Reden. Band 21/I-II: Das antike Judentum. Hrsg von Eckart Otto. Mohr Siebeck Verlag. Tübingen.
- Yeung, Anne Birgitta, (2006). Vieraskynä. Helsingin Sanomat (8.9.2006).

Ekumeeninen näkökulma diakoniaan: Porto Alegre, Brasilia 14.–23.2.2006

Kari Kopperi

Taustaa

Kirkkojen maailmanneuvosto kokoontui viime keväänä yhdeksänten yleiskokoukseensa Porto Alegressa Brasiliassa. Osallistuin kokoukseen, en varsinaisena delegaattina, vaan HIV ja Aids –työtä tekevän CUAHA –hankkeen edustajana. Kirjoituksessani kuvaan näkemääni, kokemaani, havaitsemaani ja lukemaani Porto Alegren kokouksesta. HIV & Aids työn ohella tarkastelen kokousta myös diakonian näkökulmasta.

KMN:n yleiskokous – monta kokousta

Porto Alegren yleiskokous oli minulle ensimmäinen mahdollisuus osallistua laajempaan ekumeeniseen kokoukseen. Ensikertalaisena kokous oli jonkinlainen yllätys. Tiivistäen voi sanoa, että yleiskokous on itse asiassa monta kokousta yhtä aikaa. Siihen osallistuu ihmisiä erilaisilla statuksilla. Statuksesta ja asianomaisen mielenkiinnosta riippuu se, miltä kokous näyttää.

Yleensä tärkeimpänä osana pidetään virallista yleiskokousta, jonka työskentelyyn osallistuu kirkkojen ja ekumeenisten järjestön viralliset delegaatit, tarkkailijat sekä erilaiset neuvonantajat. Toisenlaisen kuvan kokouksesta saa eräänlaisten torien (Porto Alegressa *Mutirão*) osanottajat, jotka osallistuvat kokouksen yhteydessä pidettäviin seminaareihin ja workshop-työskentelyihin sekä kokouksen näyttelyihin. Heillä ei ole virallista roolia eikä puheoikeutta kokouksen virallisissa istunnoissa.

Kolmas kuva kokouksesta välittyy paikallisille ihmisille, jotka osallistuvat kokoukseen lyhyen aikaa. Neljäs näkökulma on kokouksen henkilökunnan ja stuerttien todellisuus. Näiden lisäksi kokoukseen voi osallistua KMN entisenä työntekijänä, virallisena vieraana, esitelmäitsijänä tai ohjelman suorittajana, lehdistön edustajana jne. Omia mielenkiintoisia näkökulmia tuovat myös nuorten, naisten, erilaisten vammaisryhmien sekä alkuperäiskansojen kokoontumiset, jotka vaikuttavat merkittävästi yleiskokouksen työskentelyyn ja ilmapiiriin.

Kirjoitukseni on tiivistelmä esitelmästä, jonka pidin Diakonian tutkimuksen seuran vuosikokouksessa 15.3.2006.

Yleiskokouksen aikana ihmiset kokoontuvat paljon omissa ryhmissään ja yhteisyys toteutuu muutamissa päivittäisissä yhteistilaisuuksissa. Näistä tärkeimpiä olivat päivittäiset jumalanpalvelukset (rukoukset), joissa kokouksen ekumeeninen henki on vahvasti aistittavissa.

Kokoukseen osallistui lähes 4000 henkeä. Heistä virallisia delegaatteja oli n. 800. Mutirão-edustajia oli yli 2000. Suomen luterilaisesta kirkosta kokoukseen lähetettiin 3 virallista delegaattia, mutta suomalaisia osanottajia kokouksessa oli ainakin 35. He edustivat kaikkia mahdollisia kokouksen osanottajien rooleja.

Osallistuin Mutirão-työskentelyyn suomalais-afrikkalaisen CUAHA-hankkeen edustajana. CUAHA (Churches United Against HIV and Aids in Eastern and Southern Africa) on laaja HIV ja Aids-työhön keskittynyt hanke, joka kokoaa yhteen suomalaisia kehitys yhteistyötä tekeviä kirkollisia ja ekumeenisia järjestöjä sekä heidän kumppaneitaan eteläisessä ja itäisessä Afrikassa. Afrikkalaisia partnereita hankkeessa on 13 maasta ja yli 25 kirkosta. Mukana on luterilaisten lisäksi helluntailaisia, ortodokseja, katolisia ja anglikaaneja.

Näkökulmani kokoukseen on siis Mutirão-osanottajan. Viralliseen työskentelyyn ja kokouksessa julkaistuihin dokumentteihin saatoinkin kokouksen aikana tutustua vain ajoittain ja satunnaisesti. Tästä huolimatta kokous oli erittäin antoisa ja kuvittelen, että ilman Mutirãoa ja kokoukseen liittyvää kansanjuhluunonetta KMN:n yleiskokous jäisi puutteelliseksi ja torsoksi. Myös aidon ekumeenisen hengen löytäminen saattaisi olla vaikeaa ilman Mutirãoa.

Porto Alegren kokouksen sisältö

Kokouksen virallinen teema oli rukouksen muotoon puettu lause *"God, in Your Grace, Transform the World"*, joka minun mielestäni osoittautui erittäin osuvaksi ja kuvaavaksi.

Vuoden 1997 Hararen-yleiskokous oli aikoinaan merkinnyt KMN:n kriisiä. Eryteisesti ortodoksit olivat pettyneitä järjestön työskentelyyn. He kokivat jäävänsä usein alakynteen yleiskokouksen julkilausumissa ja kannanottoissa, jotka ratkaistiin äänestysten perusteella. Julkilausumat eivät aina vastanneet ortodoksien näkemystä kristillisestä uskosta tai kirkkojen eettisestä opetuksesta. Pettymyksen vuoksi Hararen jälkeen perustettiin ns. erityiskomissio pohtimaan esille tulleita ongelmia.

Sen työskentelyä on pidetty onnistuneena ja yhtenä sen näkyvimmistä tuloksista voidaan pitää kokouksessa käytettyä ns. konsensus-menetelmää. Toisin sanoen virallisille osanottajille oli jaettu lämpöä ilmaisevia oransseja ja viileyttä ilmaisevia sinisiä lappuja, joita osanottajat näyttivät niitä pyydetessä tai jonkin delegaatin

esittäessä näkökantojaan. Päätöksentekovaiheessa pyydettiin erityisesti esitystä vastustavia kertomaan lähemmin kannastaan ja näin pyrittiin saavuttamaan konsensus. Aina ei päästy täydelliseen konsensukseen, mutta silloinkin varmistettiin, että vastustajat voivat elää heidän tahdostaan poikkeavan ratkaisun kanssa.

Luultavasti juuri konsensus-menetelmä vaikutti myös muulla tavoin kokouksen ilmapiiriin. Ilmeisesti kokous on aikaisemmin ollut enemmistöpäätöksiä tekevä lausuntoautomaatti, mutta nyt etsittiin todellista yksimielisyyttä. Yksimielisyyden etsimisen ja aidon ekumeenisen hengen saattoi aistia erityisesti kokouksen jumalanpalveluselämässä. Siinä hyödynnettiin erilaisia kirkollisia traditioita, luettiin Raamattua, laulettiin ja rukoiltiin yhdessä. Näistä muodostui ainakin minulle hyvin merkittävä kokemus.

Samankaltainen ilmapiiri oli aistittavissa pääosin pienryhmätyöskentelynä toteutetuissa raamattutunneissa ja erilaisissa seminaareissa. Iloitsin esimerkiksi siitä, että seksuaalietiikkaa pohtivassa seminaarissa saatettiin puhua hyvinkin avoimesti seksuaalietiikan vaikeistakin kysymyksistä (mm. homoseksuaalisuudesta) ilman, että kukaan – ainakaan näkyvästi – olisi vetänyt hertettä nenään.

Rukouksen ilmapiiri ja henki on havaittavissa myös kokouksessa muotoillussa kirkoille lähetetyssä viestissä, joka puettiin rukouksen muotoon. Viesti sai lopulta seuraavanlaisen muodon:

”Jumala armossasi, muuta maailma

Armon Jumala.

Käännymme puoleesi rukoillen, koska sinussa me löydämme yhteyden:
Sinä olet yksi Jumala – Isä, Poika ja Pyhä Henki, johon me uskomme,
sinä yksin annat meille voimaa hyvään,
sinä lähetät meidät kaikkeen maailmaan työhön ja palveluun Kristuksen nimessä.

Tunnustamme sinun ja kaikkien ihmisten edessä:
Me olemme olleet arvottomia palvelijoita.
Me olemme väärinkäyttäneet ja kohdelleet kaltoin luomakuntaasi.
Me olemme eripuraisuutemme vuoksi vahingoittaneet toisiamme kaikkialla.
Usein me emme ole kyenneet ryhtymään päättäväisiin toimiin ympäristön tuhoamista, köyhyyttä, rotusortoa, kasteihin jakamista, sota ja kansanmurhia vastaan.
Me emme ole vain väkivallan uhreja, vaan myös sen tekijöitä.
Kaikessa siinä me olemme olleet huonoja Jeesuksen Kristuksen opetuslapsia,

hänen joka syntyi ihmiseksi pelastaakseen meidät
ja opettaakseen meille kuinka rakastaa.
Anna meille anteeksi, Jumala, ja opeta meidät antamaan anteeksi toinen
toisillemme.

Jumala armossasi, muuta maailma.

Jumala, kuule luomakunnan huuto,
vesien huuto, ilman, maan ja kaikkien elävien olentojen;
kaikkien niiden huuto jotka ovat riistettyjä, uloslyötyjä, häväistyjä
ja joutuneet uhreiksi,
kaikkien jotka on karkotettu ja hiljennetty, heidän ihmisyytensä kielletty,
kaikkien jotka kärsivät sairauksista, sodasta ja rikoksista
joita ovat tehneet ylimieliset ihmiset, jotka piiloutuvat totuudelta,
vääristelevät tapahtunutta ja kieltävät sovituksen mahdollisuuden.
Jumala, johda kaikkia vallankäyttäjiä tekemään eettisesti kestäviä päätöksiä.

Jumala armossasi, muuta maailma.

Me kiitämme sinua siunauksestasi ja toivon merkeistä,
jotka ovat jo läsnä maailmassa, kaikkina aikoina elävissä ihmisissä,
ja niissä jotka ovat kuolleet uskossa ennen meitä.
Kiitämme siunauksesta ja toivon merkeistä väkivallan vastaisessa liikkeessä,
ei vain Väkivallan vastaisena vuosikymmenenä vaan muulloinkin,
syvästä ja avoimesta vuoropuhelusta, joka on alkanut omissa kirkoissamme
ja myös muiden uskontojen kanssa,
kun etsimme keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä.
Kiitämme toivon merkeistä kaikissa niissä jotka tekevät työtä oikeudenmukai-
suuden ja rauhan puolesta, poikkeusoloissa ja arjessa.
Me kiitämme sinua Jeesuksen Kristuksen ilosanomasta ja ylösnousemuk-
sesta.

Jumala armossasi, muuta maailma.

Pyhän Henkesi voiman ja ohjauksen vuoksi, Jumala,
älköön rukouksemme olko koskaan tyhjiä sanoja,
vaan tuoretta vastausta sinun elävään sanaasi
väkivallattomana, suorana toimintana myönteisen muutoksen puolesta,
rohkeina, selkeinä ja konkreettisina toimina
solidaarisuuden, vapautuksen, parantumisen ja myötätunnon puolesta,

valmiina jakamaan Jeesuksen Kristuksen ilosanomaa.
Avaa sydämemme rakastamaan ja näkemään,
että kaikki ihmiset on luotu sinun kuvaksesi
huolehtimaan luomakunnasta ja puolustamaan elämää
sen kaikessa ihmeellisessä monimuotoisuudessa.

Muuta meidät antaaksemme itsemme
niin, että voimme olla sinun kumppaneitasi muutoksen tekemisessä,
työskentelemään Kristuksen kirkon täyden ja näkyvän ykseyden puolesta,
tulemaan kaikkien lähimmäisiksi,
kun me odotamme kaivaten sinun valtakuntasi täyttä tulemistä
uutena taivaana ja uutena maana.

Jumala armossasi, muuta maailma.

Isän, ja Pojan ja Pyhän Hengen nimeen.
Aamen.”

(Käännös: Ilkka Sipiläinen, http://www.evl.fi/kkh/to/kdy/alegre_rukous.html)

Kokouksen teema tuntui pitkän aikaa hämärältä, eivätkä edellä esitetyn viestin ensimmäiset muotoilut olleet kovinkaan osuvia. Kokouksen aikana esitin itselleni useaan otteeseen varsinaiseen teemaan liittyvän kysymyksen. ”God, in your grace, transform the world” – into what? Siis, toiveena on muutos, mutta mikä on tämän muutoksen sisältö? Mielestäni viestin lopullinen muotoilu toi vastauksen kriittiseen kysymykseeni. Se on rukous Jumalalle, jossa me yhtäältä tunnustamme omat tekemättä jättämisemme, virheemme ja syntimme, mutta samalla me rukoulemme Jumalalta muutosta, että etsisimme kirkon näkyvää ykseyttä ja olisimme lähimmäisiä kaikille. Viestiä voidaan perustellusti pitää diakonisena ja diakonian teologian ytimiin osuvana.

KMN:n diakonia ja sen haasteet

Kokouksen aikana olin hieman hämmentynyt myös toisesta asiasta. Olin nimittäin lupautunut alustamaan KMN:n diakonian teologiasta kokouksen jälkeen, mutta diakoninen keskustelu tuntui olevan piilossa. Se oli toki teemana muutamissa seminaareissa, mutta muutoin diakoniaa sivuttiin erilaisten muiden teemojen yhteydessä.

Kyseessä oli ilmeisesti näköharha. Diakonia – sekä perinteisessä karitatiivisessa että profeettallisessa mielessä – edustaa ekumeenisen liikkeen syvää pohjavi-

rettä, joka tulee esille kaikkialla. Minusta tämä ilmenee selvästi edellä esitetyssä kokouksen viestissä, jota pidän diakonian läpikäymänä.

Kokousta edeltäneessä suomalaisessa valmisteluseminaarissa Sylvia Raulo kuvasi oivallisesti diakonian roolia ja haasteita KMN:ssa. Hänen mielestään KMN:n diakonia on Porto Alegressa tienhaarassa ja keskeinen ratkaistava kysymys koskee KMN:n diakonisen avustustoiminnan tulevaisuutta, joka näyttäisi olevan kriisissä. Yksi mahdollinen ratkaisu tilanteeseen on ns. PEAD (Proposed Ecumenical Alliance for Development). Toisin sanoen eräänlainen ekumeenisen avustustoiminnan kattojärjestö, sateenvarjo, joka ryhtyisi koordinoimaan sekä varainhankintaa että erilaisia kirkkojen ja järjestöjen yhteisiä avustushankkeita.

Jos ajatellaan kokoukselle asetettuja diakonisia haasteita niin yleiskokouksessa ei näistä asioista oikeastaan päätetty mitään. PEAD oli esillä muutamissa seminaareissa, mm. luterilaisten tapaamisessa, mutta ratkaisut tullaan tekemään myöhemmin. Kokouksen aikana kävi ilmi, että tällainen yhteenliittymä palvelee avustustoimintaan keskittyviä järjestöjä, jotka saavat rahoituksensa yhteiskunnallisista lähteistä. Toisaalla mm. lähetysjärjestöt esittävät kriittisiä huomioita järjestelmän yhteydestä evankelioimiseen, kirkkojen omaehtoiseen työhön sekä vapaaehtoiseen lahjoitustoimintaan.

On todennäköistä, että tulevaisuudessa KMN:n rooli avustusten jakamisessa tulee olemaan niukka, mutta sen sijaan järjestön toiminta kirkkojen ekumeenisen asenteen ja yhteenkuuluvaisuuden vahvistajana tulee olemaan merkittävää. Voisin kuvitella, että KMN:n puitteet muodostavat hyvän kasvualustan kirkkojen diakoniselle toiminnalle. Se voi olla puhtaasti kansallista toimintaa, kirkkojen yhteistyötä tai erilaisia konkreettisia avustushankkeita.

Näkemykseni yleiskokouksen ja ekumeenisen liikkeen diakonisesta pohjavireestä tukee myös kokemukseni erilaisista seminaareista ja kokouksen viestistä. Minulle jäi nimittäin vaikutelma, että diakonia on eri muodoissaan laajalti tunnettu kirkkojen haaste. Se heijastuu monille eri alueille. Keskeisiä ovat esimerkiksi kysymykset köyhistä ja rikkaista kirkoista, globaali oikeudenmukaisuus, taloudellisen globalisaation vaikutukset ruohonjuuritasolla ihmisten elämään ja elinympäristöön, naisten asema, väkivallan vastustaminen, HIV & Aids, intialaisten dalitien asema jne.

Mutirão oli täynnä tällaisia hankkeita ja eräässä seminaarissa opin itselleni aikaisemmin tuntemattoman termin: ”Glocal charity”. Sillä tarkoitetaan diakonisesti asennoituvaa ja toimivaa lähimmäisenrakkauden periaatetta, joka ei toimi ainoastaan paikallisissa yhteisöissä, vaan ottaa huomioon myös globaalit näkökulmat.

Eräässä toisessa seminaarissa esitettiin neljä konkreettista diakonian haastetta:

1. Miten toimia yhteistyössä taloudellisten, poliittisten ym. vallanpitäjien kanssa, mutta olla silti uskollinen diakoniale ja köyhille?
2. Miten oikeudenmukaisuus toteutuu erityisesti suhteessa naiseen ja lapsiin? Ongelma on myös kirkkojen sisäinen
3. Miten kirkot oppivat toimimaan yhdessä suhteessa maailman ongelmiin?
4. Diakonian teologian (teologioiden) kehittäminen

Jos arvioin suomalaista diakoniaa ja diakonian teologiaa KMN:n yleiskokouksen annin valossa, niin minusta meillä ei ole mitään syytä erityiseen häpeään. Meillä on paljon tietoa ja osaamista. Me kohtaamme oikeita kysymyksiä ja kamppailemme samojen vaikeuksien kanssa kuin muutkin kirkot.

HIV & Aids Porto Alegressa

Koska osallistuin kokouksessa erityisesti HIV & Aids -työtä käsitteleviin seminaareihin, niin haluan sanoa jotain myös näistä havainnoista. Ensiksikin HIV & Aids -työhön liittyvät kysymykset ja haasteet tunnetaan hyvin KMN:ssa. Aids-työtä tekeviä järjestöjä oli yleiskokouksessa mukana runsaasti (CUAHA:n ohella mm. ANERELA+, EHAIA, Nordic Foccosa, NNKY). HIV & Aids -teemalle omistettuja seminaareja oli kokouksen ohjelmakirjassa kymmenittäin. Niistä oli tehty jopa erillinen esite.

HIV & Aids -työn tärkeys tunnustettiin laajalti, mutta samalla todettiin, etteivät kirkot ole kyenneet toimimaan siten kuin pitäisi. Pandemiaan liittyy runsaasti erilaisia tabuja, stigmoja ja avoimia seksuaalieettisiä kysymyksiä, joita kirkot eivät ole kyenneet riittävästi käsittelemään. Esimerkiksi monessa Afrikan maassa erityisesti kirkkojen työntekijöiden on vaikea tunnustaa olevansa HIV-positiivisia. Usein Aidsin kanssa kamppailevien kerrotaan sairastavan tai kuolevan johonkin muuhun tautiin.

Konkreettisen sairaiden auttamistyön ohella tärkeänä pidettiin mm. seurakunnan / kirkon työntekijöiden osaamisen ja tietoisuuden vahvistamista. On välttämätöntä, että kirkon työntekijät tietävät mistä pandemiassa on kysymys, miten ihminen ohjataan hoitoon ja miten kirkon työntekijät käsittelevät HIV & Aidsiin liittyviä teologisia, eettisiä ja yhteiskunnallisia ongelmia. Tästä esimerkkinä eräs afrikkalainen asiantuntija totesikin, että on valitettavasti kahdenlaisia pappeja. Niitä, jotka käyttävät Aidsia seurakunnan kontrolliin ja niitä, jotka käyttävät seurakuntaa Aidsin hallintaan.

Afrikkalaisten taholta korostettiin monissa eri yhteyksissä ravinnon, lääkityksen ja terveellisen elinympäristön tärkeyttä: "Aids ei tapa. Köyhyys tappaa!"

Kokouksessa painotettiin myös ns. SAVE-menetelmää perinteisen ABC(D)-

menetelmän (*Abstinence, Be faithfull, use Condom, Death*) tilalle. Sana SAVE muodostuu seuraavista osista

- *Safer Practices* (on korostettava turvallisia käytäntöjä)
- *A vailable Medication* (lääkitys pitää tarjota kaikille)
- *Voluntary Conseling and Testing* (vapaaehtoisen neuvonnan ja testauksen järjestäminen)
- *E mpowerment through education* (koulutus vapauttaa voimavaroja)

Vaikka HIV & Aids -tilanne näyttää tilastojen valossa erityisesti Afrikassa murheelliselta ja järkyttävältä, niin afrikkalaiset edustajat halusivat painottaa myös toivon tuomisen tärkeyttä. Viime vuosien aikana olemme edistyneet merkittävästi!

Kokouksen valossa on ilmeistä, että HIV & Aids työssä tarvitaan globaaleja toimenpiteitä. Kirkkojen maailmanneuvosto asettikin HIV & Aids -työn yhdeksi KMN:n tulevien vuosien painopistealueeksi.

Eräässä seminaarissa muistutettiin myös yhdestä tärkeästä asiasta. HIV & Aids työn yhteydessä on puhuttu paljon viruksen aiheuttamasta stigmasta, mutta on tiedostettava, että on myös monia muita kirkoissakin vaikuttavia stigmatisoivia asioita kuten lapsen vammaisuus, vankilatuomiot, muut sairaudet, kuten esim. spitaali... Listaa voisi jatkaa hyvinkin pitkälle.

Lopuksi

Edellä kerrottu antaa moninaisen kuvan Porto Alegren kokouksesta. Vaikutelma on paitsi tarkoituksellinen myös kuvaava. Yleiskokouksen aikana sen kokonaisuus ei hahmotu, vaan siitä avautuu monia todellisuuksia. Luulen, tutkijoiden selvittävän tulevaisuudessa Porto Alegren yleiskokousta kokousdokumenttien ja niiden syntyhistorian sekä kokouksissa käytettyjen puheenvuorojen perusteella. Näillä perinteisillä ekumeenisen tutkimuksen menetelmillä avautuu yksi todellisuus kokouksesta, jota voisi ehkä luonnehtia kokoukseen osallistuneen kirkkoneuvos Risto Cantellin sanoin: ”ekumeeninen liike palasi juurilleen”.

Tämä ei ole kuitenkaan koko totuus. Toisenlaisen kuvan kokouksesta saa osallistumalla toreihin, seminaareihin, oheisohjelmaan tai näyttelyihin ja hengelliseen elämään Luulenkkin, että monille osanottajille, myös monille virallisille delegaateille, se tärkein on jossain muualla kuin kokousasiakirjoissa tai täysistuntojen keskusteluissa ja lopullisissa päätöksissä.

Arvelen, että tärkeimmiksi asioiksi muodostuivat esimerkiksi kohtaamiset pieniryhmissä, kokoustauoilla, käytävillä, näyttelyn ständeillä sekä yhteiset jumalanpalvelukset ja rukoukset suuressa kokousteltassa. Näin kävi ainakin minulle.

Diakonian maisterit

Kari Latvus

Yliopistot ja ammattikorkeakoulut

Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen työjaosta käydään Suomessa vilkasta keskustelua. Periaatteessa linjaus ja työnjako on selvä, sillä yliopistojen tehtävä on huolehtia kunkin tiede-alan korkeimmasta tutkimuksesta ja antaa siihen perustuvaa opetusta. Ammattikorkeakoulut puolestaan lain mukaan keskittyvät ammatteja sekä työkäytäntöjä kehittävään tutkimukseen antaakseen tähän osaamiseen perustuvaa opetusta. Vuonna 2005 ammattikorkeakoulujen asemaa vahvistettiin lailla, joka vakinaisti ylemmät ammattikorkeakoulututkinnot. Uudet amk-tutkinnot ovat ylempiä korkeakoulututkintoja ja rinnastetaan laissa maisteritutkintoihin, vaikka sanaa ”maisteri” ei tutkintonimikkeenä käytetä kuin englanninkielisessä nimessä: *Master of Social Services and Health Care*.

Uuden koulutusohjelman nimi on kokonaisuudessaan *Sosiaalialan koulutusohjelma, Diakonia ja kristillinen kasvatus* (90 opintopistettä). Vastaavasti tutkintonimike on *sosionomi (ylempi amk)*. Hakukelpoisia ovat soveltuvan amk- tai yliopistotutkinnon suorittaneet, joilla on kolmen vuoden työelämäkokemus. Ylempien tutkintojen ideologisen taustana on mahdollisuus hakea opiskelemaan hyvinkin erilaisilla pohjatutkinnoilla. Ylemmät amk-tutkinnot koostuvat syventävistä ammattiopinnoista, vapaavalintaista opinnoista ja opinnäytetyöstä. Lainlaatija siis edellyttää ammatillisten opintojen muodostavan prosessin, joka etenee perustutkinnon aloittavista perusopinnoista ammattiopintoihin ja edelleen syventäviin ammattiopintoihin. Vastaavasti yliopistoissa puhutaan pääaineopinnoista maisteriopintojen keskeisenä alueena.

Diakonian ja kristillisen kasvatuksen ylempään amk-tutkinnon profiili

Uudessa koulutusohjelmassa nousee esiin kolme keskeistä painopistealuetta. Ensinnäkin lähtökohtana on tiivis yhteistyö sosiaalialan koulutusohjelman *Päihheet ja syrjäytyminen* (ylempi amk-tutkinto) kanssa. Yhteisiä opintokokonaisuuksia ovat *Ammatillinen asiantuntijuus 5 op*, *Syrjäytyminen, osallisuus ja yhteiskunnan muutos 10 op*, *Tutkimus- ja kehittämistyön opinnot 10 op* sekä mahdollisesti myös *Vapaasti valittavat opinnot 5 op*.

Toisen profiilitekijän muodostavat syventävät arvo-opinnot *Kristinuskon tulkinta ja etiikka 20 op*. Koulutusohjelma antaa valmiuksia analysoivaan ja itsenäiseen

kristinuskon perinteen tulkintaan ja soveltamiseen nyky-yhteiskunnassa. Arvoosaamiseen panostamiselle on selkeä tarve myös laajemmin suomalaisessa yhteiskunnassa, mutta myös seurakuntien strategisessa suunnittelussa.

Kolmannen profiilitekijän luo kehittämis- ja johtamiskoulutus: *Osaamisen johtaminen ja työn kehittäminen 10 op.* Opetusministeriön suositusten mukaan näkökulman tulisi olla esillä kaikissa ammattikorkeakoulujen sosiaali- ja terveystieteiden ylemmissä tutkinnoissa. Tarkoituksena on vahvistaa tutkinnon suorittavien valmiuksia toimia kehittämis- ja johtamistehtävissä.

Koulutusohjelman tarkemmat tiedot www.diak.fi.

Käytännön toteutus

Ylempää amk-tutkintoa ei ole mahdollista opiskella suoraan perustutkinnon jälkeen vaan väliin edellytetään kolmen vuoden työkokemus. Koulutuksen järjestäminen monimuotokoulutuksena antaa mahdollisuuden opintojen suorittamiseen työn ohella, vaikka ainakin osassa opintoja suositellaan päätoimista opiskelua, jotta kahdessa vuodessa suoritettavista 90 opintopisteen opinnoista voi mielekkäästi selviytyä.

Jo alkuvaiheessa tutkintoon on suunniteltu kansainvälinen ulottuvuus. Lisäksi Diak on ollut mukana eurooppalaisen diakonia-alan master-tason tutkinnon suunnittelussa. Yhteistyötä on tehty saksalaisten (ammattikorkeakoulut Darmstadtissa, Freiburgissa ja Ludwigsburgissa sekä Heidelbergin yliopisto), norjalaisten (Oslo'n yliopisto ja Diakonhjemmet-ammattikorkeakoulu), tsekkiläisen (Prahan Kaarlen yliopisto) ja virolaisen (Tallinnan teologinen instituutti) korkeakoulupartnereiden kanssa. Suunnittelun päätavoitteena on eurooppalainen yhteistutkinto, *joint degree*, mutta vaihtoehtoina voivat olla myös yhteiset opinto-modulit tai Erasmus-yhteistyö (opiskelijavaihto, opettajavaihto, t&k-yhteistyö).

Diakonian koulutuksen ja ammatin muutos

Diakonian peruskoulutuksen muuntuminen korkeakouluopinnoiksi merkitsi tärkeää askelta alan kehityksen kannalta. Samassa kantoaallossa syntyi Suomeen myös Diakonian tutkimuksen seura (DTS) ja edelleen Diakonian tutkimus-aikakauskirja. Vaikka ylempää tutkintoa pääsee opiskelemaan seuraavina vuosina vain noin 3 % perustutkinnon suorittaneista, niin tällä lienee merkittävä vaikutus diakonian ja kristillisen kasvatuksen työkäytäntöjen kehittämistyöhön.

Tulevaisuuden kehitystehtävä on selvittää, miten toisen syklin suorittaneet opiskelijat voivat jatkaa opintojaan kolmanteen sykliin eli tohtorikoulutukseen. Tässä tehtävässä olisi toivottavaa, että yliopistot ja ammattikorkeakoulut voisivat päästä yhteistyöhön jo varhaisessa suunnitteluvaiheessa.

Maistereita Diakonia-ammattikorkeakoulusta – Sosiaalialan ylempien ammattikorkeakoulututkinnon opetussuunnitelman tarkastelua

Heikki Kotila

I Ylempi korkeakoulututkinto ammattikorkeakoulussa

Ammattikorkeakoulut syntyivät, kun tieteellisesti suuntautuneiden yliopistojen rinnalle haluttiin luoda käytännöllisesti orientoituneita korkeakouluja. Tarkoituksena oli, että ne suuntautuisivat korkeakoulutusta edellyttäville käytännöllisen asiantuntijuuden alueille. Nyt kun ammattikorkeakoulujen toiminta on vakiintunut, niihin on luotu ylempiä korkeakoulututkintoja, jotka on tarkoitettu ammattikorkeakoulujen perustutkinnon suorittaneille ja työelämässä jo oleville henkilöille. Näissä tutkimuksissa on kysymys ammatillisesti orientoituneesta ja työelämän lähtökohdista nousevasta koulutuksesta.

Asian valmistelun yhteydessä puhuttiin ”jatkotutkinnoista”; tämä termi ei ollut onnistunut, sillä yliopistoympäristössä se viittaa vanhastaan lisensiaatin ja tohtorin tutkintoihin. Termistä onkin luovuttu vuonna 2005 voimaan tulleen lain myötä. Ammattikorkeakoulun yhteydessä ylempi korkeakoulututkinto tarjoaa ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneille mahdollisuuden jatkaa opintojaan oman peruskoulutuksensa pohjalle rakentuvassa ja omaa ammatillista osaamista syventävässä koulutuksessa. Lopullista päätöksentekoa edeltäneen kokeiluvaiheen jälkeen ammattikorkeakouluista säädettyä lakia muutettiin niin, että ammattikorkeakoulussa voidaan suorittaa ammattikorkeakoulututkintojen lisäksi ylempiä ammattikorkeakoulututkintoja (Laki ammattikorkeakoululain muuttamisesta 411/2005). Ylempien ammattikorkeakoulututkinnon tavoitteena on vastata työelämän kasvaviin osaamisvaatimuksiin ja vahvistaa ammattikorkeakoulun ja työelämän välistä yhteistyötä. Ylempi ammattikorkeakoulututkinto tuottaa saman kelpoisuuden julkiseen virkaan tai tehtävään kuin ylempi korkeakoulututkinto (Asetus 426/2005).

Ylempään ammattikorkeakoulututkintoon johtavien opintojen tavoitteena on (Asetus 423/2005) antaa opiskelijalle:

1. työelämän kehittämisen edellyttämät laajat ja syvälliset tiedot asianomaiselta alalta sekä tarvittavat teoreettiset tiedot asianomaisen alan vaativissa asiantuntija- ja johtamistehtävissä toimimista varten;
2. syvälinen kuva asianomaisesta alasta, asemasta työelämässä ja yhteiskunnallisesta merkityksestä sekä valmius asianomaisen alan tutkimustiedon ja ammattikäytännön kehityksen seuraamiseen ja erittelyyn;

3. valmiudet elinikäiseen oppimiseen ja jatkuvaan oman ammattitaidon kehittämiseen;
4. työelämässä vaadittava hyvä viestintä- ja kielitaito; sekä
5. kansainvälisen vuorovaikutuksen ja ammatillisen toiminnan edellyttämät valmiudet.

Ylempään ammattikorkeakoulututkintoon johtaviin opintoihin, joiden laajuus on 60 tai 90 opintopistettä, kuuluu syventäviä ammattiopintoja, vapaasti valittavia opintoja sekä opinnäytetyö.

2 Ylempi ammattikorkeakoulututkinto Diakonia-ammattikorkeakoulussa

Diakonia-ammattikorkeakoulussa suoritettavaa sosiaalian ylempää ammattikorkeakoulututkintoa (Master of Social Services and Health Care) kehitettiin osana valtakunnallista jatkotutkintokokeilua. Tutkinnon tarkoituksena on tarjota mahdollisuus jatkaa opintoja diakonian ja kristillisen kasvatuksen työalueilla saman koulutuspolun sisällä. Sosiaalian jatkotutkintoa Päihteet ja syrjäytyminen toteutettiin Diakonia-ammattikorkeakoulussa kokeiluluonteisesti vuosien 2002-2005 aikana. Kun ylemmät ammattikorkeakoulututkinnot vakinaistettiin kokeiluvaiheen jälkeen vuonna 2005, Diakonia-ammattikorkeakoulun hallitus päätti toteuttaa diakoniaan ja kristilliseen kasvatukseen painottuvan ylempään ammattikorkeakoulututkinnon sosiaalian koulutusohjelmaksi. Vuoden 2006 alusta lähtien se järjestetään kahdella otsakkeella vuorovuosin. Painotukset ovat joko Päihteet ja syrjäytyminen tai Diakonia ja kristillinen kasvatusta. Diakonia-ammattikorkeakoulussa voi suorittaa ylempään korkeakoulututkinnon myös terveyden edistämisen koulutusohjelmassa, jonka teemana on perhehoitotyö, ja lisäksi suunnitteilla on yhteisöjen kehittämiseen painottuva humanistisen ja kasvatustieteiden koulutusohjelma. Hakukelpoisia ylempään ammattikorkeakoulututkintoon johtavaan koulutukseen ovat soveltuvan ammattikorkeakoulututkinnon tai muun soveltuvan korkeakoulututkinnon suorittaneet. Lisäksi edellytetään vähintään kolmen vuoden työkokemusta asianomaiselta alalta.

Diakonia-ammattikorkeakoulun ylempään ammattikorkeakoulututkinnon valmistelussa on lähdetty liikkeelle siitä, että suomalainen hyvinvointiyhteiskunta on vahvasti rakentunut kristillisen perinteen ja siihen liittyvien arvojen suuntaisesti. Tutkinnon keskeisenä tavoitteena on ollut luoda suomalaiseen koulutusjärjestelmään uusi arvotyöhön keskittyvä koulutusohjelma. Sisällöllisesti kristillinen kasvatusta ja diakonia nähdään toisiaan täydentävinä näkökulmina. Kasvatustieteiden näkökulmasta haetaan ennaltaehkäisevää osallisuuden vahvistamista ja yhteisöllisyyden toteuttamista. Diakonian näkökulmasta tarkastellaan yhteisöjä syrjäytymisen kannalta.

Koulutuksen tavoitteena on, että opiskelija:

1. osaa käyttää tutkimuksellista otetta kristillisen kasvatustieteiden ja diakoniatyön kehittämisessä;

2. kykenee analysoimaan ammatillisia ja yhteiskunnallisia eettisiä kysymyksiä kristilliseltä arvopohjalta;
3. kykenee havainnoimaan ja analysoimaan paikallisesti ihmisten arkea ja sen muutosta;
4. pystyy uudistamaan kasvatusalan ja diakonian työkäytäntöjä entistä paremmin vastaamaan arjesta nouseviin kysymyksiin;
5. osaa luoda uutta hallinto- ja johtamisosaamista sekä edellytyksiä eri työalojen yhteiseen kehittämiseen;
6. osaa vahvistaa paikallista verkostoyhteistyötä; sekä
7. kykenee kehittämään kansainvälistä oman alansa yhteistyötä

Koulutusohjelmassa on opetussuunnitelman mukaan kolme painopistealuetta. Ensinnäkin keskeistä on läheinen yhteistyö sosiaalialan koulutusohjelman Päihteet ja syrjäytyminen kanssa. Jatkotutkinnon toisen profiilitekijän muodostaa opintokokonaisuus Kristinuskon tulkinta ja etiikka, joka pyrkii antamaan valmiuksia kristinuskon perinteen tulkintaan ja soveltamiseen nyky-yhteiskunnassa. Kolmannen profiilitekijän luo kehittämis- ja johtamiskoulutus Osaamisen johtaminen ja työn kehittäminen. Sen tarkoituksena on vahvistaa tutkinnon suorittavien valmiuksia toimia kehittämis- ja johtamistehtävissä.

Näistä painopistealueista käsin Diakonia-ammattikorkeakoulun ylempi ammattikorkeakoulututkinto (90 op) rakentuu seuraavista kokonaisuuksista:

1. Ammatillinen asiantuntijuus (5 op), jossa käsitellään koulutusohjelman hahmotamista ja oppimisvalmiuksia.
2. Syrjäytyminen, osallisuus ja yhteiskunnan muutos (10 op). Tämä opintokokonaisuus keskittyy syrjäytymisprosessien analyysiin ja suomalaisen hyvinvointivaltion rakenteiden muutoksiin. Ilmiöitä tarkastellaan julkisen sektorin, kolmannen sektorin ja yksityisen palvelurakenteen kannalta.
3. Osaamisen johtaminen ja työn kehittäminen (10 op). Opintokokonaisuudessa perehdytään johtajuuden periaatteisiin, arvopohjaan ja käytäntöihin erityisesti kehittämistyön näkökulmasta.
4. Kristinuskon tulkinta ja etiikka (20 op). Tämä opintokokonaisuus sisältää kaksi osaa: Diakonian ja kristillisen kasvatuksen teologia ja Arvot, etiikka ja kristinuskon ajankohtaiset tulkinnat. Edellisen tarkoituksena on perehtyä diakonian ja kristillisen kasvatuksen kannalta kristinuskon keskeisiin kysymyksiin. Näkökulma näyttää lähinnä teologianhistorialliselta. Jälkimmäinen puolestaan tarkastelee kristinuskon ajankohtaisia tulkintoja ja erityisesti kristinuskon, etiikan ja yhteiskunnallisen tilanteen vuorovaikutusta. Esillä ovat luterilaisen kirkon yhteiskuntaopetus, ajankohtaisia ammattialaan liittyvät eettiset kysymykset sekä modernin

teologian, erityisesti kontekstuaalisen teologian kysymyksenasettelut.

5. Vapaasti valittavat opinnot (5 op) ovat vähäinen osa tutkinnon kokonaisuutta, mutta tarjoavat mahdollisuuden lähinnä osion 4 aineksen syventämiseen.
6. Metodiotopinnot (10 op) osoittavat, että diakonian ja kristillisen kasvatuksen alueen tutkimusmenetelmiä etsitään empiiristen sosiaalitutkimuksen menetelmien suunnalta. Opintosuunnitelma sisältää seuraavat tutkimus- ja kehittämistyön menetelmät, joista yhteen opiskelija perehtyy: arviointitutkimus, toimintatutkimus, diskursiivinen lähestymistapa, konkreettinen sosiaalitutkimus, kerrottujen kokemusten tutkimus sekä etnografinen ja osallistuva tutkimus. Metodivalikoima antaa vihjeitä suunniteltujen tutkielmien luonteesta. Historiallinen ja systemaattinen metodi jäävät ilmeisesti teologien käyttöön.
7. Opinnäytetyö (30 op).

Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyötä luonnehditaan opetus-suunnitelmassa työelämän tutkimus- ja kehittämistyönä, joka painottuu uusien ammatillisten toimintatapojen- ja mallien, työmenetelmien ja palvelutuotteiden kehittämiseen ja arviointiin. Opinnäytetyöprosessissa hyödynnetään aikaisemman tutkimuksen rinnalla ammatillista kokemustietoa ja aikaisemman tutkimus- ja kehittämistyön menetelmiä ja tuloksia. Opinnäytetyö voi olla luonteeltaan soveltava tutkimus, kehittämistyötä koskeva tutkimus- ja kehittämisraportti, palvelujen tuotteistamista, kehittämistä tai arviointia koskeva selvitys. Työn kuvauksessa korostuu sovellettavuus: tavoitteeksi asetetaan, että opiskelija osaa muokata tutkimustuloksiaan käytännön sovellutuksiksi ja jakaa tietoa muiden ammatillisten asiantuntijoiden käyttöön

3 Sosiaalialan ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon arviointia

Edellä kuvattu Diakonia-ammattikorkeakoulun ylempi ammattikorkeakoulututkinto jatkaa ja täydentää johdonmukaisella tavalla alan ammattikorkeakouluopintoja. Samalla se kuitenkin herättää vääjäämättä koulutuspoliittisia kysymyksiä, jotka liittyvät toisaalta yleisesti ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen väliseen työnjakoon ja toisaalta kirkollisen koulutuksen kentän kokonaisuuteen.

Diakonian ja kasvatuksen alan käytännöllistä asiantuntijuutta ajatellen on myönteistä, että ylemmän tutkinnon suorittamisen edellytykseksi on asetettu tietty työkokemus ja että itse tutkinnossa työelämäyhteydet nousevat keskeisiksi. Työelämän painoarvoa ilmentää via negativan kautta opinnäytetyön kuvaus, jossa työn mahdollisen hylkäämisen perusteina mainitaan mm. seuraavat seikat:

- tehtävällä ei ole selkeää yhteyttä työelämän kehittämistarpeeseen;
- tehtävän yhteys aluekehitystyöhön ja yhteiskunnan muutostrendeihin puuttuvat täysin;

- käytettyjen menetelmien yhteys työelämän ongelmien erittelyyn ja ratkaisemiseen jää täysin epäselväksi; ja
- kehittämistehtävän tuloksia ei voida hyödyntää työelämässä.

Muutenkin opetussuunnitelma osoittaa, että tutkinnolle ja erityisesti siihen sisältyvälle opinnäytetyölle etsitään profiilia, joka on toisenlainen kuin yliopistollisen maisterintutkinnon profiili. Opetussuunnitelman äärellä tulee kyllä mieleen sekin, että ammattikorkeakoulututkinnon toisenlaisuutta korostetaan siinä varsin voimakkaasti. On syytä muistaa, että esimerkiksi yliopistollisia opinnäytteitä voidaan tehdä monin eri tavoin ja eri metodein. Se, että opinnäyte on yliopistotutkintoon liittyvä tutkielma, ei automaattisesti tarkoita sitä, että Diakonia-ammattikorkeakoulun korostamia työelämäkysymyksiä ei kyettäisi ottamaan huomioon.

Taustalla olevan perustutkinnon johdosta opetussuunnitelman kuvaama tutkinto poikkeaa yliopistojen tutkimuspainotteisista maisterikoulutusohjelmista. Yksi konkreettinen esimerkki tästä on se, että osa Diakonia-ammattikorkeakoulun ylemmän tutkinnon kurssimateriaalista on teologian kandidaatile tuttua perus- ja aineopintotasolta, osa taas melko vaativaa erityiskirjallisuutta. Kun ylempi ammattikorkeakoulututkinto tuottaa saman kelpoisuuden kuin ylempi korkeakoulututkinto, tämä havainto herättää vääjäämättä kysymyksen siitä, millä tavalla tutkinnot oikeastaan tulisi suhteuttaa toisiinsa. Lainsäädännön toisiinsa rinnastamien, mutta eri lähtökohdista rakentuvien ja erilaisiin päämääriin tähtäävien tutkintojen vertaaminen toisiinsa on mutkikasta ja johtaa helposti yksipuolisiin vastakkainasetteluihin. Yliopistolliseen maisterintutkintoon verrattuna tietyt osat ylemmässä ammattikorkeakoulututkinnossa tuntuvat vaatimattomilta, toiset taas hyvinkin kunnianhimoisilta. Ammattikorkeakoulussa ja yliopistossa suoritettavien profiilien vertailu on tehtävä, johon joudutaan viimeistään sitten, kun konkreettisesti virantäyttötilanteessa on vastakkain eri tavoin pätevyityneitä henkilöitä.

Ylempien ammattikorkeakoulututkintojen kehittäminen liittyy laajaan kysymykseen yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen välisestä työnjaosta, josta on keskusteltu toistuvasti ja josta on esitetty toisistaan poikkeavia mielipiteitä. Suomalaisen korkeakoulujärjestelmän kokonaisuuden kannalta on tärkeää, että tiedekorkeakoulujen ja ammattikorkeakoulujen välinen työnjako saataisiin selkeytettyä ja koulutuksellinen päällekkäisyys purettua. Tähän perustavanlaatuisen kysymyksen liittyy se, millaisia ja miten toteutettuja jatkokoulutusreittejä ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneille tarjotaan. Oliko ammattikorkeakoulujen omien jatkotutkintojen perustaminen todella loppuun asti perusteltua vai tulisiko näiden tutkintojen sittenkin kytkeytyä yliopistojen järjestelmiin? Mikä on kokonaisuuden kannalta viisasta resurssien jakamista?

Diakonia-ammattikorkeakoulun sosiaalialan ylempi ammattikorkeakoulututkinto on itsessään mielekäs kokonaisuus, josta voi hyvinkin kehittyä aito korkeakoulutuksen monipuolistaja. Silti on samalla ongelmallista, että sen kehittälyssä on sivuutettu suomalaiset yliopistot, vaikka yhteyksiä on haettu ulkomaisiin ammattikorkeakouluihin ja yliopistoihin. Opetussuunnitelmaan sisältyvä tutkinnon valmistelun (niukka) kuvaus viestittää, että tutkintoa on valmisteltu vailla yhteyttä suomalaisen koulutuspolitiikan kokonaisuuteen.

Perustelut diakonian ja kristillisen kasvatuksen alueella suoritettavalle ylemmälle ammattikorkeakoulututkinnolle on etsitty työalueelle syntyneistä johtavien viranhaltijoiden tehtävistä, jotka sijoittuvat yleensä suurempiin seurakuntiin, sekä muista tehtävistä, joissa edellytetään erityistä arvo-osaamista, sosiaalialan palvelujärjestelmien tuntemusta ja taitoa kehittää alueellisten yhteisöjen voimavaroja ja osallisuutta. Lisäksi opetussuunnitelman perusteluissa katsotaan, että opinnot luovat työvälineitä paikalliseen työn arviointiin ja kehittämiseen. Yksilön työuran kannalta ylempi ammattikorkeakoulututkinto antaa mahdollisuuksia työuralla kehittymiseen. Uudella jatkotutkinnolla on epäilemättä vaikutuksensa myös täydennyskoulutusjärjestelmään. Kirkollisen koulutuksen näkökulmasta on merkityksellistä se, että diakonian ja kasvatuksen alojen erityisosaaminen vahvistuu. Kirkon virkarakenteen kannalta ajateltuna koulutus liittyy kysymykseen diakonaatin uudistamisesta, joka on vielä ratkaisematta. Paljon avoimia kysymyksiä liittyy myös seurakuntien jäsenkehitykseen ja sen myötä mahdolliseen resurssien vähenemiseen. Mahdollinen virkauudistus ja kirkon taloudellisessa tilanteessa tapahtuvat muutokset voivat muuttaa suurestikin tilannetta, jossa diakoniaa ja kristillistä kasvatusta toteutetaan.

Sosiaalialan ylempään ammattikorkeakoulututkinnon opetussuunnitelma kuvaa mielenkiintoista ja haastavaa koulutuskokonaisuutta. Aika näyttää, millaiseen koulutuspoliittiseen ja kirkolliseen kontekstiin se lopulta asettuu.

Diakonia-ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveystieteiden ylempään ammattikorkeakoulututkinnon opetussuunnitelma on luettavissa osoitteessa: <http://www.diak.fi/files/diak/Diaktori/DiKaOPS2405062.pdf>.

Mitä olisivat diakonian syventävät ammattiopinnot

Esko Ryökäs

Diakonia-ammattikorkeakoulussa on valmistunut ylemmän AMK-tutkinnon opetussuunnitelma, joka kantaa nimekettä ”Diakonia ja kristillinen kasvatustutkimus”. Koulutus alkaa tammikuussa 2007. Uusi tutkinto on osa maamme korkeakoulukentän murrosta. Maahamme ollaan luomassa yliopistojen maasteritason rinnalle toista saman tason tarjoavaa koulutusta.

Tarkastelen tässä yhteydessä vain kyseistä tutkintoa, en sen sijoittumista maamme koulutuspoliittiselle kentälle tai diakonian koulutuksen kehittymisen yleiseen jatkumoon. Esittelen jatkossa ensin tutkinnon pääpiirteet ja sen jälkeen pohdin sitä teologisen diakonian tutkimuksen näkökulmasta.

Tavoitteet ja sisältö

Tutkintoa voi lähestyä kahdella tavalla: tarkastellen sen tavoitteita ja tarkastellen sen toteutusta. Tavoiteasettelu liittyy valtakunnalliseen ja euroopanlaajuiseen ammattikorkeakoulujen kehittämiseen. Ylemmät korkeakoulututkinnot kuuluvat maassamme nykyisin järjestelmään, jossa saman koulutustason opintoja voi suorittaa yliopistossa tai ammattikorkeakoulussa. Mainitut kaksi reittiä ovat nimenomaan toisilleen vaihtoehtoisia. Ammattikorkeakouluissa tähdätään ammatilliseen jatkokoulutukseen, jonka yleisesti nähdään eroavan yliopistojen koulutuksesta.

Diakonian ammattikorkeakoulun uuden tutkinnon tavoitteena on luoda suomalaisen koulutusjärjestelmään uusi arvotyöhön keskittyvä koulutusohjelma. Uusi ohjelma tarkastelee kristillistä kasvatusta ja diakoniaa. Diakonian näkökulmaksi nousee syrjäytyneiden ja syrjäytymisvaarassa olevien esillä pitäminen. Konkreettisenä tavoitteena on antaa opiskelijalle (1) tutkimuksellisia valmiuksia kristillisen kasvatuksen ja diakoniatyön kehittämisessä, niin että hän kykenee (2) eettiset näkökulmat huomioon ottaen tarkastelemaan (3) paikallisesti ihmisten arkea. Tämän analyysin pohjalta hänen tulisi kyetä (4) uudistamaan työkäytäntöjä ja (5) johtamaan toimintaa ja hallintoa niin, että muodostuisi hedelmällistä maan sisäistä (6) verkostoyhteistyötä. Tavoitteena on myös (7) kyky kehittää kansainvälistä yhteistoimintaa.

”Diakonia ja kristillinen kasvatustutkimus” -opintoja on tarkoitus toteuttaa vuorovuosin ”Päihteet ja syrjäytyminen” -tutkintoprofiiliin kanssa. Ohjelmilla on toisiaan vastaava rakenne ja myös osa opinnoista on samoja. Nettisivujen mukaan suunnitteilla on myös humanistisen ja kasvatustieteiden koulutusohjelma ”Yhteisöjen kehittäminen”.

Diakonian ja kristillisen kasvatuksen tutkinnon laajuus on 90 op. Tästä suurin yksittäinen osa menee metodi-opintoihin (10 op) ja opinnäytetyöhön (30 op), jota aletaan suunnitella ja toteuttaa jo opiskelujen alkuvaiheessa. Aloituksena on myös orientoiva 5 op:n jakso. Merkittävä osio on myös Kristinuskon tulkinta ja etiikka -jakso (20 op). Näiden lisäksi opiskellaan suppeampi kurssi syrjäytymisen problematiikasta ja johtamisesta (kumpaakin erikseen 10 op). Vapaasti valittavia opintoja on mukana myös pieni osuus (5 op),

Uuden tutkinnon arviointia

Uusi tutkinto on rakennettu yhteistyössä kotimaan ja lähimaiden diakonia-alan koulutusyksikköjen kanssa. Yhteiseurooppalaisena hankkeena on ollut eurooppalainen diakonia-alan master-tason tutkinto. Ammattikorkeakoulujen lisäksi mukana ovat olleet Heidelbergin, Oslon ja Prahan Kaarlen yliopistot. Tavoitteena on ollut luoda yhteinen tutkinto. Se puolestaan luo myös mahdollisuudet yhteisiin opintomoduleihin ja erilaisiin opiskelijoiden ja/tai opettajien vaihtoihin.

Suomalaisessa yliopistokentässä diakonian opetusta voi sisällyttää teologian maisterin tutkintoihin, mutta sen voi myös sivuttaa. Yliopistoissamme ei ole selkeää diakonia- tai kasvatuksen alan erityistoimijaa, jonka kanssa olisi voitu käydä yhteistyöneuvotteluja. Ulkomaisten yliopistojen opiskelijavaihto-ohjelmien kautta vaikutukset voivat jatkossa kiertyä myös maamme tiedekuntiin ja tuolloin voi syntyä tarvetta ottaa yksilöidysti kantaa saatuun opetukseen.

Tutkinnolla luodaan koulutuksellisia edellytyksiä uuden työntekijäryhmän syntymiselle. Tavoitteena on selkeästi antaa edellytyksiä johtavissa viranhaltijatehtävissä toimimiselle. Tähän myös ohjelman sisältö antaa selkeää tukea. Tässä ammattikorkeakoulu seuraa sekä työelämän että ministeriötason toiveita.

Koulutusohjelma on sekä kasvatuksen että diakonian ohjelma. Ohjelma vastaa Diakonia-ammattikorkeakoulun monipuolista koulutustarjontaa. Tällaisenaan se luo edellytyksiä mainittujen alojen käytännön yhteistyölle. Se voi myös vaikuttaa maassamme diakoniatyön kehittämiseen käytävään keskusteluun. Eräs kysymyksistä on ollut kasvatuksen sisällyttäminen mahdolliseen laaja-alaiseen diakonaattiin ja tälle keskustelulle uusi koulutus antaa oman näkökulmansa.

Ohjelma antaa työvälineitä paikallisen työn arviointiin ja kehittämiseen, kuten se itse toteaa. Lähtökohtana on monella eri tavalla opiskelijoiden työelämä ja siitä saadut kokemukset. Myös opinnäytetyö rakennetaan tälle taustalle. Opiskelijoista ei kouluteta ”pelkkiä” tutkijoita vaan työelämän kehittäjiä ja sen johtajia. Ohjelmassa todetaan, että yliopistojen piirissä suoritettu tutkimus on kohdistunut melko vähäisesti diakonia- ja nuorisotyöhön. Tämä havainto pitää paikkansa ainakin,

jos mainittujen alojen tutkimusta verrataan papistoon ja pappien työhön liittyvään tutkimukseen.

Diakonian sisältökysymyksiin virikkeitä antaa erityisesti syrjäytymistä käsittelevä laaja osio. Siinä tarkastellaan Syrjäytymisen ehkäisyä ja osallisuuden tukemista (5 op) ja Diakonia- ja nuorisotyötä kunta- ja seurakuntahallinnon muutoksessa (5 op). Diakonia samaistuu tässä voimakkaasti sosiaalityöhön. Koulutus lisää myös hallinnollisia valmiuksia.

Tiedonmuodostuksen tapoja tarkastellaan ohjelman metodikirjallisuudessa laajasti. Opiskelija saa valita yhden kuudesta tarjotusta alueesta. Metodien kirjo on monipuolinen ja soveltunee hyvin pyrkimykseen kehittää työelämälähtöisesti oman lähialueen työtä.

Opinnäytetyön työstämisessä lähtökohtana on ammatillisen työn kehittäminen. Opinnäytetyötä kutsutaan kehittämistyöksi. Näkökulma on selkeän työelämäpainottunut. Johtamiskirjallisuutta tutkintoon sisältyy laajasti, noin 500 sivua. Opinnäytetyön tavoitteena on ohjelman mukaan tuottaa uutta tietoa, mutta sen lisäksi – yliopistokoulutuksesta poiketen – myös siirtää uutta asiantuntemusta työelämään. AMK-opinnäytetyö voi olla luonteeltaan paitsi soveltava tutkimus, myös kehittämisraportti tai palvelujen tuotteistamista koskeva selvitys. Perustutkimuksen tekeminen rajautuu selkeästi ulkopuolelle ja jäänee yliopistojen mandaatiksi.

Ohjelmassa on mukana myös opinnäytetöiden arviointikriteerit. Ne luovat selkeyttä sekä opiskelijoille että opettajille. Arviointikriteereissä mainitaan, että lähtökohtana on itse työ, kehittämistyön prosessi ja myös asiantuntijana kehittyminen. Työelämän ohjaajalta saatua palautetta hyödynnetään. Näiden mielenkiintoisten ja koulutuksen tarkoitusperiä soveltavien näkökulmien seurauksena arvioinnissa kiinnitetään huomiota tehtävän aseteluun, menetelmäosaamiseen, asiantuntijana kehittymiseen, tutkimusetiikkaan (vastaa koulutuksen arvolähtöisiä tavoitteita) ja muutoseikkoihin. Pelkkä lopputyö ei ole tavoite vaan opiskelijan kehittyminen. Epäselväksi jää, millä mitataan kehittymisen alkutaso, jos lopputyö osoittaa sen lopputason.

AMK-opinnäytetöiden näkökulma poikkeaa yliopistojen perinteisestä tutkimuksen näkökulmasta ja herättää näin haasteen diakonian tutkimukselle. Mitä merkitsee työelämään liittyvä koulutus ja miten arvioidaan opiskelijan kehittymistä työelämässä? Esitetyt opinnäytetöiden arvioinnin painotukset muistuttavat joissain määrin papiston laudatur-pastoraalitöiden arviointi-ihanteita. Niissäkin sovelletaan työelämän näkökulmaa. Ongelmaksi on kuitenkin jäänyt, miten pastoraalityöt tulisi suhteuttaa ”todelliseen” tutkimukseen. Ehkä DIAKin ohjelma voi antaa virikkeitä myös teologien koulutuksen kehittämiseen, ainakin tässä kohdin.

Kysymyksiä

1. Tutkinnon nimikkeenä on ”diakonia ja kristillinen kasvatustutustukseen odotuksia diakoniatyön asemasta. Diakoniatyö on tutkinnossa mukana kahdella tasolla: yleisenä orientoitumisena ja erityisenä kirjallisuutena. Yleisen orientoitumisen luonne jää hyvin paljon riippumaan opetustilanteiden toteutuksesta. Ulkopuolinen pystyy arvioimaan lähinnä vain kirjallisuutta, jolla tutkinnon eri osioille annetaan sisältöä.

Erityistä diakoniakirjallisuutta ei ole kovin runsaasti. Johdantojaksossa (5 op) mainitaan Raija Pyykön diakoniaa käsittelevä yleisartikkeli kirjassa Hyvinvoinnin ammatit ja Katja Raskin diakoniatyön arkea selvitelty julkaisu (2002). Nämä ovat vaihtoehtoja kasvatustieteen kirjallisuudelle (mukana mm. Pekka Launosen tutkimus (2004)).

Diakonian ja kristillisen kasvatuksen teologia -osiossa (10 op) on luonnollisesti laajalti kirjallisuutta kristinuskosta. Mukana on hyvin paljon lähdekirjallisuutta, kuten Raamatun tekstejä ja niiden kommentaareja sekä Lutherin tekstejä käännöksinä ja niiden kommentaareja. Kirjallisuudessa ei kuitenkaan ole yleisesti analyysoivia teoksia eikä diakoniakirjallisuutta osioon mahdu. Esimerkiksi John N. Collinsin eri maissa paljon keskusteltu kirja Diakonia - reinterpreting ancient sources olisi mielenkiintoinen näkökulmien avartaja Raamatun tekstien äärellä.

Osiossa Arvot, etiikka ja kristinuskon ajankohtaiset tulkinnat (10 op) käsitellään kristinuskon ajankohtaisia tulkintoja ja erityisesti kristinuskon, etiikan ja yhteiskunnallisen tilanteen vuorovaikutusta. Näkökulma on luterilainen. Se jakautuu kahteen osaan. Jälkimmäinen, Ajankohtainen kristinuskon tulkinta (5 op), on luonteeltaan opillinen (dogmaattinen), ja siinä tarkastellaan uusimpien oppivirtausten, kuten feministiteologia ja kontekstuaalinen teologia, aiheuttamia haasteita diakonialle. Edellinen osa, Arvot ja etiikka (5 op), sisältää luonnollisesti kirjoja, jotka selvittävät kristillistä moraalialueita ja etiikan ymmärtämystä. Diakoniaa esitteleviä, sen erilaisia tulkintamalleja eritteleviä tai analyysimalleja suoraan tarjoavia kirjoja ei tässä osiossa ole. Sen sijaan Tutkimusmenetelmiin (5 op) sisältyy (vaihtoehtoisena) Diakonian tutkimus- aikakauskirjan vuosikertoja ja pieni artikkeli kirjasta Diakonian käsikirja. Vaikka mukana on osio ”Vapaasti valittavat opinnot (5 op)”, sen sisältö on rajattu kolmelle eri alueelle niin, ettei diakoniatyö ja sen kirjallisuus suoranaisesti mahdu siihen mukaan (annettuina aihealueina ovat spiritualiteetti, perhetyö ja uskontojen kohtaaminen).

Opetussuunnitelma jättää diakonian mukaan ottamisen suurelta osin opetuksen tehtäväksi. Raamatuntulkinnan (eksegetiikan) näkökulmasta mukana on melkoisesti aineistoa, onhan osa oppimateriaalista suoraan Raamatun tekstejä ja niiden kommentaareja. Käytännöllisen teologian näkökulmasta mukana on

kaksi diakoniatoiminnan käytäntöä kuvaavaa teosta. Systemaattisen teologian kirjallisuutta on mukana ainoastaan kristinuskon yleislinjoja kuvaavat teokset, ja kirkkohistoriallinen aines on tätäkin huomattavasti suppeampi.

On tietysti totta, että diakonian kirjallisuutta ei maassamme ole kovin paljoa ja että pääosa siitä on sisältynyt jo DIAKin perustutkintoon. Toisaalta ohjelman tavoitteena on valmiuksien antaminen kristillisen kasvatuksen ja diakoniatyön kehittämiseen sekä kansainvälisen yhteistyön lisääminen. Olisiko siksi ollut ajateltavissa, että kansainvälistä kirjallisuutta, erityisesti diakonian julkaisuja olisi mahtunut mukaan? Erityisen suuri aukko jää kirkkohistorian, mutta myös systemaattisen ja käytännöllisen teologian diakoniakirjallisuuteen. Mainitut aukot korostuvat, kun otetaan huomioon sosiaalityötä käsittelevän aineiston laajuus. Tutkinnon painotus ei näytä osuvan diakoniakirjallisuuteen vaan sosiaalityöhön. Toki sekin tukee diakonista toimintaa.

2. Kirkolliseen elämään johdettavaa kirjallisuutta ei mukana ole edes niin paljon kuin diakoniaa käsittelevää kirjallisuutta. Mukana on Risto Niemisen (2005) julkaisu seurakuntarakenteen murroksesta (jossa kysymystä tarkastellaan lähinnä työyhteisön näkökulmasta) sekä Kimmo Kääriäisen, Kati Niemelän ja Kimmo Ketolan (2003) ansiokas analyysi suomalaisten uskonnollisuudesta. Opintojen suunnittelussa on todennäköisesti lähdetty siitä osuvasta oivalluksesta, että opiskelijoilla jo on työelämän antamaa tietoa kirkon toiminnasta. Silti voisi hieman kysyä, eikö yhden kirkollisen työalan johtaviksi viranhaltijoiksi koulutettaville ole mitään tärkeää annettavaa kirkon elämästä. Tällaisenaan tutkinto ei anna heille luterilaisen kirkon eikä laajemman kristillisyyden kattavaa näkökulmaa.

Mitä olisi diakonian tutkinto?

Diakin uusi tutkinto on laadittu tiettyjen tiukkojenkin reunaehtojen keskellä. Tällaisenaan se liittyy taidokkaasti ammattikorkeakoulun aikaisempaan opetustarjontaan ja yhteistyökumppaneihin. Se on myös selvästi laadittu ergonomisesti siten, että se on hyvinkin toteuttamiskelpoinen ja elinvoimainen DIAKin sisällä. Se antaa selkeitä valmiuksia johtamiseen ja työelämän ongelmien analyysiin ja poistamiseen.

Vastaako tutkinnon suorittaneiden koulutus työelämän tarpeita jää kuitenkin nähtäväksi. Nykyisellään koulutus on nimensä mukainen: ”Sosiaali- ja terveysalan ylempi ammattikorkeakoulututkinto”. Tutkinnon sisältö tulee varsin paljon riippumaan annetusta opetuksesta. Kuitenkin, jos tutkinnossa on enimmillään kolme kirjaa diakoniasta, sitä on hieman vaikea pitää diakonian tutkintona. Sosiaalityöntekijöille se kuitenkin antanee selkeästi edellytyksiä arvopohjaiseen työskentelyyn ja diakonian ymmärtämiseen.

Lupa näkyä. Kontekstuaalisuus vaikeimmin kehitysvammaisten rippikoulussa

Margit Nyman

Kun me kirkon kehitysvammaistyöntekijät 1980-luvun puolivälissä mietimme vaikeimmin kehitysvammaisten rippikoulua, emme tunteneet kontekstuaalisen teologian käsitettä, emmekä osanneet ajatella vapautuksen teologiaa viitekehyyksi ruohonjuuritason työskentelyllemme. Reilun kymmenen vuoden ajan olimme paikallisseurakunnan työntekijöiden ja vapaaehtoisten kanssa järjestäneet rippikouluja harjaantumiskoulua käyville nuorille. Osa heistä oli ehtinyt varttua jo aikuisiksi ennen konfirmaatiojuhlaansa. Rippikoululaisten ja perheiden ilo kirkossa oli käsin kosketeltava ja juhla tuntui usein jopa historiallisesti merkittävältä.

Tuota iloa varjosti kuitenkin se huomio, että osa kehitysvammaisista jäi edelleen vaille kasteopetusta ja kokemusta seurakuntayhteydestä. Tuo joukko oli pieni, mutta olemassaolollaan se kysyi uskonelämän ydinkysymyksiä tavalla, johon kirkossa ei ollut aiemmin totuttu. Samoihin aikoihin myös koulumaailmassa keskusteltiin vaikeimmin kehitysvammaiset opetuksen järjestämisestä ja päädyttiin ratkaisuun, jossa heitä ei enää vapautettu oppivelvollisuudesta. Yhteiskunnan puolella todettiin, että saatavilla oli tarpeeksi tietoa oppimisprosesseista, fysiologisesta kehittymisestä ja opetusmenetelmistä, jotta myös vaikeimmin kehitysvammaiset oppilaat voitiin perustellusti kutsua opetuksen eli oppioikeuden piiriin.

Aika oli kypsä myös kirkossa sen toteamiselle, että osa rippikouluikäisistä nuorista tarvitsee rippikoulun, jonka menetelmät poikkeavat täysin aikaisemmista. Vaikeimmin kehitysvammaisten ja heidän perheidensä elämäntilanne tuli kehitysvammateologiien ja diakoniaviranhaltijoiden työn kautta näkyvämmäksi kirkossa. Jälkeenpäin voi todeta, että tässä kehityksessä oli yhtäläisyyksiä vapautuksen teologian raamatuntulkintaan. Sen mukaan Raamatun merkitys katoaa, jos sitä ei lueta uskonyhteisössä tai jos tulkinnassa ei anneta riittävästi tilaa ihmisten elämän arkitodellisuudelle.

Vuosien työn tuloksena ja yhdessä kehitysvammaperheiden kanssa elettyjen rippikoulujen jälkeen syntyi ”Ajatuksia” niminen kirja, jonka piispainkokous hyväksyi vuonna 1991 vaikeimmin kehitysvammaisten rippikoulun virikekirjaksi. Päätös oli merkittävä, sillä sen ansiosta voitiin suunnitella rippikoulu, jonka tavoitteita ei tarvinnut asettaa kognitiiviselle tasolle. Rippikoulu oli nyt mahdollista rakentaa myös

Kirjoitus on syntynyt Kirkkohallituksen ”Rippikoulu kaikille” täydennyskoulutuksen seminaarikirjoituksena 2005

sanattoman kommunikaation varaan, jossa osallistujien välinen vuorovaikutus ja kohtaaminen hengellisiin rituaaleihin yhdistettynä, olivat sen sisältöä.

Tämän ratkaisun perusta oli ollut kirjoitettuna kirkkolakiin jo kauan ennen sen käytännön toteutumista. Sen mukaan kunkin rippikoululaisen oli saatava tasonsa mukaista opetusta. Samalla ratkaisu heijasteli jo 2000-luvun rippikoulu-uudistuksen taustalla olevaa kontekstuaalisen teologian viitekehystä, jonka käsitteen alle mahtuu myös vapautuksen teologian eri muodot.

Kontekstuaalisen rippikoulun rippikoululainen

Maassamme on laskettu noin 120 syvästi ja vaikeimmin kehitysvammaisen olevan rippikouluiässä vuosittain. Tässä ryhmässä, jota nykytermein kutsutaan sosiaalisten taitojen ja itsehallinnan alueella laaja-alaista tukea tarvitsevaksi, rippikoululle asetettavat tavoitteet eivät voi olla kognitiivisia. Vaikeimmin kehitysvammaisen saavuttaa kehitysiältään 0-2 vuotiaan tason. Piagetin kehitysteorian mukaan hän elää sensomotorista vaihetta, jossa tärkeitä tekijöitä ovat refleksien koordinoituminen, toimintojen toistaminen sekä motoriikan ja havaintojen kehittyminen kokemusten kautta. Kehitys etenee vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa.

Rippikouluikäisen kehitysvammaisen ymmärrys voi vastata kaksivuotiaan ymmärrystä. Hänellä on kuitenkin huomattavasti enemmän kokemuksia kuin pienellä lapsella. Hän käy läpi murrosiän tuomat muutokset kehossaan ja käyttää ymmärrystään toisin kuin lapsi. Vaikka hänellä on vaikeuksia itsensä ja tarpeidensa ilmaisemisessa, hän tuntee ja kokee normaalien ihmisten tavoin.

Vaikeasti kehitysvammaisen nuori ilmaisee itseään samalla ruumiinkielellä kuin terve lapsi, mutta hän käyttää tätä kieltä äidinkielenään läpi elämän. Hän on myös monen vaivan tuttu, sillä yli puolella vaikeasti kehitysvammaisista on erilaisia lisävammoja kuten liikuntavammaa, epilepsiaa, näkö- ja kuulovammaa. Tämä kaikki on huomioitava rippikoulun aikana. Rippikoulun lähtökohta on siinä tiedossa, ettei elämää ja oppimista voi erottaa toisistaan. Rippikoulu alkaa siitä arkielämän todellisuudesta, jossa nuori elää. Seurakuntayhteyskin merkitsee aluksi yhteyttä vain häntä hoitavien lähi-ihmisten kanssa. Kun rippikoululaiselle ennestään tutut kokemukset yhdistyvät ulkomaailman ja uuden kanssa, tuloksena ei ole käsitteitä, vaan vaikutelmia, tuntemuksia ja elämyksiä. Myönteisten ja turvallisten hetkien toistuessa riittävän usein, nuoren elämänpiiriä voidaan laajentaa uusien ihmisten ja uuden ympäristön esimerkiksi kirkkorakennuksen ja hengellisten asioiden suuntaan.

Kehitys, joka vielä viisitoista vuotta sitten näytti mahdottomalta, on totta tänä päivänä. Monet vaikeasti kehitysvammaisten kouluryhmät elävät jo yhdessä tutun

papin kanssa kirkkovuoden eri jumalanpalveluksia kirkkotilassa tai kouluympäristössä. Erityisopetuksen menetelmät ja tavoitteiden oikeanlainen asettaminen kantavat nyt hedelmää. Vaikeasti kehitysvammaiset eivät elä enää vain omassa ulkopuolisille näkymättömässä maailmassaan, vaan itsessään ja ympäröivässä yhteiskunnassa tapahtuneen myönteisen kehityksen myötä he ovat valmiimpia ottamaan paikkansa yhteisön näkyvänä jäsenenä.

Rippikoululaisena kehitysvammaisella on perheessään ja seurakunnassa uusi rooli. Hän ei ole enää ainoastaan paljon hoivaa ja huolta vaativa nuori, jonka elämän osa tuntuu joskus kohtuuttoman vaikealta. Hänen kanssaan yhdessä voidaan elää läpi elämänkaaren erilaisia vaiheita ja seurata asioita, joista hän nauttii ja joissa kehittyy. Olemassaolollaan ja tavallaan olla kontaktissa läheistensä ja ympäristönsä kanssa hän vie heidät uskonelämän ydinkysymysten kuten, jumalakuvien, Jumalan olemassaolon, seurakunnan tunnistamisen ja rukouselämän eri tasojen äärelle.

Vaikeimmin kehitysvammaiset ja kontekstuaalinen teologia

Kontekstuaalinen teologia on eräs teologian jäsentämisen käsite. Sen avulla pyritään luomaan vuoropuhelua sosiaalisen kontekstin, Raamatun ja tradition välillä. On olemassa useita erilaisia malleja, joilla voidaan kuvata kristillisen uskon ja kontekstin välistä suhdetta. Käännösmallissa ymmärretään, ettei kristillistä sanomaa voi mekaanisesti siirtää paikasta toiseen, vaan täytyy pyrkiä sisällön ja intentioiden sekä merkitysten kääntämiseen. Kirkon kehitysvammaistyössä puhutaan uskonasioiden kääntämisestä ”lihapullakielelle”. Sana tarttui mukaani kotikäynnillä, jonka aikana kävin kehitysvammaisen tytön kanssa navetassa. Tytär kysyi äidiltään, miksi lehmä syö niin omituisen näköistä ruokaa. Äidin vastauksesta oli hyötyä moniin tulevien vuosien rippikouluihin. Hän sanoi ruoan olevan lehmän lihapullaa. Tyttö ymmärsi, mistä äiti puhui, sillä lihapullat olivat hänen herkkuaansa.

Antropologisen kontekstuaalisen teologian mallin takana olevalle ajatukselle on ollut käyttöä silloin kun on tarvinnut etsiä keinoja sanojen taakse jäävän aineksen tavoittamiseen rippikoulussa. Mallin tarkoitus on etsiä paikallinen kulttuuri-identiteetti ja yhdistää se kristilliseen uskoon. Rippikoulun kontekstissa vaikeasti kehitysvammaisten elämästä ja kehitysvaiheesta etsitään elementtejä, joissa voi nähdä sisäsyntyisesti kristillisen uskon ilmentymiä. Tässä rippikoulussa korostuu ensimmäinen uskonkappale, jossa Jumala Luojana on kaiken elämän takana. Mikään inhimillinen ei tästä syystä ole Hänelle vierasta. Sovituksen sanoma voidaan siis julistaa myös ihmisen ensimmäistä äidinkieltä eli kehon kieltä käyttäen. Ruumiissa koettua ahdistuneisuutta, fyysisiä jännityksiä, pelkoa, yhteyden puutetta ja autismia poistamalla autetaan rippikoululaista kokemaan elämä Jumalan antamaksi lahjaksi.

Kun sanat eivät riitä tätä kertomaan, otetaan käyttöön rentouttamisen, hieronnan ja vuorovaikutusta parantavien tekijöiden menetelmät. Näiden lisäksi rippikoulun sisälle rakennetaan arkielämän tutuista tapahtumista tilanteita, jotka vahvistavat rippikoululaisen hyväksytyksi tulemisen kokemusta.

Syvimmillään vaikeimmin kehitysvammaisten rippikoulussa eletään kuitenkin toisen uskonkappaleen maailmassa. Jumala itse suostui jakamaan ihmisen osan Jeesuksessa Kristuksessa. Jumalan Pojan tehtävä oli vapauttaa ihmiset siitä, mikä heiltä estää yhteyden omaan elämään, toisiin ihmisiin ja Jumalaan. Voidakseen omistaa elämänsä Jumalan lahjana, nuori tarvitsee jonkun, joka konkreettisestikin kutsuu hänet tähän yhteyteen.

Ristin kantaminen on totta niin Jeesuksen kuin hänen seuraajiensa elämässä. Jo kasteessa Jumala on ottanut vakavasti ihmisen ristiriidan ja särkyneisyyden. Lapsen elämän ensimmäiset vaikeudet ovat nälän ja märkänä olemisen kokemukset. Kun lasta ruokitaan, kuivitetaan ja hänen kanssaan puhellaan, hän saa ensimmäiset kokemuksensa kuulluksi tulemisesta ja yhteydestä toisiin ihmisiin. Kasteessa hänet liitetään muiden ristin kantajien joukkoon, jossa yhdessä eläen rakennetaan mahdollisuus sovituksen sanoman vastaanottamiseen.

”Varhainen usko” rippikoulun lähtökohtana

Osa vaikeimmin kehitysvammaisista rippikoululaisista elää uskon kehitysvaiheista ns. varhaisen uskon kautta. Elämän peruskokemuksen, luottamuksen, rohkeuden, toivon ja rakkauden sekä niiden vastakohtien kuten hylkäämisen ja mielivaltaisuu-den juuret ovat tässä vaiheessa. Tutkijoiden mukaan ihmisen kahden ensimmäisen elinkuukauden aikana (2-6kk) muotoutuu hänen ”ydinselfinsä”. Rituaalien merkityksen pohjustava kokeminen sekä transendenttisen ja jumalallisen ulottuvuuden aavistelu liittyvät lapsella tähän kauteen. Subjektiiivisen selfin (7-15kk) vaiheessa tapahtuu ”sielun” syntyminen. Stern kuvaa sielua syvällä meissä olevan tunteen, intuition, Jumalan ja ihmisten vastaanottavaisuuden istuimeksi. Oleellista tällöin on tunteiden ja kokemusten jakaminen läheisten kanssa. Se edellyttää yhteisen, merkityksiä kannattelevan viitekehyksen alustavaa hahmotusta.

Kontekstuaalisessa teologiassa transendenttaali-mallin avulla keskitytään arvioimaan yksilön omaa uskonnollista autenttisuutta ja Jumala-kokemusta. Tätä varten rippikoulun aikana rakennetaan toistettava ”liiturginen” kokonaisuus, joka koostuu kristillisen uskon tradition (Raamatun teksti ja rukous), arkielämästä tutun hyväksytyksi tulemisen kokemuksen, rukouskynttilän sytyttämisen, varhaislapsuuden laulujen, lähi-ihmisten läsnäolon ja heille merkittävien laulujen, syvä laulun sekä muun musiikin eri osista.

Muissa kontekstuaalisen teologian jäsentämisen malleissa on takana yhteisöllisempi näkemys kuin transendentiaalisessa. Mutta kaikkien niiden sisältämät ajatukset antavat virikkeitä uutta luoviin ratkaisuihin on sitten kyseessä non-verbaalista menetelmää käyttävän rippikoulun suunnittelu tai sen miettiminen miten pysäyttää nuorten aikuisten kirkosta eroaminen.

Kontekstuaalisen rippikoulun merkitys työntekijälle

Kontekstuaalisuuden huomioon ottaminen erityisrippikoulua kehitettäessä vei sen suunnittelijat kohtaamaan omaa vammaisuuttaan, ennakkoluulojaan ja osaamattomuuttaan. Kun rippikoulua ei voinut rakentaa sanoilla opettamisen, puheen tai olemassa olevien kristillisten tapojen ja rituaalien varaan, oltiin kirkossa uuden tilanteen edessä. Se herätti avuttomuuden, osaamattomuuden ja pelon tunteita työntekijöissä. Rippikoululaiset näyttivät miten suuri osa ihmisten välisestä kommunikaatiosta tapahtuu ilman sanoja ilmeiden, eleiden ja tunnetilojen seuraamisen avulla.

Ruumiin kieli osoittautui hyvin tasavertaistavaksi. Sen käyttämisessä ihmiset ovat enemmän samanlaisia kuin erilaisia. Se on myös vahva viestinnän väline, sillä ei-sanallinen kommunikaatio pitää sisällään ihmisen syvimpiä tunteita ja persoonallisuutta sen piilotajuisia alueita myöten. Voidakseen puhua ruumiin kieltä ja käyttää sitä opetuskielenä on työntekijän heittäydyttävä vuorovaikutukseen rippikouluun osallistuvien kanssa. Tämän tekee mahdolliseksi se, että varhaislapsuuden sanaton maailma on tuttu myös hänelle. Sen tavoittaminen saattaa ensiksi tuottaa vaikeuksia työntekijän omista varhaisista kokemuksista johtuen tai yhteisöllisistä syistä, joiden alkuperä nojaa kirkon vuosisataiseen perinteeseen, jossa ruumiilla on ollut toisarvoinen asema henkeen ja sieluun verrattuna.

Pastoraalipsykologia ja –teologia tarkastelevat ihmisen kokemusta Jumalasta. Tietyssä mielessä on totta, että siihen asti kuin tunnemme itsemme voi myös kokemuksemme Jumalasta yltyä. Vaikeimmin kehitysvammaisten käyttämän kielen opetteleminen on koko elämän jatkuva tehtävä myös opettajalle. Mitä pitemmälle sen tuntemisessa edistymme, sitä autenttisempi voi kokemus Jumalan läsnäolosta eri elämän alueilla olla.

Lähi-ihmisten rooli rippikoulussa

Tulkkina

Rippikoululaisen varhaisvuodet ovat antaneet suunnan sille, millaisia luottamussuhteita nuori kykenee elämässään rakentamaan. Vaikeimmin kehitysvammaisen syntymä herättää vanhemmissa suuren määrän kysymyksiä ja pettymyksen tuntei-

ta. Heiltä vaaditaan yli-inhimillisiä voimavaroja, jos oletetaan, että he jaksavat väsymättä hoitaa häntä ja vastata vauvan narsistisiin tarpeisiin myönteisen psyykkisen kehityksen aikaan saamiseksi. Kun vuorovaikutus vanhempien ja vauvan välillä on ollut riittävän hyvä, se mahdollistaa lapselle kyvyn rakastaa toista ihmistä, ”sinää”. Suhde sinään voi olla suhde vanhempaan, johonkin toiseen rakkaaseen ihmiseen tai jopa Jumalaan. Keskitetty vuorovaikutussuhde näyttää vahvistavan rippikoululaisen käsitystä omasta itsestään. Usein hän ilmaisee itseään aikaisempaa enemmän tässä suhteessa. Se henkilö, jolla on kontakti rippikoululaiseen, on palauttamassa nuoren tunnemuistista perusturvallisuuden kokemusta uudessa tilanteessa.

Vasta noin nelivuotias terve lapsi kykenee välittämään ajatuksiaan ja kertomaan kokemuksistaan esimerkiksi piirtämällä tai haastattelukysymysten avulla. Vaikeasti kehitysvammaisen lähi-ihmisen toinen tehtävä on tulkita nuoren tunnereaktioita ja auttaa häntä ilmaisemaan itseään, jotta transendentiaalinen kontekstuaalisuus olisi mahdollista rippikoulussa.

Rippikoulun tarkoitus on antaa eväitä myös vanhempien kristillisen kasvattajan roolia varten. Yhdessä vanhemmat ja seurakunnan työntekijät välittävät nuorelle viestin siitä, ettei hänen tarvitse olla sidottu varhaislapsuudessa muotoutuneeseen jumalakuvaan. Kokemus näyttää sen, että hyvien olosuhteiden vallitessa myös vaikeimmin kehitysvammaisen jumalakuva voi kehittyä, kun hän on tekemisissä kristillisen uskon tradition ja rituaalien sekä perusturvallisuutta vahvistavien ihmisten kanssa.

Kontekstuaalisten rippikoulujen ansiosta on löytynyt sekä menetelmiä että välineitä vaikeasti kehitysvammaisten hengellisten tarpeiden ja kokemusten tulkitsemiseen ja tuottamiseen. Tämä tieto on jaettavissa myös niille vanhemmille ja hoitajille, joiden lapsi ei ole vielä rippikouluiässä. Kun vuorovaikutussuhde läheisten kanssa merkitsee pelkistetyimmillään jumalakokemusta, seurakunnan tärkeä tehtävä on tukea kehitysvammaisten lähi-ihmisiä jaksamaan tuossa suhteessa.

Sijaiskantajana

Pikkulapsen ja vanhempien välistä emotionaalista vuorovaikutussuhdetta kuvataan sanalla ”container-funktio” eli sijaiskantaminen. Siinä äiti ottaa tilapäisesti kannettavakseen lapsen sietämättömän pahan olon ja palauttaa sen takaisin suulatetussa, siedettäväksi tulleessa muodossa. Rippikoulussa, joka on suunniteltu osallistujensa elämäntilanteen ja kehitystason mukaiseksi, seurakunnan työntekijä parhaimmillaan ottaa osan sekä vaikeasti kehitysvammaisen että hänen lähi-ihmistensä psyykkisestä kuormasta oman mielensä sisälle ja kantaa sitä yhdessä heidän kanssaan. Voidakseen auttaa ihmisiä näkemään Jumalan armahtavat

kasvot, työntekijän on suostuttava tuntemaan sielussaan jotain siitä olost, joka heillä on. Sijaiskantamisen kautta evankeliumi inkarnoituu tähän päivään.

Sen lisäksi että vanhemmat tai hoitajat voivat rippikoulun aikana toimia tarvittaessa sijaiskantajan roolissa ja saada siihen tukea, voi rippikoulu merkitä heille myös Kristuksen sijaiskantamisesta osalliseksi tulemisen syvää hengellistä kokemusta.

Rituaalin merkitys rippikoulussa

Lutherin mukaan usko on Jumalan lahjojen vastaanottamista. Jumala antaa ihmiselle elämän, luomansa maailman ja toiset ihmiset. Hänen mukaansa usko ei edellytä vastaanotettavan lahjan tiedollista analysointia. Puhe ja saarnaaminen ovat kuitenkin vuosisatojen ajan korostuneet luterilaisen kirkon opetuksessa ja jumalanpalveluselämässä. Katekismuksen mukaan rukous on sydämen puhetta Jumalan kanssa. Ehkä hiljaisuuden retriittien suosio ja pyhiinvaelluskulttuurin elpyminen kertovat ihmisten väsymisestä paljoihin sanoihin.

Pieni rukouslaulu ja oman rukouskynttilän sytyttäminen on muodostanut vaikeimmin kehitysvammaisten rippikoulussa kaikkein yksinkertaisimman, mutta myös pysähdyttävimmän hetken. Oman nimen sisältämä laulu, kynttilän valo ja sen vieminen alttarille on muodostunut rituaaliksi, johon kaikki ovat voineet ja halunneet yleensä osallistua. Näissä kirkkohetkissä on ilman sanoja tapahtuvan rukouksen avulla kannettu Jumalan eteen alttarille kaikki ne olot, tunteet ja tuntemukset, jotka ovat sydämessä sillä hetkellä. Lyhyen hetken aikana ja sen avulla on kokemuksellisesti voitu palata siihen ”pyhään” aikaan, jolloin lapsi tunsikin olevansa yhtä kokonaisuuden kanssa.

Tunnetta, joka usein vallitsee rippikouluryhmän jumalanpalvelushetkissä, voi kuvata arkkityyppisesti ymmärretyllä sanalla ”koti”. Hetkittäinenkin kokemus kohtaamisesta toisen ihmisen (ja Jumalan) kanssa näyttää vahvistavan yksilön minäkuvaa ja mielekkään olemassaolon tunnetta. Viime kädessä on kysymys luvasta olla olemassa eli ”olemisen evankeliumin” julistamisesta ruumiin kieltä käyttäen.

Marginaaliryhmien merkitys kirkossa

Tutustuminen ruumiillisuuden teologiaan

Matka 20 vuoden takaisesta huolesta vaikeimmin kehitysvammaisten kasteopetuksen ja seurakuntayhteyden järjestymiseksi on pitänyt sisällään lukemattoman määrän keskusteluja kollegoiden, vanhempien sekä opettajien kanssa. Rippikouluryhmän kokoaminen on merkinnyt työntekijälle suostumista aina vain uudestaan ja uudestaan aloittamaan alusta ja heittäytymistä siihen luottamukseen, että jotakin

merkittävää synty, kun sitä yhdessä halutaan. Merkittävien yksittäisten kokemusten lisäksi työ on kantanut hedelmää kohderyhmäänsä laajemmallekin alueelle.

Vaikeimmin kehitysvammaisten tapa olla kontaktissa lähiympäristönsä kanssa antoi aiheen tutustua ruumiillisuuden teologiaan laajemminkin. Kristinuskon ytimessä – ristillä – on ruumis. Jumala tuli ihmisten maailmaan ruumiillisesti, kärsi ruumiissaan, nousi kuolleista ruumiillisesti ja antaa meille ruumiinsa ravinnoksi jokaisessa ehtoollisessa. Viime vuosina eri puolilla maailmaa virinnyt keskustelu ruumiin teologiasta lähtee liikkeelle tästä kuvasta. Kristinuskon tarjoaa siis esimerkkejä niin ruumiin sakraalisuudesta kuin Pyhän ruumiillisuudestakin.

Ruumiin teologian käsitteellä kirkoissa etsitään uudenlaista painopistettä hengen, sielun ja ruumiin kolmiyhteydelle. Yksinkertaisimmillaan ruumiin teologiaksi voidaan kutsua kaikkea sitä työtä jota tehdään sen eteen että ruumiilla olisi kirkon opetuksessa ja sanomassa yhtä vakavasti otettava paikka kuin hengellä. Näihin päiviin asti ajatteluumme kirkossa on leimannut ruumiskäsitteen liittäminen johonkin vähempiarvoiseen tai ei-haluttavaan kuten sairauden, kivun, naisena olemisen, värillisten, vammaisten tai seksuaalisesti vähemmistöihin kuuluvien yhteyteen. Kontekstuaalisen teologian mallin mukainen osallistuminen ruohonjuuritasolla ihmisten elämään, on näyttänyt kirkon työntekijöillekin sen, ettei meillä ole vain ruumista, vaan me olemme ruumis. Se on se väline, jolla olemme yhteydessä ulkopuoliseen maailmaan.

Tutustuminen ruumiin kieleen vie meidät ihmisen arkikuvan äärelle. Arkikuvan tarkastelu antaa kuvan ihmisestä biologisena, henkisenä, psyykkisenä ja sosiaalisena kokonaisuutena. Se on myös se taso, jolla kohtaamme Jumalan eri tavalla kuin varhaisten vuosisatojen oppineet.

Autenttinen liike

Ei-sanalliselle kommunikaatiolle perustuva rippikoulu vaatii myös työntekijöiltä paneutumista ruumiin kielen viestintään. Autenttinen liike on tanssiterapiassa käytetty menetelmä, jonka tarkoitus on auttaa osallistujaa tunnistamaan omaa tunnemaailmaansa. Ihminen, jolla ei ole sanoja tunteilleen, voi liikkeen ja nähdäksensä tulemisen kokemuksen kautta saada kiinni sisäisestä olostaan. Turvallisessa ryhmässä hänen on mahdollista etsiä sanoja näkymättömissä olevalle ja kuulla myös mitä toiset ovat nähneet hänessä. Autenttinen liike on ryhmämenetelmä, jossa liikettä ei suoriteta, vaan sen annetaan tapahtua. Siinä ryhmän jäsenet työskentelevät pareittain ja jakavat yhdessä omien tunteiden löytämisen ja nähdäksensä tulemisen kokemuksen.

Autenttisen liikkeen tavoitteena on lisätä oman kehon tuntemusta ja fyysisten

ja psyykkisten ilmiöiden yhteyksien tiedostamista itsessään. Tähän menetelmään perustuvia ryhmiä ei seurakunnissa vielä paria kokeilua lukuun ottamatta ole ollut. Niissä autenttista liikettä on käytetty hengellisen kasvuryhmän metodina. Ryhmät ovat toimineet itseensä tutustumisen kasvupaikkoina. Mutta voitaisiinko myös ajatella, että autenttiselle liikkeelle perustuva metodi olisi yksi työväline sielunhoitajan työkalupakissa kohdattaessa ihmisiä, joita pelkät sanat eivät riitä vakuuttamaan Jumalan hyväksynnästä.

Kaikkien kirkko

Kirkkoa kuvataan osallisuuden ja jakamisen yhteisöksi. Kirkon ydin on evankeliumi, joka on sanoma Jumalan valtakunnasta ja sen avaamasta uudesta ihmisyydestä. Vaikeimmin kehitysvammaisten rippikoulu on näyttänyt sen miten evankeliumin julistaminen on vaarassa jäädä vain tietylle tasolle ihmisen elämän kokonaisuudessa tai vain julistukseksi paperilla. Jotta kirkko olisi kaikkien kirkko, sen elämässä tulisi näkyä elämän koko kirjo. Muuten kirkko itse jää vajaaksi. Siksi elämän erilaisille ilmiöille tulisi kirkossa raivata tilaa vapautuksen teologian hengen mukaisesti.

Siinä perinteisten teologisten näkemysten rinnalle ja niiden tulkiksi rakennetaan entistä enemmän arjen teologiaa, joka tarjoaa ihmisille mahdollisuuden ilmaista omaa elämäkokemustaan silloin kun kirkon perinteinen hurskaus uhkaa jäädä heille vieraaksi. Kontekstuaalinen teologia merkitsee subjektin teologiaa: köyhät, työttömät, vammaiset, naiset, romaanit, seksuaalivähemmistöihin kuuluvat jne. ovat oman elämänsä ja jumalakokemuksensa tuntijoita. Ilman heitä kukaan ei voi tehdä autenttista teologiaa.

Kristillinen ihmiskäsitys ja jumalakäsitys eletään todeksi dialogisessa vuorovaikutuksessa eri ihmisten ja tahojen kanssa siellä missä ihminen Jumalan kuvana uhkaa jäädä pimentoon ja missä ihmiset tarvitsevat toisiaan tullakseen tietoisemmiksi Jumalan kuvana olemisestaan.

LÄHTEET

Ajatuksia, erityisrippikoulu 2 oheismateriaali. Pieksämäki 1993.
Harjaantumisopetuksen opetussuunnitelma 2. Sosiaalivaltiohallitus 1987. Helsinki.
Hyrck Matti (1993), Anteeksiantamuksen tuolla puolen. Sielunhoidon Aikakauskirja 7, 68-70.
Ikonen Oiva (1989), Diagnostinen opetus 1 ja 2. Jyväskylän Yliopisto. Jyväskylä.
Latvus Kari (2002), Arjen teologia. Kirjapaja. Jyväskylä.
Mäkinen Anne-Mari (2003), Kehon kieli sielunhoidossa, kehitystehtävä hiippakunnan

sielunhoidon erityiskurssi (painamaton).
Nyman Margit (1993), Vaikeimmin kehitysvammaisen jumalakuva. Sielunhoidon Aikakauskirja 7, 99-123
Nyman Margit (2001), Onko Jumalaa ilman puhetta Hänestä, esitelmä Diakoniapäivillä Tampereella (painamaton).
Oikarinen Lauri (1993), Ihmisen uskon kehitys. STJK 184. Jyväskylä.
Porkka Jouko ym. (2006), Yhtä paljon kaikille ei ole yhtä paljon kaikille. Kirkkohallitus. Helsinki

Paikka, jossa kukaan ei halua asua

Jarmo Kökkö

Namibian pääkaupungin koillisosissa nousevat hiekkapölyiset, pensassavanin valtaamat kukkulat. Apartheidin aikana tämä mustille määrätty alue sai nimekseen *Katutura*, suomeksi 'paikka, jossa kukaan ei halua asua'. Tänä asutusalueet vuorten rinteillä alueen pohjoispuolella laajenevat villisti maaltamuuton seurauksena. Tuloksena ovat laajat hökkelikylät – kymmenien ja taas kymmenien tuhansien ihmisten asuttamat slummit. Työttömyys on alueella lähes absoluuttista, ja ainakin neljäsnes väestöstä sairastaa AIDSia. Monilla alueilla ei ole sähköä eikä saniteettijärjestelmiä. Alueelle ei pääse pimeällä eikä sieltä pois; liikkuminen on liian vaarallista. Vettä saa jakelupisteistä, jos on rahaa. Monilla ei ole.

Namibian suurimman luterilaisen kirkon (ELCIN) diakoniatyötä tukee nyt vuoden toiminut kehitysyhteistyöohjelma nimeltä *Diakonia in the City*. Ohjelma on kouluttanut runsaat 40 vapaaehtoista yhteisödiakoniaan (*participatory community work*). Diakonia-aktivistit ovat työttömiä asuinalueiden jäseniä, pääasiassa naisia. He ovat työpareina kartoittaneet slummialueiden oloja ja keskittyneet asuinympäristöönsä – silmät, korvat ja sydän auki. He ovat järjestäneet hökkelikyllissä työpajoja, joissa asukkaat ovat kertoneet ydinongelmistaan ja keskustelleet ongelmien ydinsyistä. Tältä pohjalta on syntynyt analyysi alueen sosioekonomisesta tilasta. Ensisijaiset ongelmat ovat selkeitä: työttömyys ja koulutuksen puute, AIDS sekä orvot ja katulapset. Näihin teemoihin joukkomme päätti perustaa ensimmäiset projektit. Alueiksi valittiin kaikkein vaikeimmassa tilassa olevat osat slummia.

Tällä hetkellä toiminnassa on kuusi projektia. Työttömyysprojektit kouluttavat naisia leipomaan. Vajaat 20 ihmistä on puolestaan rakennustaitojen opissa, tavoitteena osuuskuntatyypinen yritystoiminta. AIDS-projekteissa on mukana lähes sata AIDSin kanssa elävää naista – miehet eivät tule taudin kanssa 'ulos kaapista' häpeän pelossa. Lasten ja nuorten projekteissa on käynnistetty ruuanjakelupisteitä. Tämä on ollut välttämätöntä, vaikka tiedetäänkin, ettei ruokinta muuta mitään vaan luo pikemminkin riippuvuutta. Pääasia onkin psykososiaalinen tuki ja lasten identiteetin vahvistaminen: kuvien, draaman, musiikin, urheilun keinoin. Ensimmäiset 25 vapaaehtoista ovat jo saaneet alan koulutusta.

Mitä näillä hankkeilla tavoitellaan? Muutosta, kuten myös osaamista, sitoutumista ja rakenteita olosuhteiden parantamiseen. Oleellista on, että muutoksen tekijöitä ovat paikalliset asuinyhteisöt, seurakuntien jäsenet. Yhteisövoima on

kuitenkin illuusio ilman yhteiskunnan laajempaa tukea – kuten tukea poliittisilta tahoilta ja kaupunginhallinnosta. Hankkeissa tarvitaan myös kirkkojen tukea, sekä moraalista että spirituaalista.

Kokonaisuudessaan kyse on toivon rakentamisesta. Muutos on toivon merkki. Siinä kohtaavat poliittinen ja hengellinen ulottuvuus. Tulos syntyy yhteisvaikutuksesta. Toivo muutoksesta syntyy pohjimmiltaan kujilla ja kujien kansan aktiivisuutena. Alhaalta. Yltiököyhyydessäkin ihmisillä on voimavaroja ja kyvykkyyttä. Syrjäytyminen syntyy oman arvon ja minuuden näivettymisestä ja olemassa olevien voimavarojen laiminlyönnistä. Muutos alkaakin oman identiteetin tutkimisesta – yksin ja yhdessä. Diakoniatyössä: minuuden vahvistamisesta, luotuisuudeksi tulemisesta.

Yksilön auttaminen on välttämätön osa diakoniaa. Sosiaalisten ongelmien syihin pureutuminen edellyttää kuitenkin muita keinoja. Muutos syntyy yhteisön liikkeenä – juuri heidän, jotka ovat sosiaalisen huono-osaisuuden uhreja. Oman historian opiskelu ja oman elinympäristön tutkiminen avaavat ymmärrystä siitä, mikä on mahdollista. Kyse on oppimisesta, joka on auttamista. Ja päinvastoin.

Hyvinvointivaltion vuositarkastus

Kautto, M. (toim.)

Suomalaisten hyvinvointi 2006. Stakes 2006. 361 s.

Niin paljon kuin keskustellaan hyvinvoinnista ja hyvinvointivaltiosta on hykeräyttävää tietää, miten hyvin suomalaiset oikeasti voivat. Stakesin raportti Suomalaisten hyvinvointi 2006 pääsi huhtikuussa otsikoihin sillä, että Suomessa olisi puoli miljoonaa köyhää! Tarkemmin sanottuna raportti ei käsittele köyhyyttä vaan köyhyysriskiä. Käsite on peräisin EU:sta, missä köyhyysriskin rajaksi on määriteltä 60 prosenttia mediaanitulosta. Köyhyysriskistä kärsivät sellaisissa kotitalouksissa asuvat ihmiset, joiden kulutusyksikköä kohden lasketut tulot jäävät alle määrätyn rajan.

Kyse on siis suhteellisesta köyhyydestä. Suhteellisuus ymmärretään tässä yhteydessä helposti vähättelynä, ikään kuin suhteellisen ja absoluuttisen köyhyden ero olisi sama kuin vasenkätisyydellä ja liikuntavammalla. Stakesin raportissakin EU:n laskutapaa arvostellaan erottelukyvyn puutteesta. Sen jälkeen kun köyhyysraja nostettiin 50:stä 60:een erot EU-maiden ja eri väestöryhmien välillä supistuivat dramaattisesti. Raportti antaa kuitenkin - kuten kohta ilmenee - suhteelliselle köyhyydelle uutta sisältöä.

Niillä menee hyvin, joilla ei mene huonosti

Suomalaisten hyvinvointi 2006 käsittelee toki muutakin kuin köyhyysriskiä. Stake- sin eturivin tutkijoiden kunnianhimoisena tavoitteena on ollut luoda yleiskuva siitä, miten hyvin tai huonosti suomalaisilla menee. Jälkimmäinen adjektiivi on tärkeämpi, sillä hyvinvointia tutkitaan pahoinvoinnin puuttumisena: niillä menee hyvin, joilla ei mene huonosti. Tutkimusraportti perustuu laajaan väestökyselyyn sekä puhe- lin- ja käyntihaastatteluihin (Suomalaisten hyvinvointi ja palvelut eli HYP A-kysely) ja ajankohtaisiin tilastotietoihin. Stakes julkaisi vastaavan raportin ensimmäisen kerran kymmenvuotisjuhliensa yhteydessä vuonna 2002. Parannusta aikaisempaa on nimenomaan Stakesin HYP A-kysely, jolla on tarkoitusta seurata suomalaisten hyvinvointia kahden vuoden välein.

Oikeammin kyse on suomalaisten hyvinvoinnista vuonna 2004, sillä kysely suoritettiin syksyllä 2004 ja tilastotiedotkin ovat noin kahden vuoden takaa. Aineis-

toilla kartoitetaan yhteensä 12 artikkelissa lapsiperheiden, nuorten, työikäisten ja ikääntyneiden hyvinvointia sekä hyvinvointipolitiikan onnistumista ja sosiaalisia ongelmia.

Käytettyjen aineistojen pulmana on se, ettei kaikkein huono-osaisimmista saada lainkaan tietoja. Edes HYPÄ:lla ei tavoiteta esimerkiksi maahanmuuttajia, vankeja, asunnottomia, laitosvanhuksia tai mielisairaita. Ei olekaan mikään yllätys, että raportin mukaan suomalaisilla menee keskimäärin hyvin.

Suomalaisten hyvinvointi 2006 ampuu alas monta uhkaa. Paljon keskustelua herättänyt nuorten hyvinvointi näyttää parantuneen. Myös huoli työelämän kurjistumisesta osoittautuu turhaksi (toki kyse voi olla siitä, että työelämään on valikoitunut vain huippuyksilöitä). Tutkijoiden mukaan Suomessa on myös hyvä ikääntyä. Raportin mukaan ”ikääntyneet viettävät terveellistä elämää, harrastavat ja osallistuvat yhteiskunnalliseen toimintaan korkeaan ikään saakka”. Tulos on sikäli merkittävä, että Stakesin kysely sisälsi lisäosuuden, joka oli suunnattu ikääntyneille.

Esille nousee kyllä uusia ja yllättäviä huolia. Nykynuoret kärsivät koulukiusaamisesta. Harvaan asutulla maaseudulla eletään ahtaammin kuin muualla, jos vertailussa ei oteta huomioon yksin asuvia. Suomen julkinen terveydenhoito on ennätyskallista asiakkaille. EU-maista vain kreikkalaiset ja espanjalaiset maksavat asiakasmaksuina enemmän kuin suomalaiset.

Huono-osaisuuden muotokuva

Huono-osaisuuden muotokuva on kuitenkin selvä. Yksinkertaisesti sanottuna kyse on rahan puutteesta. Sen taustalla on vähäinen koulutus ja työttömyys. Yksinkertaistettuna työmarkkinat jättävät syrjään kouluttamattomat. Pitkäaikainen työttömyys tai työmarkkinoiden ulkopuolelle jääminen johtavat köyhyyteen. Köyhyys puolestaan johtaa elämänpiirin kaventumiseen ja läheisten ihmissuhteiden katkeamiseen.

Raportin keskeisimmän tuloksen voikin kiteyttää siihen, että suhteellisella köyhyydellä on väliä. Kolmikantainen - alhainen koulutus, työttömyys, köyhyys (tai pienituloisuus) - toimii raportin jokaisessa artikkelissa. Köyhät ovat sairaimpia, stressaantuneimpia ja tyytymättömiä asuinalueeseensa. Rahan puute aiheuttaa myös luottamuksen paradoksin. Yhteiskunnan sosiaaliturvaa eniten tarvitsevat luottavat vähiten siihen, että he voisivat saada siitä apua. Pienituloiset kokivat suurimpana myös hyvinvointivaltion lupausten ja todellisen tuen välisen ristiriidan. He olivat kaikkein pettyneimpiä yhteiskunnan sosiaaliturvan tasoon.

Suhteellinen köyhyys on siksikin toimiva mittari, että tulotiedot ja haastatteluvastaukset antoivat samankaltaisen kuvan köyhyydestä. Ne joiden tulot olivat pienet, kokivat olevansa köyhiä. Ainoan poikkeuksen tekivät alle kolmivuotiaiden

lasten perheet, joissa suhteellinen köyhyys on lisääntynyt mutta köyhyyskoekemukset vähentyneet.

Toinen keskeinen tulos Suomalaisten hyvinvointi 2006 -raportista on lapsiperheiden köyhyysriskin voimakas lisääntyminen. Vuodesta 1990 vuoteen 2003 köyhiksi luokiteltujen perheiden lasten lukumäärä on liki kolminkertaistunut 131 000:een. Tutkijoiden mukaan taustalla on yksinhuoltajien aseman heikentyminen työmarkkinoilla, toisin sanoen työttömyys ja epätyypilliset työsuhteet (pätkätyöt, tuntityöt, urakkahommat jne.). Toki asiaan vaikuttaa myös se, että perhepoliittiset tulonsiirrot ovat alentuneet reaalisesti noin 10 prosentilla vuodesta 1990.

Tutkijat eivät kuitenkaan osaa (vielä?) vastata siihen, onko kyse siitä, että yksinhuoltajat eivät enää halua osallistua (esimerkiksi hoivavollisuuden vuoksi) työmarkkinoille kuten aikaisemmin – vai siitä, että yksinhuoltajia syrjitään työmarkkinoilla (esimerkiksi juuri lasten hoidon aiheuttaman joustamattomuuden vuoksi). Vain harvat ovat yksinhuoltajia lasten syntyessä. Vielä vähemmän tiedetään siitä, miten avio- ja avoerot ja niiden taloudelliset vaikutukset ovat muuttuneet. Kysymys ei ole marginaalisesta ongelmasta. Noin viidennes kaikista lapsiperheistä on yksinhuoltajaperheitä. Vain hieman pienempi osuus kaikista lapsista asuu yksinhuoltajaperheissä.

Lasten köyhyys on lisäksi myös moraalisesti erilainen kategoria. Siinä missä muiden voidaan ajatella olevan ainakin jossain määrin vastuussa köyhyydestään, köyhyyteen syntyvät ja suistuvat lapset ovat viattomia uhreja. Lapsuuden kodin köyhyys on yhteydessä monenlaiseen huono-osaisuuteen tulevaisuudessa. Köyhien perheiden lapsilla on muun muassa kaksinkertainen riski muuhun väestön verrattuna päätyä aikuisenakin köyhäksi.

Millaista tietoa tulevaisuudessa tarvitaan?

Jatkossa Stakesin hyvinvointiraportin haasteena on päästä kiinni huono-osaisimpiin ryhmiin, joita kyselyt ja tilastot eivät tavoita. Myös mittareiden laajennusta tarvitaan. Kaikkein köyhimpiä ovat Suomessa arvatenkin ikääntyneimmät naiset. Köyhät miehet eivät ilmeisesti pääse ikääntymään: kuolema siivoaa tilastoja. Hyvinvoinnin mittaamisessa olisi syytä tarkastella laajemminkin eroja eliniässä ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Esimerkiksi vankeinhoitolaitoksen entisiä vankeja koskevat tiedot ovat hätkähdyttäviä: keski-ikä kuollessa 44 vuotta, elinajanodote 30 vuotta vähemmän kuin muulla väestöllä.

Vielä perustavampi kysymys koskee syntymättömiä lapsia. Vahva empiirinen näyttö osoittaa, että taloudellinen ahdinko ja muut rakenteelliset syyt estävät lasten syntymistä. Toivotun ja toteutuneen lapsiluvun ero on mitä ilmeisimmin hyvinvoinnin

vaje. Toinen haaste liittyy uusiin sosiaalisiin riskeihin. Miten pätkätyöt vaikuttavat hyvinvointiin? Entä mahdollinen asuntolainojen korkojen nousu sekä mahdollinen asuntojen hintojen lasku?

Kolmas tulevien raporttien haaste koskee lähestymistapaa. Stakes tutkii hyvinvointia palveluiden ja tulonsiirtojen kautta. Näkökulma on valtio- ja kuntakeskeinen. Todellisuudella hyvinvointiin vaikuttavat muutkin seikat kuin valtion jakama raha ja kuntien tarjoamat palvelut. Näkökulmaa tulisi avartaa kansalaisyhteiskuntaan. Hoivaa, tukea ja turvaa tarjoavat viranomaisten lisäksi monet kansalaisjärjestöt.

Tulevaisuudessa tarvitaan tietoa myös siitä, miten persoona, ihmissuhteet ja lähiyhteisöt vaikuttavat hyvinvointiin. Matti Kortteinen ja Marko Elovainio tekevät jo upean avauksen osoittamalla, miten vahvassa yhteydessä sosiaalinen epäluottamus on huono-osaisuuteen. On ällistyttävää, miten selvästi taloudellinen ahdinko, fyysiset ja psyykkiset sairaudet sekä yksinäisyys ovat yhteydessä siihen, että vastaa myönteisesti kysymykseen ”on paras olla luottamatta kehenkään”.

Näkökulman laajentamista vaatii myös hyvinvointivaltion paradoksi. Hyvinvointivaltion kriisi ei ole seurausta hyvinvointivaltiossa tapahtuneista muutoksista. Taustalla on perheiden ja markkinoiden epävakaisuus, joka on lisännyt tarvetta hyvinvointivaltiolle. Kun työsuhteet olivat vakaita eikä työttömyyttä juuri ollut, sosiaalipolitiikan tavoitteena oli vähentää riippuvuutta markkinoista (dekommodifikaatio). Kun työmarkkinoita leimaa pätkätyöt ja työttömyys, sosiaalipolitiikan tavoitteena on kannustaa työmarkkinoille (rekomodifikaatio). Suomalaisen hyvinvointi 2006 osoittaa, että työmarkkinoilta syrjäytyvät ovat vaarassa jäädä heitteille.

Missä ovat kansalaiset?

Stakesin tutkimuksesta vastaava ylijohtaja kertoo kirjan esipuheessa demokraattisen yhteiskunnan tietoteoriasta. Poliitikot kertovat, miten asioiden pitäisi olla. Tutkijat kertovat miten asiat ovat. Virkamiehet kertovat, mitä on tehtävä. Näin demokratian pitäisi toimia. Mutta missä ovat kansalaiset? Stakesin raportti puolustaa kyllä paikkaansa kertomalla miten Suomessa voidaan, mutta riittääkö se?

Pulmaksi näyttää muodostuneen, että poliitikkojen mielipiteet eroavat kansalaisten mielipiteistä. Selvä enemmistö Stakesin kyselyyn vastanneista nostaisi mieluummin veroja kuin alentaisi sosiaaliturvaa. Kyselyn mukaan suomalaisten mielestä rikkaiden ja köyhien välillä on liian suuri ero. Suomalaiset kannattavat laajaa julkista sektoria ja tasaista tulonjakoa. Poliitiikka on ollut kuitenkin viime vuosina toisenlaista. Julkisia menoja on karsittu ja verotusta on kevennetty.

Yhdysvalloissa köyhyystutkimus ajautui kriisiin jo viime vuosikymmenellä. Viiltävistä analyyseistä, sadoista raporteista huolimatta köyhyys maassa on vain

jatkanut lisääntymistään. Mikä avuksi kun tutkijoita ei kuunnella? Sosiaalipoliitikan tutkimus alkaa lähestyä Suomessakin kipurajaa.

Heikki Hiilamo
heikki.hiilamo@evl.fi

Raamatun linjat köyhyydestä

J. David Pleins

The Social Visions of the Hebrew Bible. A Theological Introduction.
Westminster John Knox Press 2001. 592 s.

Kerrotaan tarinaa, että kun Suomessa tehtiin uutta raamatunkäännöstä 1970-luvulla, niin se herätti myönteistä huomiota myös kommunistisen puolueen puolueoimistossa. Kysymys oli juuri julkaistusta Amoksen kirjan tekstistä, jossa vallanpitäjät, pienituloisten riistäjät ja velkautuneita hyväkseen käyttävät saivat jyrkän tuomion. Tunnetusti Raamatussa juuri VT:n tekstit ovat sosiaalisen oikeudenmukaisuuden puolesta puhuvia, ja onhan vapautuksen teologian suurena innoittajana toiminut Exoduksen kertomus, jossa Jahve vapauttaa israelilaiset orjan työstä.

Pleinsin teos on tarkka ja huolellinen tutkimus VT:ssa esiintyvien ja erityisesti köyhyyteen liittyvien sosiaalisten asenteiden analyysi. Jo analysoitavien tekstien määrä tekee urakasta suuren, mutta Pleins ei ole antanut tuumaakaan periksi. Näkökulmina kulkevat mukana kysymykset kunkin tekstin syntyhistoriasta (joka VT:n teksteissä on aina erittäin monipolvinen), tekstin kuvaaman sosiaalisen todellisuuden kysymykset sekä lopulta myös kysymys Raamatun tekstin ajankohdaisesta tulkinnasta.

Tutkimuksen pääjaksot ovat yllätyksettömät: lakimateriaali, kertomukset, profeettakirjat sekä runous ja viisaukskirjallisuus. Kukin jaksoista muodostaa oman kokonaisuutensa, mutta vasta käymällä koko kirjan läpi hahmottuu kokonaiskuva VT:n sosiaalisista visioista.

Ei ole suuri yllätys, että profeettatekstien asema on kirjassa merkittävä. Sen sijaan haastaviksi muodostuvat Pleinsin analyysit exoduksen ja psalmien kohdalla. Pleins antaa tilaa Exodus-kertomuksen yhteydessä myös vapautuksen teologian analyyseille, mutta päättyy osin erilaisiin tuloksiin. Kertomuksen ytimessä on kyllä sorrettujen vapauttaminen, mutta intentio ei ole orjuutettujen äänen esiin tuominen

vaan myöhemmän ajan valtaapitävien kuvaus kansan syntymämyytistä. Kertomuksen jatkossa vapautettuihin orjiin ei nimittäin kohdisteta erityistä mielenkiintoa ja lisäksi muiden kansojen tuhoaminen maanvalloituksen yhteydessä on eettisesti pulmallista (myös vapautuksen teologian näkökulmasta).

Psalmien osalta Pleins kuvaa osuvasti kahtiajakautuneen tutkimustilanteen: osa tutkijoista näkee heprean ilmaukset *anawim* ja *ebyonim* synonyymeiksi nöyrille tai Jumalaan luottaville. Toiset taas tulkitsevat sanat aineellisen ja sosiaalisen niukkuuden kuvaajiksi, siis köyhiksi. Pleins luovii näiden kahden linjan välissä, mutta kallistuu varovaisesti köyhyys-tulkinnan puolelle useissa kohdissa. Tältä osin myös suomalainen raamatunkäännös on syytä käydä uudestaan läpi, sillä kääntämällä heprean ilmaukset aineellisesta köyhyydestä puhuviksi ilmauksiksi, annetaan teksteille aivan erilainen näkökulma verrattuna siihen, että psalmien rukoilijaksi mielletään nöyrä tai hurskas.

VT:n tekstit (esim. Sananlaskuissa) eivät muodosta Pleinsin mukaan yhtenäistä linjaa sosiaalisissa kysymyksissä. Kaikissa VT:n teksteissä ei edes erityisesti ajeta köyhän asiaa vaan köyhyys saatetaan nähdä aiheutuneen ihmisen oman laiskuuden seurauksena tai elämään kuuluvana annettuna järjestyksenä. Moniäänisen orkesterin päällimmäinen teema on kuitenkin kirkas. Keskeisten VT:n tekstien mukaan Jumala huolehtii erityisesti puutteessa olevista ja heikompaan asemaan jääneistä. Tähän suuntaan viittaavat erityisesti lakitekstit ja profeettakirjat.

Pleinsin tutkimus on ohittamaton kaikille Raamatun sosiaalisia kysymyksiä käsitteleville. Se, joka ei jaksakaan kahlata tutkimusta läpi näin perusteellisesti tyytynee populaarimpaan teokseen **L. Hoppe**, *There Shall Be No Poor Among You* (arvio DT1/2006).

Kari Latvus
kari.latvus@diak.fi

Toinen tieto huono-osaisuudesta

Sakari Hänninen & Jouko Karjalainen & Tuukka Lahti (toim.)

Toinen tieto. Kirjoituksia huono-osaisuuden tunnistamisesta. Stakes, Gummerus Kirjapaino Oy, Saarijärvi, 2005. 335 sivua.

Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen yksi perustehtävistä on toimia sosiaali- ja terveydenhuollon tilastoviranomaisena. Tässä mielessä on kiintoisaa, että Stakesin kustantama ja pääosin Stakesin tutkijoiden kirjoittama teos *Toinen tieto* tarkastelee totutuista menetelmistä poikkeavia tiedontuotannon mahdollisuuksia, jotka tuottavat nimenomaan virallista tietoa haastavaa toista tietoa.

Toinen tieto määritellään tiedoksi, ”joka on mahdollisimman yksityiskohtaista, kokemuksellista, paikantunutta, ihmettelevää, paljastavaa ja pohdiskelevaa”. Se ”viittaa erilaisiin tapoihin kiistää, haastaa tai täydentää vakiintunutta tietoa ja urautuneita tiedon tuottamisen muotoja” ja se ”ymmärretään täydentäväksi ja korjaavaksikin vaihtoehdoksi vahvojen instituutioiden ’viralliselle tietämiselle’”. Virallinen tieto puolestaan katsoo kohteitaan kaukaa ja silloin kun se haluaa kuulla kohteitaan, se luottaa vakiintuneisiin kysymyksiin. Se ”koskee tiedon ja vallan suhdetta, määrätynlaista tiedonpoliittista toimintatyyliä, joka yrittää saada meidät uskomaan väittämiensä totuudellisuutta ja yleispätevyyttä”. Tärkeänä virallisen tiedon tunnusmerkkinä on, että ”viranomaiset muotoilevat sekä kysymykset että tutkittavaksi asetetut ongelmat” ja tästä seuraa, että ”esimerkiksi huono-osaisuudesta annettu kuva on valmiiksi kehystetty tai ehdollistettu”.

Teoksen johdanto-artikkeli olisi pitänyt kirjoittaa selvästi huolellisemmin, jotta teoksen argumentti toisen tiedon ja virallisen tiedon välisestä jännitteestä olisi avautunut uskottavasti lukijalle. Nyt ilmaan jää aivan liikaa kysymyksiä. Millä tavoin tuo tiedon ja vallan suhde konkreettisesti ilmenee tai keitä nuo viranomaiset ovat, jotka muotoilevat tutkimusongelmia. Toiseksi, mitä on se virallinen tieto, jota toisella tiedolla pyritään täydentämään tai jopa haastamaan? Viittaukset virallista tietoa tuottavien aineistojen käsittelyyn ja käyttöön, kuten maininnat indikaattoreista, raja-arvoista ja tunnusluvuista, koskevat tilastollista tutkimusta. Vahvistusta olettamus saa vielä teoksen ensimmäisestä kirjoituksesta, jossa käsitellään toisen tiedon tuottamisen tutkimusstrategisia valintoja, jossa ei tilastoihin perustuvia tutkimusmenetelmiä mainita. Ensimmäinen konkreettinen esimerkki virallisesta tiedosta löytyy vasta sivulla 118, jossa Tarja Pösö mainitsee koulukoteja koskevien

tilastojen olevan virallista tietoa. Ja lopulta sivulla 260 Kirsi-Marja Lehtelä luonnehtii viranomaistiedon pohjautuvan ”konstruoituihin aineistoihin, kuten tilastoihin, indikaattoreihin tai kyselyihin”.

Teos kattaa kaikkiaan 15 artikkelia. Teoksen kaksi ensimmäistä kirjoitusta keskittyvät huono-osaisuuden tutkimuksellisiin seikkoihin ja toimivat tietynlaisina johdantoartikkeleina. Jukka Törrönen tarkastelee tutkimusstrategioita, joiden avulla voidaan tuottaa tilaa huono-osaisten kokemuksille ja näkökulmille. Toisen tiedon näkökulmasta keskeistä on, että huono-osaisille rakentuu subjektiasemia sekä kohteen määrittelyn, näkökulmarakenteiden että kertovien äänien ulottuvuuksilla. Törrönen tarkastelee lyhyesti virallista tietoa haastavia lähestymistapoja ja pohtii toisen tiedon aineiston keruuseen liittyviä seikkoja. Lähestymis- ja analyysitapojen esittelyt ovat kiintoisia, mutta artikkelin argumentti olisi tullut paremmin esiin esitelmällä myös virallisen tiedon tiedontuotantotapoja. Näin pystyisi selkeämmin erottelemaan nimenomaan toiseen tietoon liittyvät ominaispiirteet niistä, jotka liittyvät minkä tahansa tiedon analysointiin. Esimerkiksi toteamus, että tutkijan on tehtävä valintoja kysymyksenasettelussa, aineiston keruussa, analyysissa ja kirjoittamisessa, kuuluu kaikkeen tutkimukselliseen toimintaan, eikä ole riippuvainen aineiston keruutavasta tai tutkimusmenetelmästä. Tässä mielessä Reijo Sund liikkuu vahvemalla pohjalla tarkastellessaan huono-osaisuuden tiedontuotantoon liittyviä oletuksia. Hän lähtee liikkeelle tieteellisen tiedon tuottamisesta yleisesti, siirtyen tarkemmin huono-osaisuuden metodologiseen tarkasteluun.

Näiden kahden laaja-alaisemman kirjoituksen jälkeen tarkastellaan näyttöön perustuvaa tutkimusta (Tom Erik Arnkil ja Jaakko Seikkula) ja syvennytään mikrohistorian ja toisen tiedon välisiin yhteyksiin (Matti Peltonen). Sakari Hännisen artikkeli on puolestaan teoreettisävytteinen kirjoitelma huono-osaisuuden olemuksesta. Tarja Pösön artikkeli on kiintoisa kuvaus siitä, millä tavoin erilaiset tunteet saattavat tulla esiin tutkimusprosessin eri vaiheissa. Artikkelin keskeisimpiä päätelmiä on kuinka sosiaalista tutkimuskohteen lähellä oleminen on. Toisen ja virallisen tiedon väliseen yhteyteen liittyen artikkeli tarjoaa hyvän esimerkin siitä, miten eri lähestymistavat tarvitsevat toisiaan. Usein viralliset tilastot vaikkapa toimeentulotuen saajien määristä, työttömyydestä tai, kuten tässä, koulukodeista eivät anna riittävää kuvaa ilmiöstä tai jotakin ilmiötä ei syystä tai toisesta tilastoida lainkaan. Tällöin tutkijan on pohdittava, miten hän voisi kohdettaan tutkia ja lisätä tutkimuksen avulla tietoa kohteestaan. Parhaassa tapauksessa, kuten Pösön artikkelissa, tämä ”toinen tieto” tilkitsee niitä tiedollisia aukkoja, joihin ilmiöstä kerätyllä tilastotiedolla ei pystytä vastaamaan.

Teos jatkuu Kari Latvuksen, Anne-Maria Maunukselan ja Susanna Hyvärin

artikkelilla, jossa he esittelevät Hollannissa kehitettyä exposure-valottumismenettelmää epävirallisen tiedon hankintamenetelmänä sekä jäsentävät lähestymistavan asemaa diakonian ammattikäytännöissä. Tämän jälkeen Marjatta Bardy kertoo kahden taiteilijan yhteisötaideprojekteista ja kuvaa, millä tavoin toisin tietäminen taiteilijoiden töissä tarjoaa kriittisen vastakuvan viralliselle tiedolle. Seuraavat kaksi artikkelia keskittyvät lapsiin ja erityisesti siihen, millä tavoin lapsen ääni saadaan paremmin esiin. Liisa Karlssonin artikkeli on menetelmällinen kuvaus siitä, miten tutkijat voivat saada tietoa lapsista. Hän erittelee kirjoituksessaan erilaisia lapsia koskevan tiedon lähestymistapoja ja tuo kiinnostavalla tavalla esiin, miten eri toimintatavat vaikuttavat siihen, millaista tietoa kulloinkin saadaan. Tarja Heino jatkaa omassa artikkelissaan samasta teemasta keskittyen siihen, millä tavoin lapsen ääni tulee kuulluksi lastensuojelun läheisneuvonpidossa.

Teoksessa käsitellään lisäksi maatalouden rakennemuutosta maataloudesta luopuneiden tai luopumista pohtivien viljelijöiden näkökulmasta (Tiina Silvasti). Kirsi-Marja Lehtelän kiinnostuksen kohteena on puolestaan suomalaisten Euroopan parlamenttivaaliehdokkaiden puhunta. Hän löytää ehdokkaiden puhunnasta neljä ryhmää ja kiintoisa havainto on, että oikeisto-vasemmistoakseli jakautuu tasaisesti eri ryhmien välillä. Lehtelä toteaaakin, että perinteisellä puoluesidonnaisella eetoksella vaikuttaa olevan heikkenevä merkitys yleisdemokratian suuntaan siirryttäessä. Tämän jälkeen kirjassa tarkastellaan pitkäaikaistyöttömien aktiivointia ja pohditaan työttömän ja yhteiskunnan suhdetta (Vappu Karjalainen ja Tuukka Lahti). Lisäksi Sirkka-Liisa Kärkkäinen vertailee omassa artikkelissaan, minkälaisen kuvan eri lähteistä saatu tieto antaa asunnottomasta mielenterveysongelmaisesta Suomessa. Kirja päättyy Jouko Karjalaisen kirjoitukseen, jossa pohditaan virallisen tiedon ja toisen tiedon erilaisuutta ja samanlaisuutta sekä niiden välisiä suhteita vapaaehtoista sosiaalityötä koskevien kokemusten valossa. Vasta tässä artikkelissa eritellään selkeästi toisen tiedon suhdetta viralliseen tietoon. Artikkelit paikkaakin niitä puutteita, joita teoksen johdanto-artikkelissa ilmenee ja toimii näin ollen hyvänä päätöslukuna.

Virallisten tilastojen kritiikillä on pitkät perinteet ja aiemmassa kirjallisuudessa on runsaasti keskusteltu virallisen tiedon ja vallan yhteyksistä (esim. Alonso & Starr 1987; Levitas & Guy 1996). Lisäksi merkittävimmät kriittiset äänenpainot ovat tulleet itse tilastoviranomaisilta (Paananen ym. 1998). Kiintoisaa onkin, että laadullisten tutkimusmenetelmien puolustajien kritiikki ”positivismia” vastaan on usein Liisa Rantalaihoa (1998, 17) lainatakseni kuin varjonyrkkeilyä, jossa vastustaja on jo poistunut kehästä. Sama ongelma toistuu myös Toinen tieto-teoksessa. Teoksen johdanto-artikkeli ei pysty uskottavasti tuomaan esiin kirjan argumenttia virallisen tai

ensimmäisen tiedon ja toisen tiedon välisestä suhteesta. Jo se, että kirjan johdanto olisi voimakkaammin kiinnitetty esimerkiksi virallisten tilastojen lähtökohtiin ja että siinä olisi selkeämmin tuotu ilmi, mitä virallisella tiedolla teoksessa tarkoitetaan, olisi vahvistanut koko kirjan argumenttia. Nyt se jää aivan liikaa lukijan mielikuvituksen varaan ja hän joutuu lukemaan yli 300 sivua, jotta pääsee Jouko Karjalaisen kirjoittamaan artikkeliin, jossa virallisen ja toisen tiedon väliset yhteydet tuodaan selkeimmin esiin. Kokonaisuudessaan monet kirjan artikkeleista ovat kiintoisia ja niissä keskustellaan tärkeistä tutkimuksellisista asioista nimenomaan tiedon hankkimisen ja aineistonkeruun näkökulmasta. Kuitenkin monissa kohdin keskustelu toisesta ja ensimmäisestä tiedosta tuntuu päälle liimatun oloiselta.

Mikko Niemelä
mikko.niemela@utu.fi

VIITTEET

- Alonso, William & Starr, Paul (eds.) (1987) *The Politics of Numbers*. Russel Sage Foundation. New York.
- Levitas, Ruth & Guy, Will (eds.) (1996) *Interpreting Official Statistics*. Routledge. London and New York.
- Paananen, Seppo & Juntto, Anneli & Sauli, Hannele (toim.) (1998) *Faktajuttu. Tilastollisen sosiaalitutkimuksen käytännöt*. Vastapaino. Tampere.
- Rantalaaho, Liisa (1998) *Paljaita faktoja? Teoksessa Paananen, Seppo & Juntto, Anneli & Sauli, Hannele (toim.) Faktajuttu. Tilastollisen sosiaalitutkimuksen käytännöt*. Vastapaino. Tampere, 11-21.

Ohjeita kirjoittajille

Diakonian tutkimus ottaa vastaan artikkeleita ja erilaisia diakonian tutkimukseen liittyviä kirjoituksia. Toimitukselle voi lähettää myös uutisia ja tiedotteita. Diakonian tutkimus ei ennalta sitoudu julkaisemaan mitään aineistoa, ei edes tilattua. Julkaistuista kirjoituksista ei makseta tekijänpalkkioita. Kirjoittajien tulee liittää mukaan toimitukselle seuraavat tiedot: nimi, oppiarvo, ammatti, työpaikka ja yhteystiedot.

Tutkimusartikkelit ovat tutkimukseen perustuvia kirjoituksia. Niissä ilmaistaan selkeästi selvittävä tutkimuskysymys, tutkimuksen lähdeaineisto sekä käytetty tutkimuskirjallisuus. Toimitus pyytää niistä referee-käytännön mukaisesti asiantuntija-arviot, joiden perusteella toimitus päättää tarvittavista korjauksista ja kirjoituksen julkaisemisesta. 30 000 merkkiä laajemmista teksteistä on neuvoteltava toimituksen kanssa erikseen. Käsikirjoitukseen on liitettävä noin sadan sanan mittainen tiivistelmä tekstistä.

Kirjoituksia on paikka esseille, katsauksille, hiljaisen tiedon ja uusien näköalojen esittelyyn. Kirjoituksissa voi olla viitteitä tutkimuskirjallisuuteen, mutta se ei ole julkaisemisen edellytys.

Kirja-arvostelut arvioivat ja esittelevät uusia kotimaisia ja kansainvälisiä julkaisuja. Mukaan liitetään kirja-arvostelun otsikko sekä kirjan/kirjojen osalta kirjoittajan nimi, kirjan nimi, kustannuspaikka, kustantaja, julkaisuvuosi sekä sivumäärä. Laajuus lyhyissä esittelyissä on enintään 1500 merkkiä ja laajemmassa kirja-analyyssissä enintään 8000 merkkiä.

Ajankohtaiset koostuu lyhyistä uutisista, hanke- tai tutkimusesittelyistä.

Käytännölliset ohjeet

Tekstit lähetetään sähköpostilla tai disketillä tallennettuna mieluiten rtf-muodossa. Kirja-arvostelut lähetetään DT:n toimittaja Raija Pyykölle, muut tekstit DT:n päätoimittaja Kari Latvukselle.

Kaikki halutut erityiskorostukset, kuten kursiviivi tai lihavoitu teksti, tulee ilmaista myös paperiversiossa, joka liitetään mukaan. Tekstin vasen laita on suora ilman sisennyksiä, teksti on tavuttamatta ja oikea laita tasaamaton. Kappaleet ilmaistaan rivinvaihdolla ja tyhjällä rivivälillä. Otsakkeet ovat omilla riveillään.

Kirjallisuusviitteet esitetään tekstissä siten, että sulkeisiin merkitään tekijän nimi ja julkaisuvuosi sekä viittaus sivunumeroon (Hyväri 2001, 276). Mikäli viitataan useampaan lähteeseen, merkitään ne vanhimmasta uusimpaan. Jos viitteen tekijöitä on kaksi, merkitään molempien sukunimet (Stenman & Toljamo 2002, 5-10) ja jos useampia, vain ensimmäinen sukunimi ja ym. (Oranta ym. 2002, 17-20). Jos viitteen tekijä on yhteisö, merkitään yhteisön nimi ja painovuosi (STAKES 2001, 55). Alaviitteitä tulee käyttää vain erityisestä syystä. Taulukot ja kuvat kirjoitetaan erillisille sivuille kirjallisuuden jälkeen. Tekstiin on kuitenkin merkittävä selvästi taulukon ja kuvion ehdotettu paikka. Dataan pohjautuvat diagrammit lähetetään Excel –muotoisina.

Lähteet merkitään kirjallisuus- ja lähdeluetteloon ensimmäisten tekijöiden sukunimen mukaan aakkosjärjestyksessä sisältäen seuraavat tiedot: tekijän suku- ja etunimi, julkaisuvuosi, teoksen nimi, kustannuspaikka ja kustantaja. Esimerkiksi: Davey Andrew (2001). Urban Christianity and Global Order. Theological Resources for an Urban Future. London: SPCK.

Sihvo Jouko (1994). Kirkon virka ja siihen vihkiminen, asettaminen, siunaaminen. Teoksessa Ryökäs Esko (toim.) Yksi virka – monta tehtävää. Kirkollisen virkakeskustelun taustoja ja rinnastuksia. Helsingin yliopiston käytännöllisen teologian laitos. Julkaisuja 79. Helsinki.

Aikakauslehtiartikkeleista ilmoitetaan tekijän suku- ja etunimi, julkaisuvuosi, artikkelin nimi, aikakauslehden nimi, vuosikerta, ja artikkelin sivunumerot. Esimerkiksi: Heikkilä Matti (2001). Lama, nälkä ja sosiaaliturvan väärinkäyttö. Yhteiskuntapolitiikka 66, 545-551.